

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

КАФЕДРА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Людмила Аристова

Методика музичного навчання та виховання

МИКОЛАЇВ – 2025

Рецензенти:

- Комаровська О. А. - докторка педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувачка лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
- Султанова Н. В. - докторка педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова
- Стріхар О. І. - докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри музичного мистецтва Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова

*Рекомендовано вченою радою
Національного університету кораблебудування ім. адмірала Макарова
(протокол №5 від 23.05.2025 р.)*

А 81 Аристова, Л. Методика музичного навчання та виховання : навч.-метод. посібник. В 2 ч. / Л. Аристова. – Миколаїв : НУК, 2025. – Ч. 2. – 195 с. – Препр.

Навчально-методичний посібник «Методика музичного навчання та виховання» (частина 2) висвітлює особливості викладання музичного мистецтва та музичної складової інтегрованого курсу «Мистецтво» в контексті Нової української школи. У ньому представлено ключові підходи до організації уроку музики як уроку мистецтва, запропоновано класифікацію уроків за різними критеріями, розглянуто основні принципи та методи музичного навчання й виховання, а також розкрито підходи до структурування, розробки художньо-педагогічного сценарію та планування уроків музичного мистецтва. Крім того, посібник окреслює основні види музичної діяльності учнів на уроках та методику їх проведення, а також пропонує різноманітні дидактичні матеріали для використання на уроках музичного мистецтва.

Посібник адресовано студентам спеціальності Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво) закладів вищої освіти, викладачам, вчителям музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво».

УДК 78.01:373.3

© Аристова Л.С., 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	C.4
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ	C.8
Тема 1. Урок музичного мистецтва: сутність, мета та завдання.	C.8
Тема 2. Типологія уроків музичного мистецтва (види, форми, жанрова специфіка)	C.11
Тема 3. Принципи та методи музичного навчання і виховання	C.17
ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА	C.48
<i>Запитання і завдання для дистанційної /самостійної роботи</i>	C.48
<i>Індивідуальні навчально-дослідні завдання</i>	C.51
<i>План практичної роботи</i>	C.52
<i>Перевірочні тести</i>	C.54
<i>Список рекомендованої літератури</i>	C.59
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ВИДІВ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОЦІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	C.61
Тема 4. Слухання музики на уроці: методика сприймання, аналізу та інтерпретації.	C.61
Тема 5. Вокально-хорова робота: методика розспівування, розучування та виконання пісень.	C.69
Тема 6. Основи музичної грамоти на уроці музичного мистецтва	C.90
Тема 7. Навчання гри на дитячих музичних інструментах: методичні аспекти.	C.96
Тема 8. Методика розвитку імпровізаційної діяльності учнів на уроці музичного мистецтва	C.104
ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА	C.116
<i>Запитання і завдання для дистанційної /самостійної роботи</i>	C.116
<i>Індивідуальні навчально-дослідні завдання</i>	C.118

<i>План практичної роботи</i>	C.119
<i>Перевірочні тести</i>	C.120
<i>Список рекомендованої літератури</i>	C.125
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ УРОКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	C.126
Тема 9. Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва	C.126
Тема 10. Календарно-тематичне планування уроків музичного мистецтва: структура та особливості розробки	C.133
Тема 11. План-конспект уроку музичного мистецтва: вимоги до оформлення та структура	C.138
ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА	C.155
<i>Завдання і завдання для дистанційної /самостійної роботи</i>	C.157
<i>Індивідуальні навчально-дослідні завдання</i>	C.157
<i>План практичної роботи</i>	C.158
<i>Перевірочні тести</i>	C.159
<i>Список рекомендованої літератури</i>	C.162
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	C.164
ДОДАТКИ	C.169

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник «Методика музичного навчання та виховання» (частина 2) знайомить студентів з ключовими аспектами професії вчителя музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво». Його мета – допомогти майбутнім педагогам опанувати теоретичні знання та практичні навички з методики музичного навчання і виховання школярів, а також сприяти формуванню їхньої методичної та професійної компетентності у викладанні мистецьких дисциплін.

У посібнику подано рубріку **«Дистанційна / самостійна робота»**, яка представляє запитання і завдання з використанням технологій дистанційного навчання (QR-коди), тести, індивідуальні навчально-дослідні завдання. Завдання з використанням QR-кодів дають можливість здобувачам вищої освіти отримати не лише якісний навчальний матеріал, а і створити освітнє середовище для практики, формування професійних компетентностей і можливостей для продуктивної комунікацій.

У *другій частині* посібника розкриваються питання викладання предмету «Музичне мистецтво» та інтегрованого курсу «Мистецтво» (блок Музичне мистецтво) Нової української школи. Презентовано основні підходи до уроку музичного мистецтва як уроку мистецтва; подано класифікацію уроків за типом, формою і жанром; розглянуто принципи і методи музичного навчання і виховання; розкрито основні підходи до побудови, розробки художньо-педагогічної драматургії та планування уроків музичного мистецтва. Окреслено основні види музичної діяльності учнів на уроках музичного мистецтва та методику їх проведення; запропоновано дидактичний інструментарій уроків музичного мистецтва, до якого відносимо використання творчих завдань, ігрових педагогічних прийомів, музично-дидактичних ігор,

використання казкових сюжетів на уроках музичного мистецтва: народні, авторські, дидактичні казки тощо.

У посібнику розкрито сучасні підходи до викладання музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти, розкриваються питання удосконалення навчального процесу, пошук і впровадження нових форм і методів навчання, стимулюючих творчу активність учнів, формування їхньої музичної культури як невід'ємної частини духовної культури.

Акцентується увага на розкритті інтонаційно-образної природи музичного мистецтва, його місця і значення в житті суспільства і людини; на творче саморозкриття дитини в музичній діяльності; на затвердження національних і загальнолюдських цінностей, становлення і соціалізацію особистості учня у сучасному світі.

Посібник охоплює зміст 3 кредитів, загальна кількість годин – 90.

Посібник розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво) Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Шановні студенти!

Перед Вами навчально-методичний посібник, який покликаний стати надійним помічником у Вашій професійній діяльності. Він створений з метою систематизації знань та надання практичних інструментів для організації ефективного освітнього процесу з музичного мистецтва. Даний посібник присвячений практичній частині методики музичного навчання та виховання. Його мета – допомогти вам здобути необхідні знання та навички для успішної професійної діяльності вчителя музичного мистецтва.

Сучасна освіта зазнає значних змін, і музичне виховання не є винятком. Нові технології вимагають від вчителя музичного мистецтва не лише глибоких знань предмету, але й здатності адаптуватися до нових умов, бути творчим і постійно вдосконалюватися.

Музичне мистецтво – це не лише знання теорії нотної грамоти та виконавських навичок, а й здатність до творчості, вміння спілкуватися з дітьми, передавати їм свої знання та любов до музики. Цей посібник допоможе вам оволодіти методикою розробки уроків, вибирати оптимальні форми і методи роботи, а також творчо підходити до організації навчального процесу.

Цей посібник допоможе вам оволодіти сучасними методами та прийомами музичного навчання, на сторінках посібника ви знайдете детальний опис традиційних і інноваційних підходів до викладання музики, що дозволить вам обрати оптимальні методи для роботи з різними віковими групами та рівнями підготовки учнів; розробляти ефективні уроки, тому що посібник пропонує алгоритми розробки конспектів уроків, приклади їх оформлення, а також різноманітні форми організації навчальної діяльності; розвивати творчий потенціал учнів, адже ви дізнаєтеся про різноманітні методи стимулювання творчості, а також про те, як заохочувати учнів до самостійної музичної діяльності; створити сприятливе навчальне середовище. Посібник допоможе вам організувати освітній процес таким чином, щоб він був не лише пізнавальним, але й цікавим та захоплюючим для учнів.

У посібнику ви знайдете теоретичний матеріал, практичні завдання, приклади конспектів уроків. Даний посібник націлений на практичне використання, він містить велику кількість практичних завдань, які допоможуть вам закріпити отримані знання. Впевнена, що цей підручник стане незамінним помічником для всіх, хто прагне досягти високих результатів у своїй професійній діяльності.

Бажаю вам успіхів у навчанні та творчої реалізації!

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВИ МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Тема 1. Урок музичного мистецтва: сутність, мета та завдання

Тема 2. Типологія уроків музичного мистецтва (види, форми, жанрова специфіка)

Тема 3. Принципи та методи музичного навчання і виховання

Тема 1. Урок музичного мистецтва: сутність, мета та завдання

Урок музичного мистецтва – це цілеспрямований процес взаємодії вчителя і учнів, спрямований на формування музичних знань, умінь, навичок та естетичних почуттів. Це не просто передача інформації, а й створення умов для активного пізнання музики, її творчого освоєння та емоційного переживання.

Кожен урок музичного мистецтва є своєрідним мистецьким твором, який має бути завершеним і цілісним, водночас органічно вписуючись у загальну картину музичної освіти. Як і будь-який інший шкільний урок, він повинен відповідати певним вимогам, що забезпечують ефективність навчального процесу та всебічний розвиток учня.

Ключові характеристики ефективного уроку музичного мистецтва:

- *Цілісність та логічність*: кожен урок має бути самодостатнім, тобто мати чітку структуру, логічно завершуватися і містити всі необхідні компоненти для досягнення поставленої мети.
- *Чітко сформульовані цілі*: учитель /вчителька повинні чітко визначити мету, яку планують досягти під час уроку: які знання передати, які вміння сформувати, які цінності

закласти. Цілі мають бути конкретними, досяжними та відповідати віковим особливостям учнів.

- *Збалансованість завдань (навчальних, виховних та розвивальних):* урок музичного мистецтва не лише передає знання про музику, але й формує особистість учня, розвиває його творчі здібності, емоційний інтелект.
- *Особистісний підхід:* вчитель / вчителька має створити атмосферу довіри і взаєморозуміння в класі, де кожен учень / учениця буде почуватися комфортно і зможе виразити свої думки та ідеї.
- *Індивідуалізація навчання:* учитель / учителька повинні враховувати індивідуальні особливості кожного учня / учениці, пропонуючи завдання різного рівня складності.
- *Різноманітність методів і форм роботи:* Для досягнення поставлених цілей учитель / учителька може використовувати різноманітні методи (словесні, наочні, практичні), форми роботи (індивідуальна, парна, групова, фронтальна) та засоби навчання (музичні інструменти, нотні записи, мультимедійні технології).
- *Збалансування складності та доступності:* завдання мають бути цікавими і викликати бажання їх виконати, але водночас бути доступними для розуміння і виконання більшістю учнів.
- *Високий рівень мотивації:* зацікавленість учнів / учениць до музики є запорукою успішного навчання. Вчитель / вчителька мають використовувати різноманітні прийоми, щоб підтримувати і розвивати цю зацікавленість.
- *Гнучка система оцінювання:* оцінювання має бути спрямоване на стимулювання розвитку учня, а не лише на фіксацію результатів, врахувати, що в початковій школі оцінювання відбувається лише вербально (позитивне оцінювання), оцінки не виставляються.

- *Тісний зв'язок теорії з практикою*: теоретичні знання мають підкріплюватися практичними завданнями.
- *Системність*: уроки музики мають бути пов'язані між собою, утворюючи єдину систему, яка забезпечує поступове засвоєння учнями / ученицями музичних знань і вмінь.

Специфіка уроку музичного мистецтва полягає в тому, що він дозволяє учням безпосередньо переживати емоції, вчитися виражати їх через спів, музикування, рухи, що сприяє розвитку емоційної сфери; розвивати емпатію – через прослуховування музичних творів учні / учениці вчаться розуміти почуття інших людей, співпереживати їм; через активні форми роботи – спів, музикування, пластичне інтонування тощо підвищувати власну самооцінку, розвивати креативність, мислити нестандартно, шукати нові рішення; співпрацювати в команді, розвивати комунікативні навички та вміння працювати в команді.

Основна *мета* уроку музичного мистецтва – всебічний розвиток особистості учня через музику. Цей розвиток включає розвиток музичних здібностей (спів, слухання, музична творчість, гра на інструментах), розвиток загальнокультурних компетентностей (формування музичної культури, естетичного смаку, розуміння музичної мови), розвиток особистісних якостей (креативність, комунікабельність, емоційна чутливість, дисциплінованість), виховання любові до музики (формування позитивного ставлення до музики як виду мистецтва).

Тема 2. Типологія уроків музичного мистецтва (види, форми, жанрова специфіка)

Методика проведення уроку музичного мистецтва значною мірою визначається його *типом*.

Структури уроків музичного мистецтва за типами:

Структура уроку *вивчення нового матеріалу*:

<i>структура уроку (загальна – елементи, етапи, послідовність)</i>	<i>діяльність на уроці музичного мистецтва відповідно до структури уроку</i>
Первісне введення матеріалу з урахуванням закономірностей процесу пізнання за умови високої розумової діяльності учнів.	Створення музичного контексту - підбір вчителем музичного фрагменту, який створює емоційний фон уроку і вводить у нову тему; постановка проблемного питання; демонстрація різноманітних музичних прикладів.
Вказівка на те, що учні повинні запам'ятати.	Чітке формулювання вчителем основних термінів і понять, які учні повинні засвоїти; звертання уваги учнів на характерні особливості музичного стилю - інтонації, ритмічні малюнки, гармонію та засобів музичної виразності – мелодія, ритм, динаміка, темп, тембр тощо).
Мотивація запам'ятовування та зберігання у пам'яті; повідомлення, або актуалізація техніки запам'ятовування	Музичні асоціації з новими поняттями з використанням елементів інтеграції: музика – колір – смак – почуття тощо; музичні ігри (інтерактивні вправи на інтернет платформах на повторення нових понять допомагають закріпити матеріал в ігровій формі).
Первісне закріплення матеріалу під керівництвом вчителя шляхом прямого повторення, часткових висновків.	Вокально-хорова робота над піснею, яка розучується, музикування на елементарних музичних інструментах, колективне обговорення музичних прикладів, висловлення власних вражень тощо).
Контроль результатів первісного запам'ятовування.	Короткий тест для перевірки засвоєння ключових понять, виконання невеликих творчих завдань, ігрові інтерактивні вправи.
Регулярне систематизуюче повторення через короткі, а потім більш тривалі інтервали часу у поєднанні з різними вимогами до відтворення, в тому числі й з диференційованими завданнями.	Включення елементів вивченого матеріалу в наступні уроки, повторення матеріалу, за бажанням учнів, виконання додаткових завдань з вивченої теми у вільний час.
Внутрішнє повторення й постійне застосування отриманих знань і навичок для набуття нових.	Зв'язок з іншими видами мистецтва (живопис, література, театр тощо), створення власних музичних композицій (заохочення учнів до творчого самовираження).

Структура уроку *формування вмінь та навичок*:

<i>структура уроку (загальна – елементи, етапи, послідовність)</i>	<i>діяльність на уроці музичного мистецтва відповідно до структури уроку</i>
Постановка мети уроку	Конкретизувати навчальну мету - чітко визначити, які саме музичні вміння та навички будуть формуватися на уроці (наприклад, співати в унісон, грати на елементарних музичних інструментах, імпровізувати тощо); показати учням, як нові вміння пов'язані з тим, що вони вже вивчали).
Повторення сформованих вмінь та навичок, які є опорними	Музичні розминки - виконання вправ, які закріплюють раніше вивчені навички (ритмічні або вокальні вправи, розспівування, повторення пісні тощо); гра в музичні ігри на повторення пройденого матеріалу.
Проведення перевірочних вправ	виконання музичних та творчих завдань
Ознайомлення з новими вміннями, показ зразка формування	(бесіда з учнями, демонстрація вчителем нового матеріалу, пояснюючи кожен крок; слухання музичних прикладів, які ілюструють новий матеріал (наприклад поняття динаміка на контрасті, мажор-мінор, темп тощо).
Вправи на їх засвоєння; вправи на їх закріплення	виконання учнями індивідуальних завдань, спрямованих на засвоєння нового матеріалу; виконання завдань у парах, що сприяє взаємодопомозі та обміну досвідом; виконання завдань у групах, що розвиває вміння працювати в колективі).
Тренувальні вправи за зразком, алгоритмом, інструкцією	Виконання вправ за зразком вчителя: Повторення нових вмінь, наслідуючи вчителя; Виконання вправ за алгоритмом: Виконання вправ за чітко визначеною послідовністю дій.
Підсумок уроку	Обговорення власних досягнень, обмін враженнями, аналіз труднощів і успіхів; самооцінювання власних досягнень, оцінювання роботи учнів на уроці.
Завдання додому	Завдання не задаються, можливо лише за бажанням учнів.

Структура уроку *закріплення та розвитку знань, умінь та навичок*:

<i>структура уроку (загальна – елементи, етапи, послідовність)</i>	<i>діяльність на уроці музичного мистецтва відповідно до структури уроку</i>
Повідомлення учням мети роботи, яку вони будуть виконувати	Конкретизація мети. Зв'язок з попередніми уроками
Відтворення учнями знань, умінь та навичок, які потрібні для виконання запропонованих завдань	Виконання музичних вправ, які актуалізують необхідні для виконання завдання знання та вміння, музичні розспівки. Коротке повторення основних теоретичних понять, необхідних для виконання завдання.
Виконання учнями різних завдань, задач, вправ	Індивідуальні завдання. Парна робота. Групові завдання.
Перевірка виконаних робіт	Спів. Аналіз виконання: обговорення сильних і слабких сторін виконання.

Обговорення помилок, яких припустились учні, їх корекція	Виявлення помилок, спільне обговорення типових помилок, допущених учнями. Аналіз причин, які призвели до виникнення помилок. Корекція помилок: пояснення правильного виконання завдання.
--	--

Структура уроку контролю та корекції знань, умінь і навичок:

<i>структура уроку (загальна – елементи, етапи, послідовність)</i>	<i>діяльність на уроці музичного мистецтва відповідно до структури уроку</i>
Повідомлення теми, мети та завдань уроку	Вчитель чітко повідомляє учням, що саме буде перевірятися на уроці
Демонстрація використання набутих знань, умінь та навичок в життєвих ситуаціях	Вчитель демонструє, як набуті знання можуть бути застосовані в реальному житті (наприклад, розпізнавання різних музичних інструментів у музичному творі).
Перевірка знання фактичного матеріалу, фронтальна бесіда, індивідуальне опитування	Фронтальна бесіда: вчитель задає питання класу, перевіряючи знання музичних термінів, композиторів, жанрів тощо. Індивідуальне опитування: вчитель задає питання окремим учням, перевіряючи їх знання більш детально.
Перевірка знань основних понять, законів, вмінь пояснювати їх суть, письмова робота	Письмові роботи не використовуються
Перевірки глибини осмислення знань і ступеня їх узагальнення, самостійне співставлення узагальнених таблиць, письмове опитування	Учні порівнюють різні музичні твори, визначаючи їх спільні та відмінні риси.
Застосування учнями знань, практичні завдання	Учні виконують практичні завдання, наприклад, грають на елементарних музичних інструментах, співають, імпровізують тощо.
Виконання комплексних творчих робіт	Учні виконують творчі проекти, наприклад, створюють власні музичні композиції або музичні відео.
Підсумки уроку	Вчитель разом з учнями аналізує результати роботи, відзначає успіхи та визначає напрямки подальшої роботи.

Структура уроку перевірки знань:

<i>структура уроку (загальна – елементи, етапи, послідовність)</i>	<i>діяльність на уроці музичного мистецтва відповідно до структури уроку</i>
Організація початку уроку	Створити в класі спокійну атмосферу, заспокоїти учнів, нагадавши, що перевірка знань – це звичайна частина навчального процесу. Почати урок з короткого музичного фрагмента, який налаштує учнів на робочий лад.

Постановка завдань уроку	Ясно сформулювати мету уроку: що саме буде перевірятися. Нагадати учням основні правила виконання пісень (правильна постава, дихання, артикуляція).
Виклад змісту контрольної або перевіркової роботи	Запропонувати учням різноманітні завдання: теоретичні питання, практичні завдання тощо. Завдання повинні відповідати рівню підготовки учнів і бути посилюючими для кожного.
Підведення підсумків уроку	Розглянути разом з учнями виконані завдання, відзначити сильні сторони, вказати на типові помилки. Самоперевірка: запропонувати учням самостійно перевірити свої роботи за зразком.
Виявлення типових помилок та шляхів їх усунення	Обговорити з учнями найпоширеніші помилки та причини їх виникнення. Корекція помилок: показати правильне виконання завдань, пояснити складні моменти.

Структура уроку узагальнення та систематизації знань:

<i>структура уроку (загальна – елементи, етапи, послідовність)</i>	<i>діяльність на уроці музичного мистецтва відповідно до структури уроку</i>
Повідомлення теми, мети й задач уроку	Вчитель чітко повідомляє учням, що саме буде узагальнюватися на уроці, пояснює, чому ця тема важлива для подальшого вивчення музики.
Повторення й узагальнення окремих фактів, подій, явищ	Прослуховування різних музичних фрагментів, які ілюструють вивчені поняття. Бесіда з учнями: вчитель задає питання, які допомагають учням згадати основні факти та події, пов'язані з темою уроку.
Повторення й узагальнення понять та засвоєння відповідної системи знань	Створення схем: спільне створення схем або таблиць, які відображають взаємозв'язки між різними музичними поняттями. Класифікація: розподіл музичних творів за жанрами, стилями, епохами.
Повторення й систематизація основних теоретичних положень та провідних ідей науки	Запропонувати учням створити власні музичні твори або презентації, які демонструють розуміння вивченого матеріалу.

Структура комбінованого уроку:

<i>структура уроку (загальна – елементи, етапи, послідовність)</i>	<i>діяльність на уроці музичного мистецтва відповідно до структури уроку</i>
Організація початку уроку	Початок уроку з короткого музичного фрагмента, який налаштує учнів на робочий лад.
Перевірка домашнього завдання, постановка мети уроку.	Домашнє завдання не задається. Чітко сформулювати мету уроку, пов'язавши її з попереднім матеріалом та майбутніми завданнями.

Підготовка учнів до сприйняття нового навчального матеріалу	Актуалізація знань: проведення коротких вправ або бесіди, які актуалізують знання учнів, необхідні для вивчення нового матеріалу. Створення проблемної ситуації: постановка запитання або завдання, яке спонукає учнів до активного пошуку відповідей.
Вивчення нового матеріалу	Демонстрація нового музичного матеріалу (слухання, виконання, аналіз). Пояснення нових понять і термінів доступною для учнів мовою.
Закріплення вивченого матеріалу	Практичні завдання: виконання музичних завдань (співи, гра на інструментах, музично-ритмічні рухи), які закріплюють новий матеріал. Повторення основних моментів уроку.
Узагальнення й систематизація знань	Спільне створення схем або таблиць, які відображають взаємозв'язки між різними музичними поняттями. Порівняння нового матеріалу з раніше вивченим.
Підведення підсумків та результатів уроку	Обговорення з учнями того, що вони дізналися на уроці. Коротка оцінка роботи класу.

Зазвичай уроки музичного мистецтва вважають комбінованими, але таке узагальнення обмежує вибір методичних підходів для вчителя та не враховує специфіку різних етапів навчання. Тому провідні педагоги (О. Ростовський, О. Олексюк та ін.) пропонують класифікувати уроки музики за їхнім основним дидактичним призначенням у межах вивчення певної теми.

Класифікація уроків музичного мистецтва за дидактичним призначенням (у контексті теми):

Тип уроку	мета	характеристика	структура
Урок введення в тему (урок-відкриття)	Перше знайомство з новою темою, пробудження інтересу та стимулювання самостійного мислення учнів.	Аналіз музичного матеріалу, формулювання первинних узагальнень та висновків.	Може варіюватися залежно від особливостей теми.
Урок поглиблення теми	Розширення та поглиблення знань і вмінь учнів з вивченої теми, розгляд її з різних точок зору.	Активне залучення учнів до музичної діяльності, використання наявних знань та досвіду, уважне слухання музики.	Може варіюватися залежно від особливостей теми.
Урок узагальнення теми (підсумковий урок):	Систематизація та об'єднання всіх отриманих знань з	Встановлення логічних зв'язків між різними аспектами теми,	Може варіюватися залежно від особливостей теми.

	теми в цілісну картину.	демонстрація зв'язку з раніше вивченим матеріалом.	
--	-------------------------	--	--

Форма і зміст уроку залежать від конкретної теми та рівня підготовки учнів. Залежно від використання різних видів музичної діяльності та наявності тематичної спрямованості, уроки музичного мистецтва поділяються за змістом.

Класифікація уроків музичного мистецтва за змістом:

Тип уроку	характеристика
Типові уроки	Включають усі основні види музичної діяльності учнів.
Домінантні уроки	Основна увага зосереджена на одному конкретному виді музичної діяльності.
Тематичні уроки	Усі види діяльності об'єднані спільною темою.
Комплексні уроки	Інтегрують різні види мистецтва та художньої діяльності.

Під час планування уроку музичного мистецтва також враховуються:

- Повторення та актуалізація вивченого на попередніх заняттях.
- Закріплення музичних творів у пам'яті учнів.
- Характер та зміст можливого домашнього завдання.

Оскільки урок музичного мистецтва розвивається за законами драматургії самого мистецтва, його форма може бути різноманітною: імпровізацією, експромтом, варіаціями або нагадувати сонатне алегро. Том у, окрім типу уроку, важливо визначати його жанр та форму.

Жанр уроку музичного мистецтва – це унікальне поєднання стилістичних, сюжетних, образних та методичних особливостей, що визначають його зовнішню організацію, способи взаємодії, характер навчального матеріалу, а також особливості сприйняття та мислення учнів. Іншими словами, жанр уроку музики – це узагальнена характеристика його змісту та організації як своєрідного музично-педагогічного твору, який відображає певну емоційно-образну атмосферу та набір музично-педагогічних інструментів. Обираючи жанр, вчитель музики орієнтується на ті його

узагальнені образи, які найкраще підходять для розкриття теми уроку з потрібного педагогічного погляду.

Наприклад, одна й та сама тема уроку може бути представлена в різних жанрах: музично-педагогічної поеми, оди, розповіді, фрески тощо. Кожен з цих жанрів запропонує принципово відмінний підхід до методичного розгляду теми – як у плані змісту та смислів, так і в драматургічному розвитку навчального процесу та загальному емоційному настрої уроку.

Вибір уроку в жанрі музично-педагогічної фрески призведе до пошуку масштабного розкриття теми.

Форма уроку музичного мистецтва – це його зовнішня організація, яка насамперед визначає спосіб взаємодії між учителем та учнями. Серед основних форм виділяють урок-діалог, урок-дослідження та урок-пошук. Іноді форма розглядається як загальна структура уроку та його окремих етапів, а також як характер зв'язку між ними. У такому розумінні форму уроку можна порівняти з музичними формами, які вчитель творчо адаптує для досягнення навчально-виховних цілей. Практика показує, що на уроках музики можуть застосовуватися дво- та тричастинні структури (іноді з репризою), форма рондо та варіації. Ці форми використовуються не лише для організації окремих видів музичної діяльності (наприклад, слухання музики), але й для побудови уроку в цілому.

Тема 3. Принципи та методи музичного навчання і виховання

Принципи музичного навчання і виховання

Сьогодні методика викладання музичного мистецтва в школі спрямована на активний розвиток музичної діяльності учнів. Це передбачає таку організацію навчання, де мистецтво є головним засобом спілкування, а вчитель заохочує спільний пошук оригінальних ідей, допомагаючи учням усвідомити значення музики в їхньому особистому житті та в суспільстві

загалом. Ключову роль у цьому процесі відіграють основні принципи (або підходи), які лежать в основі всієї системи уроків музичного мистецтва.

Принцип (від лат. *principium* - початок основа) – 1) першооснова, те, що є основою певної сукупності фактів, теорій, науки; 2) внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні й теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різноманітних сферах діяльності [78, с. 410].

Принцип виховання - це ідеї методологічного рівня, які задають напрями наукових досліджень і розробки виховних методик [29, с. 712]; вихідні положення, які відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту, організації та методів виховного впливу.

До основних принципів виховання науковці відносять: принцип національної спрямованості; принцип культуровідповідності; принцип гуманізації виховного процесу; принцип цілісності; акмеологічний принцип; принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії; принцип особистісної орієнтації; принцип превентивності; принцип технологізації.

Методика музичного виховання, будучи галуззю педагогічної науки, підпорядковується загальним педагогічним законам і, як будь-яка методика, ґрунтується на дидактичних принципах.

Дидактичні принципи, або принципи навчання, – це ключові ідеї, що є основою всієї системи науково-дидактичних знань та визначають її структуру. У енциклопедії освіти відзначено, що принципи навчання – це основні вихідні вимоги до організації навчального процесу [29, с. 713]. Принципи навчання (дидактичні принципи) визначають **зміст, організаційні форми і методи навчальної роботи**.

Отже, *принципи навчання* - це вихідні положення, що визначають діяльність вчителя і характер пізнавальної діяльності учня.

Викладання уроку музичного мистецтва як і будь-якого уроку будується на основі **загальнодидактичних принципів**, які були виведені з міркувань та концептуального досвіду, сформульовані ще в XVII столітті Я. А. Коменським

(*Jan Amos Komensky*), чеським педагогом-гуманістом, основоположником педагогіки нової доби, засновником класно-урочної системи навчання.

Ян Амос Коменський не виділяв музику в окрему сферу виховання, розглядаючи її як один із важливих інструментів педагогічного впливу. Він наполягав на тому, що музика повинна бути природною складовою життя кожної людини. На його переконання, музичне виховання не є самостійним явищем, а набуває значення лише в контексті всебічного розвитку особистості. Найважливішою умовою виховання, у тому числі музичного, Коменський вважав підтримку «радісного настрою душі людини» [64, с. 67].

Оскільки мистецтво, на відміну від науки, апелює не до логіки, а до емоційного досвіду, прагнучи не лише до розуміння, але й до вираження емоційно-ціннісного ставлення, відчуття гармонії та краси, то діяльність вчителя музичного мистецтва, як у плані змісту, так і організації процесу, має також ґрунтуватися на принципах музичної (мистецької) педагогіки. Ці принципи ми розглядатимемо як базові положення, що розкривають сутність мети та завдань музичного навчання і виховання, визначають характер його змісту та організації.

Методи музичного навчання і виховання

Метод (від грец. *methodos* - шлях дослідження, пізнання, просування до істини) - означає у філософському розумінні — спосіб пізнання дійсності й її відтворення у мисленні [78, с. 373], у загальному - систематизована сукупність кроків, дій, які націлені на вирішення певної задачі, або досягнення певної мети, результату, який очікують. Тобто, метод – це як правило, якийсь готовий «рецепт», алгоритм, процедура для проведення будь-яких націлених дій.

У педагогіці термін «метод» означає впорядковану систему дій, спрямовану на реалізацію навчально-виховних завдань. Метод характеризується трьома ключовими аспектами:

1. Спрямованість навчання (мета):

- Освітня ціль - Чого вчитель прагне навчити або чого учні повинні досягти в результаті застосування методу.

- Навчальний задум - Який кінцевий результат передбачає використання даного методу.
- Очікуваний результат - Які знання, вміння чи навички повинні сформуватися в учнів.
- Навіщо навчаємо - Яка головна мета використання цього методу в контексті навчання.
- Цільовий орієнтир - На досягнення якої конкретної мети спрямований метод, чого прагне досягти педагог у процесі навчання.

2. Спосіб засвоєння (послідовність дій):

- Навчальна траєкторія - шлях, яким рухаються вчитель та учні під час застосування методу.
- Кроки навчання - конкретні етапи та дії, які передбачає метод для засвоєння матеріалу.
- Організація освітнього процесу - Як структуровано діяльність учителя та учнів під час використання методу.
- Алгоритм навчання - чітка послідовність кроків, яких необхідно дотримуватися.
- Технологія навчання - сукупність прийомів та засобів, що використовуються в рамках методу.

3. Характер взаємодії суб'єктів (викладання і навчання):

- Модель співпраці - тип відносин та способи спілкування між учителем та учнями.
- Ролі учасників навчального процесу - Які функції виконують учитель та учні під час застосування методу.
- Стиль педагогічного керівництва - Яким чином учитель організовує та спрямовує навчальну діяльність учнів.
- Форми навчальної комунікації - Які способи обміну інформацією та взаємодії використовуються.

- Партнерство в навчанні - Ступінь активності та самостійності учнів у навчальному процесі під керівництвом учителя.

Важливо зазначити, що способи діяльності вчителя та учнів у освітньому процесі є взаємопов'язаними та впливають один на одного.

У музичній педагогіці «метод» у широкому розумінні – це комплекс педагогічних підходів, спрямованих на розв'язання конкретних музичних завдань та опанування змісту музичної освіти. У вузькому сенсі – це окремий прийом, націлений на засвоєння музичних знань, умінь та навичок.

Зважаючи на свою обмеженість у часі дії та результатах, методи мають властивість еволюціонувати. Вони можуть трансформуватися в інші методи, розвиватися відповідно до вимог часу, науково-технічного прогресу та потреб суспільства.

У педагогіці прийнято розподіляти методи на *методи навчання* і *методи виховання*, тому що вони мають різну спрямованість:

- методи навчання орієнтовані на рішення дидактичних задач;
- методи виховання – на формування у учнів ціннісного ставлення до світу та самого себе.

Метод виховання – спосіб взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на формування у вихованців поглядів, переконань, навичок і звичок поведінки. Музичне виховання – складний, діалектичний процес розвитку художньо-творчих здібностей особистості, здатності до естетичного сприймання і переживання музики. Цей процес не спонтанне, а кероване соціально-педагогічне явище, в якому об'єктивні й суб'єктивні чинники знаходяться у нерозривній єдності (О. Ростовський) [64; с.8-9].

Прийом виховання – частина, елемент методу виховання, необхідний для ефективнішого застосування методу в конкретній ситуації [74, с. 330]. Музична педагогіка намагається їх об'єднати, передумовою до цього є подвійність духовно-матеріальної природи самої музичної мови як мови мистецтва.

До сьогодні в педагогіці немає єдиного тлумачення поняття «*метод навчання*». Так, довідник «Енциклопедія освіти» трактує метод навчання як:

- спосіб отримання інформації та оволодіння учнями вміннями і навичками;
- спосіб спільної діяльності вчителя і учнів;
- сукупність упорядкованих прийомів, дій і операцій, достатніх для отримання результатів спільної діяльності вчителя і учнів;
- спосіб і форма руху змісту навчального матеріалу за правилами індуктивної чи дедуктивної логіки його розгортання;
- спосіб і рівень руху пізнавальної самостійності й активності учнів;
- спосіб емоційних переживань;
- спосіб формування оцінних суджень [29, с. 493].

До основних функцій методів навчання відносять: *регулятивну, пізнавальну і комунікативну*.

Метод навчання – спосіб упорядкованої, взаємопов'язаної діяльності вчителів та учнів, спрямованої на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку в процесі навчання [74, с. 129].

Г. Падалка під методами мистецького навчання розуміє «упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання художньо-навчальних і художньо-виховних завдань» [60, с. 177].

Метод навчання є ключовим компонентом навчально-виховного процесу, виконуючи важливі завдання, зокрема допомагаючи учням засвоювати зміст предмету «Музичне мистецтво» та керуючи їхньою навчальною діяльністю.

Таким чином, у музичній педагогіці метод навчання визначається як сукупність педагогічних прийомів, спрямованих на досягнення цілей музичного навчання та виховання, а також на опанування змісту музичної освіти. Натомість, прийом навчання є окремою складовою методу, його частковим проявом у загальній стратегії навчання. [74, с. 129-130].

Прагнучи зробити урок максимально різноманітним у плані методів, учителю важливо постійно усвідомлювати мету використання кожного з них. Адже жоден метод сам по собі не може охопити всі аспекти навчання. Крім того, один і той самий метод, застосовуючись у різних системах музичної освіти, хоч і зберігає зовнішню схожість, може мати суттєво різне внутрішнє змістовне наповнення. Це, своєю чергою, впливає на спрямованість музичної діяльності дитини, іноді навіть змінюючи її суть та зміст.

Існують різні підходи до класифікації методів навчання. Найбільш розповсюдженою у педагогіці є *класифікація методів за джерелами передачі й характером сприйняття інформації* (С. Петровський, Е. Галант): *словесні, наочні та практичні*.

СЛОВЕСНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Словесні методи навчання - джерелом знань є усне або друковане слово. До них належать: *розповідь, пояснення, бесіда, обговорення, вербалізація змісту художніх творів, робота з підручником*.

Розповідь – це спосіб послідовного викладу навчального матеріалу, який використовується для розкриття теоретичних знань, представлення широких фрагментів тексту, що стосуються біографій митців, історичних фактів їхнього життя, обставин створення творів, передбачених навчальною програмою, та іншої подібної інформації.

Фрагмент розповіді 6 клас тема «Вокальні жанри: романс, серенада» [16]:

- Франц Шуберт є автором понад 600 пісень, у тому числі на вірші Йоганна Вольфганга фон Гете, Генріха Гейне та інших відомих німецьких поетів. Пісня Ф. Шуберта «Серенада» має ще одну назву «Вечірня серенада». Ця «Серенада» увійшла до збірки «Лебедина пісня» під номером чотири. Вона була надрукована вже після смерті композитора. Це романтична пісня, яку молодий чоловік у пізню годину, виливаючи свої почуття, виконує для своєї коханої. Співуча мелодія гармонує з його настроєм. Ніжно звертаючись до неї, він із благаннями просить про швидку зустріч. Давайте послухаємо твір Ф. Шуберта «Серенада ре мінор».

Пояснення – це словесне розкриття сутності понять, явищ, принципів дії, змісту наочних матеріалів, значення слів, термінів тощо. Учитель використовує пояснення, щоб розкрити учням зміст художніх образів, їхню

ідею, а також способи, які застосували музиканти та композитори для досягнення виразності. Крім того, пояснення вчителя спрямовані на те, щоб показати учням шляхи розуміння мистецтва – як правильно виконувати музичні прийоми, як працювати над вокальною технікою, які умови сприяють глибокому сприйняттю мистецьких творів.

Фрагмент пояснення поняття «пауза», тема «У чарівному лісі» 2 клас [13]:

Пауза - це позначка мовчання у музиці. У кожної тривалості нотки є своя пауза, яка триває стільки, скільки може звучати нотка. Який секрет приготував нам Мік?
Дидактичний театр: секрет Міка (с.13).

Фрагмент пояснення тема :

Бесіда – це інтерактивний метод навчання, побудований на запитаннях і відповідях, що створює навчальний діалог між учителем та учнями. На відміну від пояснення чи розповіді, де вчитель переважно транслює інформацію, бесіда активно залучає учнів до розмови, стимулюючи їхнє мислення через постановку запитань та очікування їхніх відповідей. Цей метод має значно

більший потенціал для активізації пізнавальної діяльності учнів. Застосовуючи бесіду, вчитель не надає готових рішень, а вміло спрямовує учнів до самостійного їхнього формулювання.

Наприклад, після прослуховування Пісні-романсу «Закований лицар» музика і слова І. Жука у виконанні Ольги Богомолець (6 клас) можна задати наступні питання:

- ✓ Назвіть співочі голоси, які виконували романси.
- ✓ Доберіть слова-характеристики, які відповідають тембру та регістру голосів (підручник стор.17)
- ✓ Які почуття оспівуються в романсах?
- ✓ Якими музичними засобами композитори підкреслюють поетичні образи в прослуханих творах?
- ✓ Як розвивається мелодія?
- ✓ Які характерні особливості романсу?

Фрагмент бесіди до слухання творів М. Степаненко «Лисиця», Л. Іваненко «Ведмідь» (2 клас). Питання для проведення бесіди:

- З яких звуків складався ритм лисички й ведмедя — довгих чи коротких?
- Які звуки за висотою передавали ходу ведмедя, а які - лисички?
- У якому регістрі вони звучали?
- Чи ти почув/почула в музичних творах паузи?

Обговорення, на відміну від бесіди, інтенсивніше активізує учнів, спонукаючи їх висловлювати власні думки, демонструвати самостійність мислення та сформованість поглядів. Урок з обговоренням сприяє розвитку критичного мислення, коли учні обмірковують свої ідеї та їхні причини, свідомо спрямовуючи думки на розв'язання проблем чи прийняття рішень.

Метод обговорення використовується для отримання зворотного зв'язку, оцінки результатів навчання, стимулювання самостійності та розвитку вміння аргументувати власну позицію. Учні мають можливість вербалізувати свої враження від мистецтва, глибше їх усвідомлюючи, а вчитель — коригувати їхні естетичні погляди.

Ключовим елементом обговорення є використання запитань високого рівня, що вимагають від учнів створення нових ідей або виведення висновків, на відміну від запитань низького рівня, які стосуються лише фактів. Запитання

високого рівня спонукають до критичного мислення, вимагаючи обґрунтування відповідей через аналіз причинно-наслідкових зв'язків та вираження власної позиції, а не простого відтворення інформації.

У запитаннях *низького рівня* йдеться про факти та деталі. Наприклад, *у якому році народився композитор...; як називається твір...; у якому місті жив митець... тощо.*

Запитання *високого рівня* вимагають від учнів знаходити важливу інформацію та застосовувати її для того, щоби зробити висновки або провести порівняння. Наприклад варіанти запитань для учнів 7 класу: «Чи погоджуєтесь ви з твердженнями, що ХХ ст. в музиці – це століття джазу?» [46, с.70], «Чому композитори сучасності звертаються до фольклору у своїй творчості» [46, с.39] тощо.

Розглянемо методичні прийоми, основою якого є *метод обговорення*.

«Мистецький або Музичний лабіринт. Баскетметод», що базується на методі обговорення та технології інформаційного лабіринту. Це інтерактивне групове або індивідуальне завдання, яке вчитель використовує для активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках мистецтва.

Варіанти використання:

Індивідуальна робота: учням надаються картки з різними мистецькими підказками (ілюстрації, вірші, фото, символи, фрагменти ситуацій), серед яких можуть бути хибні. Завдання учня – прийняти правильне рішення на основі фактів, обираючи з кількох варіантів, та пояснити свій вибір, що веде до наступної підказки. Мета – найшвидше дійти до кінцевого результату, зробивши мінімум кроків.

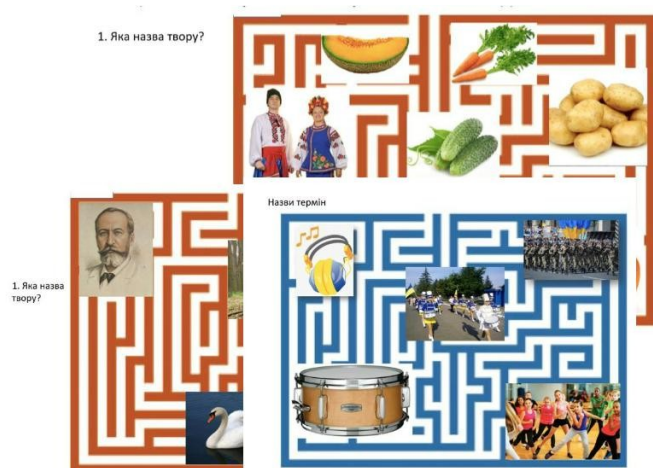
Групова робота: Аналогічно першому варіанту, але картки отримує група учнів, які можуть змагатися між собою або виконувати спільні завдання для розгляду певної теми, вивчаючи ситуацію та обираючи дії в різних точках лабіринту.

Послідовне розкриття теми з ТЗН: Тема, твір або поняття розкриваються поетапно з використанням технічних засобів навчання.

Завдання можуть бути згруповані за блоками (назва твору/пісні, термін, композитор).

Цей прийом дозволяє вчителю оцінити знання учнів, їхню здатність оперувати цими знаннями та рівень сформованості предметної мистецької компетентності.

Наприклад:

Прийом «Семантична карта» (Heimlich, 1986) - передбачає створення на дошці графічної схеми для структурування знань учнів про певний термін. Учитель записує термін в центрі овалу та просить учнів висловити свої асоціації. Протягом 1-2 хвилин учитель фіксує та систематизує ці ідеї навколо центрального терміна, формуючи «Семантичну карту».

Приклад для 4 класу (тема «Гімн»):

Рис. 1.2.

Приєм «Музична загадка».

1 варіант - учитель задає учням загадку.

2 варіант - учні працюють у парі, отримуючи ролі того, хто загадує загадку і хто її відгадує. Учень, який загадує загадку отримує картку з автором і назвою твору, він повинен так розповісти про цей твір, не називаючи назву і автора, щоб інший учень, відгадав, про який твір йдеться мова. Така робота викликає зацікавленість й інтерес у учнів, дає можливість застосувати свої знання на практиці у нетрадиційній формі.

Приєм «Сінквейн (сенкан)».

Приєм «Сінквейн (сенкан)» – це творче завдання, що має французьке коріння («sing» – п'ять) і являє собою п'ятирядковий вірш. Його використовують для стислого узагальнення інформації. Лаконічна форма сінквейну допомагає розвивати вміння резюмувати матеріал та висловлювати власні думки кількома значущими, влучними словами або короткими фразами.

Структура сінквейну виглядає так:

Перший рядок: Одне ключове слово, яке обирає вчитель і яке є темою.

Другий рядок: Два прикметники, що описують головну тему, відповідаючи на питання «яка?».

Третій рядок: Три дієслова, що відображають дію або процеси, пов'язані з темою.

Четвертий рядок: Фраза з чотирьох слів, що виражає особисте ставлення автора до цієї теми.

П'ятий рядок: Одне слово – синонім до першого рядка, яке на емоційному, образному або більш глибокому рівні передає суть теми. Наприклад.

	1 клас тема «Здрастуй, школо!»		4 клас тема «Думи»		7 клас тема «Мюзикл»	
ключове слово	1.	Пісня	1.	Думи	1.	Мюзикл
опис теми	2.	Радісна, сумна	2.	Драматичні, сумні.	2.	Яскравий, музичний
опис дії	3.	Схвилює, надихає, запам'ятовується	3.	Розповідають, прославляють, єднають.	3.	Представляє, розповідає, синтезує
фраза	4.	Це душа моєї Батьківщини	4.	Пісенна слава українського народу.	4.	Популярний сучасний музичний жанр.
синонім	5.	Мелодія	5.	Пісня.	5.	Вистава.

Вербалізація змісту музичних творів (Г. Падалка - художніх творів – прим. авт. Л.А.), сучасний метод навчання мистецтва, спрямований на глибоке розуміння учнями сутності музичних образів через їх словесний опис. Хоча передати музику словами складно, цей метод активізує увагу, стимулює багаторазове сприйняття та розвиває художньо-образне мислення, допомагаючи учням глибше усвідомити зміст твору. Підбираючи словесні характеристики, учні наближаються до точнішого сприйняття, хоча асоціації можуть бути різними через індивідуальність кожного слухача.

Робота з підручником – це спосіб організації самостійної навчальної діяльності учнів з друкованим текстом, що сприяє глибокому розумінню навчального матеріалу, його закріпленню та розвитку самостійності в навчанні.

Методика використання підручника спрямована на формування в учнів таких ключових компетентностей:

- Інформаційно-пізнавальна: вміння знаходити джерела інформації у сфері мистецтва та оперувати художніми даними.
- Інформаційно-комунікаційна: здатність використовувати цифрові технології та відповідні інструменти для розв'язання особистих і суспільно важливих завдань.

- Креативна: здатність до художньої творчості, висування гіпотез та оригінального вирішення проблем у галузі мистецтва.
- Художньо-комунікативна: вміння спілкуватися про мистецтво, толерантно дискутувати на мистецькі теми, аргументувати власну думку та критично оцінювати художні твори.
- Самоосвітня: здатність самостійно опрацьовувати інформацію та здобувати нові знання.
- Загальнокультурна: вміння аналізувати й оцінювати досягнення національної та світової культури, орієнтуватися в культурному й духовному контексті сучасного суспільства.
- Комунікативна: здатність ефективно працювати в групі та налагоджувати взаємодію з іншими людьми.
- Соціальна: здатність продуктивно співпрацювати з партнерами в групі та команді.

Загальні прийоми роботи з підручником.

На перших уроках музичного мистецтва важливо познайомити учнів з новим підручником. Запропонуйте їм розглянути книгу, поясніть її зміст, зверніть увагу на навігаційні елементи, розташовані на початку (піктограми-символи), структуру підручника, особливості його організації, різні типи текстів, запитання та завдання, а також ілюстрації. Поясніть, як ці складові допомагають швидко знаходити потрібні теми та матеріали. Якщо в підручнику є певні персонажі, обов'язково представте їх учням.

Наприклад, в 1 класі на першому уроці учитель може звернутися до учнів з такими словами:

Сьогодні ми розпочинаємо з вами захоплюючу подорож у дивовижну країну Музики. На наших уроках ми будемо співати, слухати музику, грати на дитячих музичних інструментах, крок за кроком ми пізнаватимемо загадковий музичний світ. А в цій захоплюючій подорожі з нами завжди буде герой нашого підручника – хлопчик МіК. Його так звуть, тому, що він полюбляє слухати Музику і захоплюється комп'ютером! МіК буде ділитися з вами секретами слухання та виконання музики, грі на музичних інструментах! Давайте розгорнемо першу сторінку підручника і познайомимося з нашим героєм.

Готуючись до уроку, учитель має усвідомити значення тем, переглянути зміст відповідного параграфу з підручника, з'ясувати важливість запропонованих авторами підручника завдань, продумати прийоми (види) роботи з підручником.

Методичні прийоми роботи з підручником:

Приєм «Спрямоване читання» (за Стауффером, 1969; Ганнінгом, 2000) [81, с. 46-48] – це метод, який ефективно застосовувати після використання «Семантичної карти» для подальшого розвитку або розкриття теми.

Спрямоване читання – це стратегія, що сприяє глибокому розумінню інформаційного тексту та розвитку критичного мислення під час читання. Основна мета цього методу – допомогти учням усвідомити зміст тексту, скеровуючи їхню увагу на ключові моменти та надаючи можливість обговорювати прочитане з однокласниками.

Для полегшення розуміння тексту вчитель умовно поділяє його на кілька частин. Учні середньої школи пропонується самостійно прочитати текст. Для молодших школярів застосовується читання вголос з передбаченими

зупинками, під час яких учитель ставить запитання, таким чином спрямовуючи процес читання учнів.

Прийом пояснювального читання – це комплексний метод, що включає органічне поєднання читання, роз'яснення прочитаного та його доповнення, аналіз ілюстрацій і бесіду. Під час пояснювального читання текст розчленовується на абзаци та окремі речення, виділяються їхні складові частини, визначається основна ідея, встановлюються смислові зв'язки, а також аналізуються зв'язки з ілюстраціями. Важливо звертати увагу на ті місця тексту та незнайомі терміни, які викликають труднощі в учнів. Слід навчити їх не ігнорувати незрозумілі слова та вирази, а шукати їхнє тлумачення, звертаючись за допомогою до вчителя або словників.

У рамках цього прийому учням пропонується знаходити в тексті підручника відповіді на поставлені вчителем запитання та цитувати відповідні фрагменти, переказувати знайдене своїми словами, а також добирати матеріал для розгорнутої відповіді на кілька запитань.

Прийом коментованого читання. Прийом коментованого читання передбачає, що учні читають текст, а вчитель одразу ж пояснює значення термінів та роз'яснює складні моменти. Після прочитання учні переказують зміст своїми словами та ставлять запитання щодо тексту. Цей метод найчастіше застосовується в роботі з молодшими школярами.

Прийом «Читання в парі – Узагальнення в парі» [69, с.31]

Учитель підбирає для роботи інформаційний текст, розділений на невеликі абзаци, та пояснює учням сутність узагальнення: воно має бути стислішим за оригінальний текст, але відображати всі його ключові думки.

Далі учні працюють у парах. Перший учень читає абзац і формулює його узагальнення, а другий ставить запитання щодо змісту цього абзацу. Потім учні міняються ролями. На завершення вчитель ставить загальні запитання до всього тексту, на які відповідають учні.

Основна мета цього прийому – навчити учнів читати уважно, глибоко розуміти прочитане та виділяти головне.

Наприклад, 3 клас тема «У народних ритмах» [14].

Узагальнення 1: Український народний танець «Картопля» виконують у парі, іноді плескаючи у долоні. Тому його ще називають «Плескач».

Узагальнення 2: Український народний танець «Аркан» виконують чоловіки, танцюючи по колу.

Запитання вчителя: Українські народні танці «Аркан» та «Картопля» - це сучасні чи давні танці? Чому їх виконували?

Загальна відповідь учнів: Ці танці відомі з давніх часів, їх виконували для шанування сил природи (Плескач) та для посвячення гуцульського юнака на легеня.

Прийом «Інформаційне джерело»

Підручник, ілюстрація, репродукція картини, інформаційна картка (в умовах нестачі екземплярів) розташовується на першій парті. Кожен учень по черзі підходить, розглядає і запам'ятовує певну інформацію (відповідно до завдання, яке було надано вчителем - сторінку, рядок, ілюстрацію тощо). Потім учні дають відповідь на запитання чи готують певне завдання, але користуються інформацією, що запам'ятали, не читаючи з інформаційного джерела. Після виконання завдання підходять усією командою до інформаційного джерела і перевіряють правильність своїх результатів.

Наприклад, 3 клас тема «Секрети мистецьки форм» []. Слухання М.Лисенко «Думка-шумка» і співставлення з картиною О.Шупляка «Гопак». Поміркуй: чи співзвучна картина Олега Шупляка «Гопак» прослуханому музичному твору? Якщо співзвучна, то якій саме його частині?

Відкриття двадцять перше

Секрети мистецьких форм

**Що таке контраст в музиці?
Яка форма є двочастинною?**

У музичному творі можуть змінюватися динаміка, темп і лад. Такі зміни бувають непомітними, поступовими або раптовими. Коли зміни відбуваються раптово, такий прийом називається **контрастом**, що означає «протилежність». Коли ти чуєш у музиці спочатку мажор, а потім міnor, або навпаки, — це контраст. На контрасті будується твір двочастинної форми.

Музичний твір двочастинної форми

перша частина

друга частина

Микола Лисенко. «Думка-Шумка» (фрагменти з Другої рапсодії).

Яка за характером «Думка», а яка «Шумка»? Чи відчувається в цьому творі контраст? Завдяки чому? Скільки частин у цьому творі? Що ти уявив / уявила, слухаючи цей твір? Поміркуй, чому композитор назвав свій твір «Думка-Шумка».

Відкриття двадцять перше

Секрет МіКа! У «Думці» Микола Лисенко передає розповідь народного музиканта-кобзаря, який грає на бандурі і веде оповідь про героїв. «Шумка» ж — це веселий народний танець.

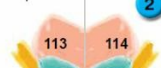
Поміркуй: чи співзвучна картина Олега Шупляка «Гопак» прослуханому музичному твору? Якщо співзвучна, то якій саме його частині?

Виконай пісню «Дощик» (музика Алли Мігай, слова Наталії Кулик) у відповідному настрої.

Виконайте улюблену пісню, застосовуючи різні контрасти:

- Динамічний контраст** — спочатку проспівуйте гучно (**f форте**), а в повторенні — тихо (**p піано**).
- Темповий контраст** — спочатку проспівуйте у швидкому темпі, а в повторенні — у повільному.

Приєм «Почергові запитання» (Manzo, 1969) [81, с. 71]

Пропонується текст для читання. Заздалегідь вирішується, які одиниці тексту будуть обговорюватися (речення, абзац, сторінка). Один учень уголос читає текст, інший ставить запитання стосовного того, про що йдеться у тексті. Його партнер намагається відповісти на них. Обидва партнери мають прагнути дійти спільної думки про відповідь на дане запитання. Далі партнери в парі міняються ролями. Цей метод використовується коли текст, який треба прочитати, важкий для розуміння учнів.

Наприклад, розглянемо фрагмент тексту 3 класу тема «Веселі «змагання»» []. Учні домовляються, що обговорення даного тексту буде

відбуватися за реченнями (по два речення). Один учень читає два речення і дає відповіді на два запитання іншого учня, з яким працює в парі. Далі вони міняються місцями.

Учень 1: Яка музика може звучати у концерті?

Учень 2: Інструментальна і вокальна.

Учень 1: Що означає слово «концерт»?

Учень 2: Змагання.

Зміна ролей

Учень 2: Чому слово «концерт» означає «змагання»?

Учень 1: Тому що, у великому музичному творі соліст або солістка ніби змагаються одне з одним.

Учень 2: З скількох частин зазвичай складається концерт?

Учень 1: з трьох.

Відкриття одинадцяте
Відкриття одинадцяте

Веселі «змагання»

Які інструменти належать до родини клавішних? Чим відрізняється піаніно від рояля і чим схоже?

Відвідаємо родину Клавішних музичних інструментів. З нею ми часто зустрічаємось! Піаніно і рояль є різновидами фортепіано і мають однакову клавіатуру. А відрізняються тим, що у піаніно струни натягнуті вертикально, а у рояля — горизонтально. Тому піаніно схоже на шафу, яка стоїть вертикально, а рояль — на трикутну шафу, покладену на ніжки. Зазвичай на піаніно грають вдома, а на роялі — у великих концертних залах.

Рояль

Піаніно

Левко Ревуцький. Пісня. Василь Барвінський. Концерт для фортепіано з оркестром (фрагмент).

Які емоції викликала музика? Які музичні інструменти «змагались» у концерті? Вибери слова, що характеризують прослухані твори.

ТЕМП	ДИНАМІКА	РИТМ
швидкий	гучно	плавний
повільний	тихо	стрибокподібний

Секрет Міка! Слово **концерт** означає «змагання». У великому музичному творі з такою назвою соліст або солістка й оркестр ніби змагаються одне з одним. Концерт зазвичай складається із трьох частин: **1 частина — швидка, 2 частина — повільна, 3 частина — дуже швидка.**

Виконай пісню «Танок кенгуру» (музика Олександра Злотника, слова Олександра Вратарьова) з руками.

Об'єднайтесь у групи — оркестр, співаки, танцювальники. Оберіть музичні інструменти для супроводу пісні, вигадуйте рухи до пісні. Виконайте пісню в характері: оркестр виконує музичний супровід, танцювальники — рухи, співаки — співають пісню.

61
62

Прийом «Читання з маркуванням тексту» (Vaughn, 1986) [81, с. 57-58].

«Читання з маркуванням тексту» - це завдання учням прочитати текст і знайти в ньому певні факти або події, при цьому позначаючи їх спеціальними символами на полях. Цей прийом допомагає учням поставити цілі читання,

читати текст для досягнення цих цілей і потім бути здатними використовувати інформацію з тексту.

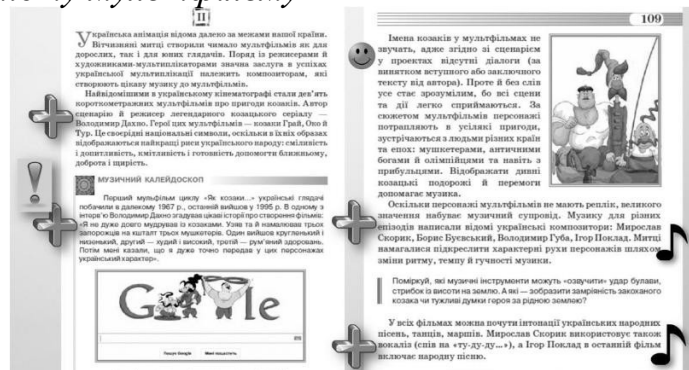
Перед тим як давати це завдання, учителю необхідно продумати, якого роду інформацію (4-5 випадків) учні, за бажанням вчителя, мають знайти в тексті. Для кожного роду інформації придумати простий символ.

Ретельно пояснити учням, якого роду інформацію їм треба шукати в тексті при читанні. Навести приклади. Потім показати символи-позначки, за допомогою яких їм треба буде маркувати кожен вид інформації.

Починати читати текст і на полях олівцем легко маркувати усі ті місця в тексті, де дається інформація кожного виду.

Наприклад: Музичне мистецтво. 7 клас. Тема «Музика в мультиплікації» с.108 – 109 [52, с. 108-109]:

Кожного разу, коли ви зустрінете уривок, у якому описується прізвища та ім'я – ставите «+», назви творів – «!», характеристика музики – «♪», опис змісту мультфільму –

Після опрацювання тексту можна поставити запитання:

Про яких героїв знято найвідоміші українські мультфільми?

Хто був режисером цього циклу мультфільмів?

Які композитори написали музику до цих мультфільмів?

Яку роль грала музика у цих мультфільмах?

У чому незвичність цих мультфільмів?

Щоб відбулося, якби героїв мультфільму переодягнули у інший одяг, а музику залишили тою ж самою або навпаки?

II варіант.

Кожного разу, коли ви зустрінете інформацію, яку знали, ставите – «√» (знав), якщо інформацію, яку ви прочитали, ви дізналися вперше, ставите - «+» (довідався), якщо вас щось зацікавило, ставите – «?» (хочу дізнатися).

Прийом «Відповідь на проблемне питання»

Текст підручника також може бути використаний як своєрідна підказка для розв'язання проблемних питань, які ставляться безпосередньо на уроці вчителем (а тому і не мають прямої відповіді).

Наприклад: Музичне мистецтво. 7 клас. Тема № 18-19: «Рок-музика» [52, с. 71-75]:

Постановка проблемного питання: **«Існує думка, що справжньою рок-музикою можна вважати лише музику, яка була написана виключно у XX столітті»**. Шукаємо докази підтвердження або спростування думки (робота з підручником стор.71)

Дослідження теми. Робота у групах: рубрика «Портрет митця»:

1 гр. - Елвіс Преслі (стор.72),

2 гр. - гурт «Бітлз» (стор.73) – 5-7 хв.

Слухання музики. Аналіз-інтерпретація прослуханих музичних композицій.

Підготовка до проектної діяльності. План проекту «Зірки рок-н-ролу» стор.130

Прийом пошуку.

Робота з підручником допомагає реалізовувати принцип розвивального навчання, зокрема зазначений вид навчальної роботи розвиває увагу учнів. Ось один з прийомів: після пояснення нового матеріалу вчитель пропонує учням прочитати параграф в підручнику і відповісти, про що він не розповів і які повідомив їм нові знання (у порівнянні з тими, які є в тексті відповідного параграфа).

До підручника вчитель звертається і тоді коли робить висновки. Спочатку повідомляється, що під висновками розуміється найголовніше,

подібне, спільне чи різне, що міститься в навчальному матеріалі який вивчається. Під керівництвом вчителя учні створюють нове судження на базі одного чи кількох попередніх.

Учні також можуть підбирати по підручнику докази до сформульованого вчителем висновку або до якогось судження.

Прийом «Попс-формула». Учень коротко викладає власну позицію на основі вивченої теми за планом:

П – позиція, О – обґрунтування, П – приклад, С – судження.

Перша з пропозицій (**П – позиція**) починається зі слів: «Я вважаю, що...»

Друга (**О – обґрунтування** своєї позиції) – «Тому що...»

Третя (**П – приклад** – орієнтована на уміння довести правоту своєї позиції на практиці) – «Я можу це довести тим, що...»

Четверта (**С – судження** - висновки) – «Виходячи з цього, я роблю висновок про те, що...»

Прийоми роботи з підручником, направлені на розвиток креативності та критичного мислення у учнів:

- Прийом читання з доповненням нових фактів (раніше почутих чи побачених);
- читання тексту і підбору до нього вірша, картини, малюнку, музики;
- читання тексту і розгадування закодованого вчителем тексту;
- читання тексту і складання питань з використанням таких слів, які акцентують увагу на причинах і наслідках явищ, процесів;
- читання і складання логічного ланцюжка;
- читання і складання реклами;
- читання і складання комп'ютерної презентації;
- читання «на одній нозі» - учень висловлює свою думку щодо прочитаного тексту, стоячи на одній нозі (лаконічність і точний виклад думок);

- читання «в різних місцях» будинку – учень читає текст вдома, але в різних місцях будинку, навіть під ліжком з ліхтариком, обираючи, де читати затишно (розповідаючи в класі що найбільше запам'яталося). Це може бути додаткова цікава інформація про життя і творчість композиторів, співаків, митців або про історію створення музичного твору.

НАОЧНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Наочні методи навчання передбачають використання предметів, явищ та наочних матеріалів як основного джерела знань, які учні можуть безпосередньо спостерігати. До цієї групи методів належать:

- Ілюстрування - застосування різноманітних візуальних засобів для кращого розуміння навчального матеріалу.
- Демонстрування - представлення музичних творів (виконання, відтворення записів), а також використання наочних посібників.
- Візуалізація словесних пояснень - художнє оформлення усного пояснення за допомогою малюнків, схем тощо.
- Слухова наочність - застосування аудіоматеріалів для наочного ознайомлення зі звуками, музичними фрагментами.
- Зорова наочність - використання візуальних матеріалів, таких як зображення, схеми, таблиці, для наочного представлення інформації.
- Рухова наочність - залучення рухів, жестів, міміки для наочного пояснення або відтворення певних явищ чи процесів.
- Самостійне спостереження - організація самостійного вивчення учнями предметів, явищ або наочних посібників.

Ілюстрування полягає у використанні нерухомих візуальних засобів, таких як плакати, схеми, таблиці, репродукції картин, ілюстрації та малюнки, з метою покращення засвоєння знань. Ці засоби повинні «оживати» в процесі розповіді вчителя, доповнюючи та конкретизуючи його слова.

Демонстрування, що включає представлення або виконання музичних творів (або їх частин), є дієвим методом навчання мистецтву. Його суть полягає в тому, що вчитель надає учням зразок правильного виконання пісні, на який вони повинні орієнтуватися. Метою цього методу є формування в учнів чіткого уявлення про бажаний художній образ, конкретизація навчальних завдань та виправлення помилок у їхньому власному виконанні через наочну демонстрацію. Під час розучування пісні вчитель демонструє її, співаючи мелодію, часто супроводжуючи себе акомпанементом. Крім того, цей метод може передбачати ознайомлення учнів із майстерністю видатних артистів через прослуховування записів, перегляд відеоматеріалів або відвідування концертів.

Г. Падалка, акцентуючи увагу на цьому методі навчання наголошує, що «сприйняття мистецьких образів, створених учителем, містить ефект психологічного «зараження» живою енергією художньої творчості відомої, близької людини. Зате, демонструючи учням результати діяльності видатних митців, учитель отримує можливість ознайомити їх із еталонними мистецькими зразками, висвітлити характерні риси досконалого, естетично довершеного втілення художньої мети» [61, с. 181].

Метод зорової наочності передбачає використання візуальних матеріалів для навчання музичного мистецтва. Це можуть бути презентації, плакати, нотні таблиці, репродукції картин, схеми звуковисотності (у початковій школі ноти часто замінюють зображеннями), дитячі малюнки до пісень тощо.

У підручниках для молодших школярів ілюстрації пояснюють темп, динаміку, тембр та інші засоби музичної виразності, допомагаючи глибше зрозуміти ці поняття. Під час аналізу музики можна використовувати музичне лото, де діти співвідносять малюнки-символи з музичними елементами. Така наочність сприяє розвитку вміння слухати музику, а вчителю – відстежувати музичний розвиток учнів. Важливо враховувати мету використання наочності та її зв'язок з навчальним матеріалом.

У початкових класах складні музичні терміни слід пояснювати простими прикладами, використовуючи зрозумілі образи, наприклад, геометричні фігури, кубики лего або квіти для ілюстрації будови музичного твору. Приклади з підручників «Мистецтво» 1-2 клас (авт. Л.Аристова, Н.Чєн), 3 клас (Л.Аристова, К. Фролова-Чередняк) [12; 13; 14]

Поняття «балет», «опера», «мюзикл» можна презентувати у вигляді сцени з картинками, що ілюструють дане поняття, поняття «мелодія» у вигляді потягу з вагончиками.

Мистецтво 1 клас [12, с.69, 81, 89]

Мистецтво 2 клас [13, с.9].

Знайомство з тривалостями нот (четвертна, восьма) відбувається за допомогою зображень різного розміру: крапельки, квітки, сніжинки та пояснення МіКа тощо:

«Мистецтво 1 клас» [12, с.33, 37]

«Мистецтво 3 клас» [14, с.152]

«Мистецтво 3 клас» [, с.152]

Художнє ілюстрування словесних пояснень — метод, сутність якого полягає у демонстрації музичних творів з метою пояснення, підтвердження, своєрідної аргументації завдяки конкретним мистецьким прикладам певної теоретичної позиції, словесно вираженої думки [70, с. 180]. При викладенні теми уроку, учитель для підтвердження власної думки, наводить переконливі приклади, демонструючи музичний твір. Це може бути досконала гра вчителя,

аудіозапис чи відеозапис концертного виконання твору відомими музикантами-виконавцями.

Наприклад, для розкриття образу уроку 7 класу з теми «Джаз», для підтвердження характерних ознак музичної мови джазу – імпровізації, поліритмії, що ґрунтується на синкопованих ритмах, можна запропонувати послухати музичні композиції у виконанні Л. Армстронга, Г. Міллера, Д. Еллінгтона тощо. Для розкриття теми «Сучасне життя танцю» можна порівняти виконання старовинного українського танцю «Аркан» з сучасною піснею-танцем у виконанні Руслани Лижичко.

Музичне мистецтво. 7 клас. Тема: «Сучасне життя танцю» [52].

*Учитель: Танець супроводжує все життя людини. З давніх часів танець був способом спілкування, самовираження, і, навіть певного навіювання. Всі найважливіші події (любов, війна, полювання тощо) люди виражали через обрядові (ритуальні) танці. Яскравим прикладом такого обрядового танцю є гуцульський чоловічий танець «Аркан», вихровий танець карпатських богатирів. Його виконують лише чоловіки, він є головним елементом обряду посвячення гуцульського двадцятирічного хлопця у легені. Після участі у цьому танці, парубок отримував право танцювати, носити бартку (топірець), вбивати ворогів та підперезуватися широким паском, тобто ставав опришком (народним месником, розбійником). Перекази свідчать, що вперше цей танець виконали воїни, які зійшли з гір. Сама назва танцю *arcanus* походить з латини, точніше з етруського слова, запозиченого у них римлянами і перекладається як «прихований, таємний, мовчазний».*

Прослухайте мелодію цього танцю і проаналізуйте, чи присутні в ній гуцульські наспіви і чи дійсно можна назвати цей танець – танцем суворих та мужніх чоловіків.

(демонстрація мелодії танцю у виконанні вчителя)

Учитель: Чи прослідковуються гуцульські наспіви у мелодії танцю? Чи постала у вашій уяві картина, хто може танцювати під цю музику?

Учні: Так, у творі лунають гуцульські мотиви. Танець дійсно передає образ танцюючих чоловіків. На це вказує швидкий темп, суворий, стриманий характер, виразна, контрастна динаміка, яка ніби передає весь запал, мужність чоловічої вдачі.

Учитель: Давайте переглянемо відеофрагмент виконання цього танцю і порівняємо з тим, що виникло у вашій уяві.

(перегляд відеофрагменту запису танцю «Аркан»)

Учитель: Отже, ви помітили, які характерні рухи цього танцю? Яка манера виконання?

Учні: Танець виконаний в автентичній манері, оскільки він зберігає в собі риси народності, для нього притаманні стримані рухи, які повністю передають чоловічу мужність та суворість.

Учитель: Танець постійно розвивався. Рухи змінювались, наповнювались іншим змістом, танець отримував певну форму. Так і танець «Аркан» отримав нове, сучасне життя у творі української співачки Руслани, яка стала переможницею Міжнародного конкурсу «Євробачення – 2004».

Співачка, пам'ятаючи про своє гуцульське (по батьківській лінії) походження, стала активно поєднувати в своїй музиці мелодії, насичені звучанням українських народних інструментів, і на основі мелодії старовинного танцю написала свою власну пісню-танець «Аркан», який ми з вами зараз прослухаємо і порівняємо зі старовинним танцем.

(аудіофрагмент пісні-танцю у виконанні Руслани)

(урок розробила Синявська Н. О.)

При застосуванні методу художнього ілюстрування словесних пояснень, твір музичного мистецтва сприймається як приклад, певне підтвердження, наочний супровід. Емоційна складова присутня, але може відходити на другий план.

Метод рухової наочності - реалізується за допомогою жестів, рухів рук, мімічних і пластичних імпровізацій.

Метод самостійного спостереження - науковці в галузі музичного виховання та освіти вважають, що спостерігати мистецтво означає, перш за все, вміти сприймати його. А саме, що будь-яка форма виконавської діяльності, написання музики дітьми отримує чуттєвий та свідомий характер. У цьому випадку музика виховує дитину.

ПРАКТИЧНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Практичні методи навчання передбачають активне залучення учнів до практичної діяльності, в процесі якої вони здобувають знання та формують необхідні вміння. Ці методи включають різноманітні види діяльності як учнів, так і вчителя, але вимагають значної самостійності від учнів у навчанні. На уроках музичного мистецтва до цієї групи методів належать: хоровий спів, робота над піснею, пластичне інтонування, гра на дитячих музичних інструментах, тобто безпосередня взаємодія з музикою, її створення, відтворення через різні форми виконавської діяльності, моделювання інтонаційно-звукових процесів, виконання практичних завдань тощо.

Хоровий спів, як форма виконавського мистецтва, є одним із найдоступніших та найулюбленіших видів дитячої творчості. Він виконує важливі виховну, пізнавальну, естетичну, рекреаційну, гедоністичну та комунікативну функції. Правильна організація хорової роботи спрямована на формування в учнів навичок емоційного та свідомого засвоєння пісенного матеріалу, розвиток уміння правильно, чисто та виразно виконувати музичні твори. Учителю слід ретельно добирати вокальні вправи та музичні твори, враховуючи вікові особливості учнів, їхні індивідуальні здібності та застосовуючи диференційований підхід до кожного.

Робота над піснею – це багатогранний процес, спрямований на розкриття її музичного образу, формування вокально-хорових та виконавських навичок, розвиток музичних здібностей і художнього мислення учнів. Прагнучи виразного виконання, вчитель сприяє розвитку естетичних почуттів, смаку, суджень, емоційної чутливості та здатності до глибокого переживання змісту твору.

Ефективна робота над піснею вимагає попередньої підготовки вчителя, який аналізує твір, визначає його емоційно-смісловий зміст, художні особливості, продумує методи розучування, послідовність навчально-виховних завдань, передбачає можливі труднощі, складає виконавський план та підбирає вправи на матеріалі пісні.

Процес розучування пісні на уроці умовно включає такі етапи: підготовка до слухання, сприймання твору, вступна бесіда, розучування (зазвичай по фразах, з акцентом на мелодію та ритм), аналіз та повторення. Під час розучування вчитель пояснює незрозумілі слова, домагаючись осмисленого та виразного промовляння тексту. Кожен етап має свої завдання та відповідні методичні прийоми.

Пластичне інтонування – це особливий вид музично-творчої діяльності учнів, що базується на ритмопластичних прийомах музикування за методикою Еміля Жак-Далькроза. Дослідники зазначають, що пластичне інтонування є здатністю усвідомлено сприймати та відтворювати музичні твори через рух. У процесі музично-ритмічних рухів у дітей розвиваються художньо-творчі здібності, які проявляються в індивідуальному втіленні образів, у створенні та комбінуванні рухів у танцях, хороводах, музичних іграх тощо.

Пластичне інтонування розглядається як один із методів, одна з можливостей емоційного «проживання» музичних образів, де кожен жест і рух стають засобом вираження змісту музики. А. Картава трактує «пластичне інтонування» як будь-який рух людського тіла, викликаний музикою і, який виражає її образ [35].

Гра на дитячих музичних інструментах (ДМІ), що ґрунтується на системі Карла Орфа, є одним із видів музично-творчої виконавської діяльності школярів. Вона розширює музичний досвід дітей, сприяє розвитку їхніх музичних і творчих здібностей, стимулює активне музикування, виховує увагу та навички гри в ансамблі, тренує пам'ять, музично-слухові уявлення, відчуття темпу, тембру, ритму та форми. Крім того, гра на ДМІ допомагає учням концентруватися на різних аспектах музичної виразності, таких як динаміка, штрихи та ритм. Завдяки цьому виду діяльності діти вчаться відтворювати прості ритми, імпровізувати та підбирати знайомі мелодії. Музикування є ефективним засобом зацікавлення учнів та залучення їх до активної інструментальної діяльності.

Виконання практичних завдань також належить до практичних методів навчання, які передбачають різноманітну діяльність учнів та вчителя, але акцент робиться на самостійності учнів у процесі навчання. Застосування практичних методів допомагає учням емоційно пережити музику, глибше зрозуміти авторський задум, а також швидше й краще запам'ятати музичний матеріал.

ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА

Запитання і завдання для дистанційної / самостійної роботи

до Розділу 1

1. Розкрийте суть і специфіку уроку музичного мистецтва як уроку мистецтва.
2. Сформулюйте основні вимоги до сучасного уроку музичного мистецтва / мистецтва (блок «музичне мистецтво»).
3. Перегляньте відеозапис конкурсного уроку музичного мистецтва (учитель З. Еманова, VI Міжнародний конкурс «Учитель музики XX століття»; режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=5f54BO31WZk>).

Проаналізуйте поданий урок з позиції педагогіки мистецтва.

4. Проаналізуйте програми або підручники з музичного мистецтва для початкової школи і виберіть уроки, які ефективніше проводити як комбіновані, домінантні, синтетичні, нетрадиційні. Обґрунтуйте свою позицію.
5. Проаналізуйте програми або підручники з музичного мистецтва для основної школи і виберіть уроки, які ефективніше проводити як комбіновані, домінантні, синтетичні, нетрадиційні. Обґрунтуйте свою позицію.
6. Ознайомтесь з методичними розробками уроків музичного мистецтва, опублікованих у науково-методичних журналах («Мистецтво та освіта», «Початкова школа», «Учитель початкової школи», «Все для вчителя», «Позакласний час», «Шкільний світ» тощо), визначте жанр, форму, тип уроку.
7. Законспектуйте основні принципи та методи музичного навчання і виховання.
8. Познайомтесь з декількома класифікаціями педагогічних методів, особливу увагу зверніть на методи, що стимулюють активність,

самостійність і творчі прояви дітей. Розкрийте поняття і дайте характеристику кожному методу музичного виховання, виділіть головні.

9. Випишіть і поясніть поняття: *принципи музичного виховання, метод, метод навчання, метод виховання, метод мистецького навчання і виховання, метод музичного навчання і виховання*
10. Виписати і пояснити поняття: тип, жанр, форма уроку музичного мистецтва.
11. Охарактеризуйте специфіку уроку музичного мистецтва.
12. Які типи уроку є найпоширенішими на уроці музичного мистецтва, чому?
13. Які типи уроків були виділені педагогами-музикантами? Охарактеризуйте їх? Поміркуйте, чому стала нагода виділити саме ці типи уроків?
14. Які з жанрів уроку музичного мистецтва ви б використали при проведенні уроків в початковій школі і чому?
15. Які з жанрів уроку музичного мистецтва ви б використали при проведенні уроків в основній школі і чому?
16. Що таке форма уроку? Чим вона відрізняється від жанру уроку?
17. Які форми можна використовувати на уроках? Охарактеризуйте їхні особливості.
18. Виписати і пояснити поняття: *принципи, принципи музичного виховання, принципи музичного навчання, принципи музичної (мистецької) педагогіки, метод, метод навчання, метод музичного навчання, метод виховання.*
19. Розробити критерії оцінки професійної компетентності музиканта-педагога.
20. Запропонувати прийом «Читання з маркуванням тексту», придумати позначки до тексту і розписати інструкцію для учнів за прикладом,

поданим в тексті параграфу. Текст обрати за підручниками (на вибір):

5 клас: https://pidruchnyk.com.ua/1712-5_mystetstvo_arystova.html

6 клас: <https://pidruchnyk.com.ua/2689-mystetstvo-6-klas-arystova-2023.html>

21. Обрати варіант з курсу «Мистецтво» (блок «Музичне мистецтво») і розробити схему, що відображає методичний прийом «Семантична карта» (придумати питання, що задає учитель та розписати відповіді дітей). Вказати клас, тему уроку, сторінки:

варіант	клас	тема	Стор. підручника	термін
1	1	Школа радо зустрічає!	8-9	пісня
2	1	Звуки і лінії	24-25	марш
3	1	У вирі народного мистецтва	32-33	танець
4	1	Свято наближається	68-69	балет
5	1	Запрошує театр	80-81	опера
6	2	Незвичайні перетворення	82-83	мюзикл
7	3	Веселі «змагання»	61-62	концерт
8	2	Літо наближається	128-129	симфонія

27. У темах, що розроблялися «семантичні карти» обрати 1-2 абзаци і розробити до них питання (питання учителя до учнів), відповідно до тексту за прикладом. Вказати чітко абзац та сторінку. Запитання записати у стовпчик.

28. Обрати з поданих термінів 2-3 і розробити сенкан.

Терміни:

- 1 клас – пісня, танець, марш;
- 2 клас – опера, балет, мюзикл;
- 3 клас – аркан, плескач, концерт;
- 4 клас – гімн, дума, коломийка, рапсодія;

5 клас – ритм, мелодія, гармонія, тембр, вокаліз, гопак, козачок, речитатив, хор, квартет, опера, балет, мюзикл;

6 клас – романс, серенада, балада, кантата, ораторія, прелюдія, елегія, ноктюрн, скерцо, етюд, соната, сюїта, фантазія, оперета;

29. Прочитайте приклад використання словесних методів на уроці музичного мистецтва в початковій школі при знайомстві з п'єсою Е. Гріга «Похід гномів». Проаналізуйте сильні і слабкі сторони використання методу. Запропонуйте власний підхід.

Учитель перед слуханням музики розповідає дітям про гномів - маленьких казкових чоловічків в червоних ковпачках, з великими сивими бородами, за спинами яких мішечки, наповнені дорогоцінними каміннями, здобутими ними в горах. «Едвард Гріг, - говорить учитель, - малює своєю музикою натовп гномів, які, підстрибуючи і перекидаючись, йдуть по горах».

Після цього звучить початок п'єси і вчитель звертає увагу на виразність різних музичних засобів, використаних Е. Грігом, - повнозвучних акордів, які щільно тісняться один до одного, швидких тривалостей, широкого охоплення регістрів, різних динамічних відтінків, швидкого темпу, - допомагають створити картину, яка показує, що гноми спускаються з гори.

Потім звучить початок середньої частини, і увага дітей звертається на спокійну поетичну музику, що викликає уявлення про красу норвезької природи, про спокій і відпочинок. Порівнюється характер обох частин.

Після цього діти, отримавши завдання підняти руку, коли почнеться середня частина, і другий раз, коли зазвучить третя частина, слухають весь твір в записі.

У підсумку виводиться схема трьохчастної форми твору - А - В - А - і повторюється назва твору та прізвище композитора.

Наступного разу вчитель пропонує дітям згадати те, що вони слухали на попередньому уроці, і вже своїми силами проаналізувати музику (першу і другу частини). Потім вони слухають увесь твір і згадують інші прослухані твори Е. Гріга (наприклад, «У печері гірського короля») і твори з аналогічним використанням регістрів (наприклад, «Антилопи» К. Сен-Санса).

Індивідуальні навчально-дослідні завдання

1. Відпрацюйте на практиці низьку словесних методів (див. завдання для самостійної роботи).
2. Відпрацюйте на практиці прийоми «Семантична карта», «Спрямоване питання» (розробка питань), «Сінквейн (сенкан)».
3. Порівняйте загальноприйняті класифікації методів навчання. Створіть порівняльну таблицю.

4. Законспекуйте основні методи навчання, що використовуються на уроці музичного мистецтва.
5. Виокремте закономірності, які притаманні музично-творчим процесам і слугують специфічними орієнтирами для музичної педагогіки.
6. Підберіть у методичній літературі та періодиці приклади, які розкривають основні принципи педагогіки мистецтв.
7. Проаналізуйте вимоги до уроку музичного мистецтва/ мистецтва. Які б позиції ви б додали?
8. Охарактеризуйте жанри уроку музичного мистецтва.

Проілюструйте метод «Художнє ілюстрування словесних пояснень».

Оберіть урок з поданих підручників, за прикладом, наведеним у тексті пояснення розробіть фрагмент уроку з використанням цього методу. Посилання на підручники: 5 клас:

https://pidruchnyk.com.ua/1712-5_mystetstvo_arystova.html

6 клас: <https://pidruchnyk.com.ua/2689-mystetstvo-6-klas-arystova-2023.html>

9. Обрати із запропонованих творів 1 твір і розробити до нього рухи, які б могли виконати учні. Представити.
 - ✓ «Ой заграйте, дударика» сл. В. Панченка, муз. А. Філіпенка,
 - ✓ «Золота зіронька» вірші та музика Н. Май,
 - ✓ А. Мігай. «Дощик»,
 - ✓ У. н. танець «Гопак»,
 - ✓ «Промінчик» музика і слова Н.Май,

Плани практичної роботи

Практична робота №1

Тема: Принципи музичного навчання і виховання (2 год.)

1. Урок музичного мистецтва як форма організації освітнього процесу в ЗЗСО.
2. Специфіка уроку музичного мистецтва.

3. Класифікація уроків музичного мистецтва за типом: урок вивчення нового матеріалу; урок формування вмінь та навичок; урок закріплення та розвитку знань, умінь та навичок; урок контролю та корекції знань, умінь і навичок; урок перевірки знань; урок узагальнення та систематизації знань; комбінований урок.
 4. Основна класифікація уроків музичного мистецтва.
 5. Основні принципи педагогіки мистецтва та прийоми емоційного впливу на уроках музичного мистецтва.
 6. Класифікація уроків музичного мистецтва за формою та жанром.
- Завдання:* виписати і пояснити поняття: тип уроку, форма уроку, жанр уроку.

Практична робота №2

Тема: Методи музичного навчання і виховання (2 год.)

1. Загальна характеристика методів навчання.
2. Класифікація методів навчання за джерелами передачі й характером сприйняття інформації: словесні, наочні та практичні.
3. Класифікація методів навчання за ступенем самостійності та активності мислення школярів.
4. Класифікація методів навчання за характером пізнавальної діяльності (репродуктивні, продуктивні, пояснювально-ілюстративні, частково-пошукові, евристичні, дослідницькі).
5. Класифікація методів навчання за призначенням (придбання знань, формування умінь і навичок і т.д.).
6. Класифікація методів навчання за дидактичними цілями (методи, що сприяють первинному засвоєнню матеріалу, його закріплення тощо).

Практична робота №3-4

Тема: Методи музичного навчання і виховання (4 год.)

Відпрацювання на практиці:

1. *Словесні методи:* Семантична карта, Спрямоване питання (розробка питань), Сінквейн (сенкан)
- 2.1. Наочні методи. Художнє ілюстрування словесних понять:

I

Мелодія (1 кл.), Музичні звуки, їх тривалість (1 кл.), Ритм (1 кл.), Танець (2 кл.), Марш (2 кл.), Пісня (2 кл.), Лад – мажор, мінор (3 кл.), Темп (2 кл.), Динаміка (2 кл.), Баркарола (4 кл.), Варіації (4 кл.), Рондо (4 кл.), Поліфонія (4 кл.)

II

Вокаліз (5 кл.), Мюзикл (5 кл.), А капела (5 кл.), Обробка (5 кл.), Балада (6 кл.), Елегія (6 кл.), Камерна музика (6 кл.), Кантата (6 кл.), Концерт (6 кл.), Літургія (6 кл.), Ораторія (6 кл.), Рок-опера (7 кл.), Спірічуелс (7 кл.)

2.2. Наочні методи. Наочно-зоровий метод:

«Ходить гарбуз по городу» (1 кл.), «Пісня Кози» (1 кл.), «Пісня Лисички» (1 кл.), «Пісня про Новий рік» (1 кл.), «Іде, іде дід» (1 кл.), «Щедрівочка щедрувала» (1 кл.), «Зимові свята» (2 кл.), «Щедрик» (2 кл.), «Іди, іди, дощику» (2 кл.), «Пісня про зарядку» (2 кл.), «Ой на горі жита много» (3 кл.), «Ой на горі та жінці жнуть» (4 кл.), «Веселкова» (5 кл.), «Золота зіронька» (5 кл.).

3. Практичні методи:

Прийом «рухи» - розробити рухи до муз. твору: «Ой заграйте, дударики», сл. В. Панченка, муз. А. Філіпенка, «Веселкова» Вірші М. Ясакової, музика О. Янушкевич, «Золота зіронька» вірші та музика Н. Май, «Хвостики - метелики» вірші та музика Н. Май, Р. Лижичко «Дикі танці», Р. Лижичко «Аркан», А. Мігай. «Дощик», У. н. танець «Гопак», «Промінчик» музика і слова Н.Май.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Метод, орієнтований на рішення дидактичних задач:

A) метод навчання;

Б) метод узагальнення;

В) метод виховання;

- Г) пошуковий метод;
 - Д) проблемний метод.
2. Метод організації самостійної роботи учнів з друкованим текстом на уроці музичного мистецтва:
- А) розповідь;
 - Б) робота з підручником;**
 - В) пояснення;
 - Г) обговорення;
 - Д) бесіди.
3. Методи, джерелом знань яких є усне або друковане слово:
- А) практичні;
 - Б) словесні;**
 - В) наочні;
 - Г) ілюстративні;
 - Д) пошукові.
4. Діяльність, що забезпечує розуміння при читанні (розвиває критичне мислення) при застосуванні інформативного тексту це:
- А) прийом «Музичний лабіринт»;
 - Б) Прийом «Спрямоване читання»;**
 - В) прийом «Семантична карта»;
 - Г) баскетметод;
 - Д) сенкан.
5. При застосуванні методу обговорення бажано використовувати запитання
- А) низького рівня;
 - Б) середнього рівня;
 - В) високого рівня;**
 - Г) достатнього рівня;
 - Д) середньо-достатнього.
6. Деталь методу, часткове поняття щодо загального поняття «метод»:
- А) прийом;**

- Б) методика;
- В) технологія;
- Г) уточнення;
- Д) примітка

7. Метод, який направлений на формування у учнів ціннісного ставлення до світу та самого себе:

- А) **метод виховання;**
- Б) метод узагальнення;
- В) метод навчання;
- Г) метод удосконалення;
- Д) метод повторення.

8. Розкриття учителем сутності музичних та художніх образів, їх змісту, способів, які використав музикант, композитор для досягнення виразності це:

- А) розповідь;
- Б) бесіда;
- В) обговорення;
- Г) **пояснення;**
- Д) рухової наочності.

9. Метод навчання, коли джерелом знань виступають предмети, явища, які можна переглядати та наочні посібники:

- А) забігання вперед і повернення назад;
- Б) створення ескізів;
- В) **наочні;**
- Г) словесні;
- Д) прикладні.

10. Ефективний метод мистецького навчання, сутність якого полягає у наданні зразка виконання музичного твору:

- А) наочно-зоровий;
- Б) слухової наочності;
- В) **демонстрація музичних творів;**

- Г) спостереження;
- Д) рухової наочності.

11. Метод, який передбачає використання дидактичних посібників, схем, словника емоційних характеристик, створення малюнків під музику тощо:

- А) демонстрації;
- Б) слухової наочності;
- В) зорової наочності;**
- Г) художнє ілюстрування;
- Д) обговорення.

12. Метод, за допомогою якого викликається активна слухова увага до музики:

- А) ілюстративним;
- Б) наведення;
- В) розповіді;
- Г) словесним;
- Д) спостереження.**

13. Практичний метод мистецького навчання, що застосовується з метою активізації творчих схильностей учнів, здатності не тільки відтворити чужий задум, а й виявити власні творчі знахідки:

- А) створення ескізів;
- Б) повторення;
- В) порівняння;
- Г) імпровізації;**
- Д) створення композицій.

14. Принцип художньої педагогіки, який передбачає таке змістовне наповнення навчального процесу, в результаті якого мистецтво сприймається учнями як культурна цінність

- А) принцип індивідуалізації;
- Б) принцип рефлексивності;
- В) принцип цілісності;
- Г) принцип культуровідповідності;**

Д) принцип науковості.

15. Принцип музичної педагогіки, який спрямовано на спонукання учня в процесі мистецького навчання до співвіднесення власних життєвих орієнтирів зі змістом художніх образів

А) принцип індивідуалізації;

Б) принцип рефлексивності;

В) принцип цілісності;

Г) принцип естетичної спрямованості;

Д) принцип експресивності.

16. Принцип художньої педагогіки, який спрямовано на виявлення і збереження здатності до своєрідного, притаманного саме цьому учню сприймання мистецтва

А) принцип індивідуалізації;

Б) принцип рефлексивності;

В) принцип цілісності;

Г) принцип естетичної спрямованості;

Д) принцип науковості.

17. Основний принцип педагогіки мистецтва, який дає можливість дітям пізнати красу музики та усвідомити через її зміст такі поняття як добро, любов і повагу:

А) принцип громадянської та патріотичної спрямованості;

Б) принцип естетичної та етичної спрямованості навчального матеріалу;

В) принцип єдності художнього і технічного;

Г) принцип індивідуалізації;

Д) принцип демократизації.

18. Основний принцип педагогіки мистецтва, спрямований на те, щоб відібраний музичний матеріал був цікавий дітям, носив виховний, навчальний і розвиваючий характер:

А) принцип індивідуалізації;

Б) принцип громадянської та патріотичної спрямованості;

В) принцип єдності художнього і технічного;

Г) принцип естетичної та етичної спрямованості навчального матеріалу;

Д) принцип інтегрованості.

19. Основним принципом педагогіки мистецтва, який спрямований на досягнення учнями катарсису в процесі сприйняття музичних творів є:

А) принцип індивідуалізації;

Б) принцип рефлексивності;

В) принцип громадянської та патріотичної спрямованості;

Г) принцип емоційної духовно-енергетичної насиченості уроків;

Д) принцип концептуальності.

20. Основний принцип педагогіки мистецтва, який спрямований на створення умов для вільного спілкування, включення учнів у діалог:

А) принцип індивідуалізації;

Б) принцип рефлексивності;

В) принцип діалогічності;

Г) принцип емоційної духовно-енергетичної насиченості уроків;

Д) принцип гармонізації.

Список рекомендованої літератури

1. Аристова Л.С., Чен Н.В. Мистецтво : Підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОБЦ «Оріон», 2024. 160с. : іл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/2726-mystetstvo-1-klas-arystova-2023.html>
2. Аристова Л.С., Чен Н.В. Мистецтво : Підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОБЦ «Оріон», 2024. 160с. : іл. URL: <https://shkola.in.ua/3067-mystetstvo-2-klas-arystova-2024.html>
3. Аристова Л.С., Фролова-Черediaк К. Мистецтво : Підручник інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОБЦ «Оріон», 2025. 160с. : іл.
4. Аристова Л.С., Чен Н.В. Мистецтво : Підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОБЦ «Оріон», 2023. 224 с. : іл. URL: https://pidruchnyk.com.ua/1712-5_mystetstvo_arystova.html

5. Аристова Л.С., Чен Н.В. Мистецтво : Підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОВЦ «Оріон», 2023. 224 с. : іл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/2689-mystetstvo-6-klas-arystova-2023.html>
6. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 7 кл. Харків: Сиція, 2015. 144 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/706-muzika-7-klas-masol-2015.html>
7. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д.; Наук. ред., передм. О. І. Пометун. – К. : Вид-во «Плеяди», 2006. – 220 с.
8. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
9. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
10. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
11. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ВИДІВ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОЦІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тема 4. Слухання музики на уроці: методика сприймання, аналізу та інтерпретації

Тема 5. Вокально-хорова робота: методика розспівування, розучування та виконання пісень

Тема 6. Основи музичної грамоти на уроці музичного мистецтва

Тема 7. Навчання гри на дитячих музичних інструментах: методичні аспекти.

Тема 8. Методика розвитку імпровізаційної діяльності учнів на уроці музичного мистецтва

Тема 4. Слухання музики на уроці: методика сприймання, аналізу та інтерпретації

Музичне сприймання – Музичне сприймання – це: 1) одна з форм музичної діяльності, що включає слухання музики, хоровий спів, інструментальну гру та музично-ритмічні рухи; 2) процес ознайомлення з музичним твором, що охоплює знайомство з різними жанрами та стилями музики, творчістю композиторів і виконавців.

Ефективне сприйняття музичного мистецтва учнями є ключовим завданням на уроці. Науковці виділяють три послідовні етапи цього процесу:

Підготовка (Налаштування): створення емоційного настрою. На цьому етапі вчитель використовує різні художньо-педагогічні засоби (розповідь, запитання, візуалізацію), щоб зацікавити учнів майбутнім музичним твором і викликати бажання його почути та поділитися своїми думками. Головна мета – створити сприятливу внутрішню готовність до зустрічі з мистецтвом.

Безпосереднє сприйняття (Перше враження): зустріч з музикою. Це момент першого прослуховування музичного твору (або перегляду відео). Перше враження часто є найсильнішим і може визначити подальше сприйняття. Важливо забезпечити уважне прослуховування без перерв та

надати учням час для первинного емоційного переживання. Після прослуховування слід зробити невелику паузу, перш ніж переходити до наступного етапу.

Осмислення сприйняття (Аналіз та інтерпретація): глибоке розуміння. На цьому етапі учні починають усвідомлювати почуте, аналізувати твір та формулювати власне розуміння його змісту. Вчитель проводить аналіз-інтерпретацію, але не нав'язує готових відповідей, а спрямовує учнів до самостійних висновків через запитання та обговорення.

Слухання музики є потужним інструментом музично-естетичного виховання, розширює музичний кругозір, формує художній смак, збагачує слухові уявлення, розвиває фантазію та виховує естетичне ставлення до світу.

Етап слухання спрямований на розвиток слухових навичок, музичної пам'яті, вміння порівнювати музичні твори та формувати власну оцінку музики.

Для ефективного слухання вчителю необхідно враховувати вікові та психологічні особливості учнів, їхнє мислення та емоційний досвід. Процес має будуватися на принципі «проживання» музики, пробудження емоційного відгуку, зміщуючи акцент з технічних аспектів на духовний та емоційний зміст, а також розвиваючи музичний слух, пам'ять та творчі здібності.

Особливості для різних вікових груп:

- Молодший шкільний вік (1-4 класи): учні мислять конкретно та образно, тому їм ближча музика з чітким ритмом, яскравими інтонаціями та контрастними частинами, що активізує їхню увагу. Важливо поступово ускладнювати музичний матеріал, накопичуючи слуховий досвід.
- Молодший підлітковий вік (5-7 класи): у цей період формуються світогляд та естетичні переконання. Учителю слід враховувати швидку стомлюваність учнів та використовувати цікаві методи для утримання їхньої уваги.

На уроці музичного мистецтва для слухання музики зазвичай виділяється 10-15 хвилин. Цей вид діяльності, на відміну від співу чи гри, вимагає від учнів внутрішньої зосередженості та уваги.

Пропонуємо таку послідовність етапів слухання музики:

- Вступне слово вчителя: підготовка учнів до сприйняття твору.
- Первинне слухання: безпосереднє ознайомлення з музичним твором.
- Аналіз-інтерпретація: обговорення та осмислення прослуханого.
- Повторне слухання: закріплення вражень та поглиблення розуміння.

Розглянемо детальніше кожен етап:

Етап 1. Вступне слово вчителя: підготовка учнів до сприйняття твору (3-5 хвилин):

Мета цього етапу – зацікавити учнів, надати необхідну інформацію про твір та створити емоційний настрій для його сприйняття. Вступне слово має бути коротким, яскравим та образним, відповідати змісту музики.

Форми вступного слова:

- *Розповідь*: повідомлення нових знань про твір, його зміст, композитора, виконавця або історію створення.
- *Бесіда*: активізація вже наявних знань, життєвого та художнього досвіду учнів, їхньої емоційної пам'яті. Можливе поєднання розповіді та бесіди.
- *Словесні пояснення з ілюстраціями*: використання візуальних матеріалів для кращого розуміння контексту.
- *Спогади учнів*: залучення особистого досвіду учнів, якщо це доречно.

Вступне слово може розкривати ідею твору або містити натяки для стимулювання самостійного мислення учнів. При знайомстві з інструментальною музикою можна використовувати висловлювання композиторів.

Також вчитель може створити атмосферу епохи або країни, де був створений твір. Наприклад, перед слуханням «Баркароли» М. Лисенка можна здійснити уявну подорож до Венеції, демонструючи відповідні картини. Короткі цікаві факти про композитора або історію написання твору також можуть зацікавити учнів тощо.

Вимоги до вступного слова вчителя:

Позитивні вимоги (що робити):	Негативні вимоги (чого уникати):
Лаконічність, емоційність та образність: вступне слово має бути стислим, викликати емоційний відгук та використовувати яскраві образи, щоб зацікавити учнів.	Надмірна тривалість, в'ялість, сухість та формальність: занадто довге, нудне або формальне вступне слово знижує увагу учнів та їхній інтерес до музики.
Відповідність змісту твору: зміст вступного слова повинен бути тісно пов'язаний з характером та емоційним наповненням музичного твору, щоб підготувати учнів до його сприйняття та поглибити їхні естетичні переживання.	Загальність та невідповідність змісту: вступне слово не повинно бути абстрактним або не пов'язаним з емоційним та змістовим наповненням музичного твору.
Короткість та стислість розповіді: якщо використовується розповідь, вона має бути лаконічною та не перевантаженою деталями.	Перенасиченість інформацією: надмірна кількість інформації перевантажує учнів, ускладнює сприйняття музики та гальмує їхню естетичну реакцію.
Надання нової інформації: розповідь повинна містити нові, цікаві для учнів відомості, які розширюють їхній музичний кругозір.	Повторення вже відомої інформації: не слід розповідати учням те, що вони вже знають або можуть самостійно зрозуміти під час слухання.
Різноманітність змісту розповіді: вчителю слід варіювати тематику розповіді, охоплюючи інформацію про сам твір, його зміст, композитора, виконавця або історію створення.	Одноманітність змісту: вступні слова не повинні бути однотипними та передбачуваними.
Пробудження емоційної пам'яті: вступне слово може апелювати до особистого досвіду учнів, викликаючи в їхній пам'яті схожі емоційні переживання.	Читання рефератів та пошук штучних програмних зв'язків: уникати монотонного читання рефератів про композитора та нав'язування програмного змісту непрограмним творам.
Створення атмосфери та контексту через коротку бесіду: за допомогою короткої бесіди вчитель може ввести учнів в історичний, культурний або емоційний контекст створення твору, з'ясувати їхні попередні знання про композитора чи сюжет (при прослуховуванні програмної музики або оперних фрагментів).	Детальний опис будови твору та «переказ» музики словами: не потрібно детально описувати форму твору або намагатися дослівно перекласти музику словами – це відволікає від емоційного сприйняття.
Характеристика музичного твору: вчитель може розкрити ідею та задум твору, підкріплюючи свої слова прикладами з музичного тексту (на елементарному рівні).	Накопичення зайвих деталей: уникати перелічення великої кількості цифр, фактів та імен, які не є ключовими для розуміння твору.

Ретельний відбір інформації: вчителю необхідно уважно перевіряти та відбирати лише важливі, достовірні та зрозумілі для учнів цифри, факти та імена.	
--	--

Рекомендації щодо написання вступного слова вчителя:

- ✓ Сфокусуйте увагу: вступне слово має бути коротким (до 3-5 хвилин), емоційно забарвленим з використанням яскравих, зрозумілих образів, щоб миттєво зацікавити учнів.
- ✓ Будьте релевантними: зміст вступу має безпосередньо стосуватися настрою, характеру та основної ідеї музичного твору, який буде звучати. Подумайте, на які ключові емоції ви хочете налаштувати учнів.
- ✓ Інтригуйте, не перевантажуйте: якщо ви надаєте інформацію (про композитора, історію створення тощо), зробіть її стислою, цікавою та зосередьтеся на найважливішому. Уникайте надмірної кількості дат та деталей.
- ✓ Активуйте попередній досвід: спробуйте пов'язати майбутнє слухання з особистим досвідом учнів, запитавши про схожі емоції, ситуації або знання про композитора чи жанр.
- ✓ Варіюйте підходи: Використовуйте різні форми вступного слова: коротку розповідь, проблемне запитання, створення інтриги, невеличку візуалізацію (картинка, фото), щоб утримувати увагу учнів.
- ✓ Уникайте «перекладу» музики: не намагайтеся детально описувати музичні теми чи форму словами. Краще зосередьтеся на передачі загального емоційного враження та характеру музики.
- ✓ Не нав'язуйте єдиного трактування: ваша мета – підготувати учнів до слухання, а не нав'язати їм готові висновки. Заохочуйте їх до власних переживань та інтерпретацій.
- ✓ Пам'ятайте про мету: вступне слово має підготувати учнів до свідомого та емоційного сприйняття музики, а не бути самоціллю.

Етап 2. Первинне слухання: безпосереднє ознайомлення з музичним твором:

З перших уроків привчайте учнів слухати музику уважно, в тиші, від початку до кінця, без розмов та сторонніх дій. Перед початком прослуховування створіть тишу, запропонуйте учням зручно сісти, нагадайте слухати зосереджено («як на концерті», «на одному диханні») та за бажанням закрити очі. Знайомлячи учнів з *правилами слухання* у початкових класах можна використати *прийом дидактичного театру*.

Етап 3. Аналіз-інтерпретація: обговорення та осмислення прослуханого:

Після завершення звучання музики важливо організувати обговорення, де учні зможуть поділитися своїми враженнями. Проте, слід спрямовувати розмову саме на музику: її характер, настрій та використані композитором засоби виразності для передачі своїх ідей та почуттів, а не на сторонні образи чи уявлення, які виникли під час слухання.

Аналіз-інтерпретація є ключовим для формування музичного сприйняття школярів. Саме на цьому етапі вони набувають досвіду художньо-творчої діяльності, засвоюють необхідні знання та вміння для розуміння музики. В процесі аналізу глибше розкривається зміст творів, їхня художня цінність та унікальність, посилюється емоційний вплив музики.

Музику слід сприймати як явище, за яким спостерігають, а не як набір фактів для запам'ятовування. Кожен проаналізований твір сприяє музичному розвитку учнів, наближаючи їх до розуміння музичного мистецтва. Вчителю необхідно постійно враховувати вікові особливості, музичний розвиток та навчальні завдання учнів, адже не сприйнятий та не осмислений матеріал не сприяє їхньому розвитку. Тому аналіз музики на уроці є художньо-педагогічним: він базується на закономірностях мистецтва, але проводиться з урахуванням потреб та можливостей учнів, поєднуючи емоційно-образний

зміст твору з їхніми інтересами, забезпечуючи естетичне осягнення та реалізуючи виховну й пізнавальну функції музики.

Вчителю потрібно навчити учнів розрізняти та розуміти доступні їм засоби музичної виразності (темп, динаміка), форму твору (дво- та тричастинна, варіації, рондо), тембри інструментів та голосів, музичні жанри (пісня, танець, марш).

Основні принципи аналізу музичного твору:

- Надати учням можливість вільно висловити перші враження після прослуховування.
- Спрямувати аналіз на поглиблення сприйняття твору, допомагаючи учням емоційно пережити та оцінити його.
- Акцентувати увагу на тому, яка це музика, які почуття викликає та якими засобами композитор цього досягає.
- Спочатку зосередитися на загальному русі та динаміці, а при повторних слуханнях – на конкретних виразних засобах, що характеризують музичний образ.
- Аналіз має бути змістовним та правильним, але може бути різним за глибиною.
- Уникати прив'язування до музики позамузичних асоціацій, особливо у вигляді «програмних тлумачень», якщо це не є задумом композитора.
- Пояснення повинні поглиблювати та осмислювати музичні враження учнів.
- Аналіз має пробуджувати уяву та музично-слухові уявлення учнів, викликати особисті асоціації, проводити паралелі з іншими видами мистецтва, але не перетворювати музику на ілюстрацію до картини чи літературного сюжету.
- Спрямовувати запитання на внутрішній світ учнів, їхні почуття та враження, викликані музикою, а не лише на технічні деталі.

Приклади запитань: Які почуття виражає музика? Як змінюється її настрій? Чи схожа ця музика на твори відомих композиторів? Чому? Які образи виникають у вашій уяві? Що ви відчуваєте? Як композитор передає зміст?

Використовувати методи моделювання музичного сприйняття через рухи, графічні зображення, малюнки, словесні описи, а також метод порівняння та прийом «руйнування початкового образу».

Система запитань та завдань має спонукати учнів до діалогу та творчого розуміння музичного змісту. Запитання можуть бути не лише вербальними, але й виражатися через жести, виконання, реакцію вчителя та учнів. Важливо не лише ставити влучні запитання, а й уважно слухати відповіді, оцінюючи їхню оригінальність та особисте забарвлення. Форма запитання має стимулювати активне мислення учнів.

Уникайте постійного повторення шаблонних запитань, які можуть викликати байдужість. Натомість використовуйте варіативні запитання, що спонукають до роздумів та особистих асоціацій. Будьте обережні із запитанням «Що зображає музика?», щоб не формувати уявлення про обов'язкову «сюжетність» музики.

На кожному уроці створюйте атмосферу новизни, несподіванки, ставте духовно-естетичні проблеми, актуальні для учнів. Сприятлива ситуація для аналізу виникає при наявності різних точок зору та зіткненні думок. Заохочуйте учнів обґрунтовувати свої враження та спільно знаходити правильні відповіді. Майстерність вчителя полягає у вмілому спрямуванні учнів до розуміння музичного твору.

Важливо правильно формулювати запитання, уникаючи таких, що допускають однозначні «так» чи «ні». Доцільно використовувати риторичні запитання, які спонукають до роздумів.

4. Етап. Повторне слухання: закріплення вражень та поглиблення розуміння:

Мета повторного прослуховування музичного твору полягає у більш глибокому його аналізі, уважному вслуховуванні, а також у закріпленні та запам'ятовуванні. При цьому повторно можна прослухати як усю п'єсу, так і окремі її частини.

Для зацікавлення дітей музикою та активізації їхнього сприйняття можна використовувати різноманітні підходи: демонструвати репродукції картин, малюнки, читати вірші, показувати портрети композиторів, знайомити з музичними інструментами, використовувати відеофрагменти та презентації. Важливо також залучати дітей до музичної діяльності, пропонуючи їм гру на шумових інструментах, музично-ритмічні рухи, прийоми пластичного інтонування та вільного диригування. Якщо під час звучання музики використовуються музично-ритмічні вправи, необхідно попередньо провести репетицію.

Тема 5. Вокально-хорова робота: методика розспівування, розучування та виконання пісень

На уроці музичного мистецтва значна увага приділяється вокально-хоровій роботі як важливій формі музичної діяльності. Вона сприяє сприйняттю, відтворенню та засвоєнню музичних творів, формує вокально-хорові вміння та навички, розвиває музично-творчі здібності (сприйняття, запам'ятовування, відтворення мелодії), самовираження, слухову увагу, спостережливість, уяву, наполегливість, дисциплінованість, самостійність та інтерес до музики.

ВОКАЛЬНІ (СПІВАЦЬКІ) НАВИЧКИ

Співацька постава (співацька позиція) – це комплекс вимог до виконавців, що забезпечують продуктивну роботу голосового апарату й впливають на якість репетиційного процесу. О. Ростовський під співацькою поставою розуміє «положення, яке повинен зайняти співак перед початком

співу; невимушене, але підтягнуте положення корпусу з розправленими шиєю і плечима, пряме вільне положення голови, стійка опора на обидві ноги, вільні руки» [77, с.630].

Від правильної співацької постави залежить робота голосоутворювальних органів і результат роботи над шкільним пісенним репертуаром.

На першому уроці музичного мистецтва у першому класі вчитель повинен розповісти учням про правила співу:

- Співати треба стоячи або сидячи.
- Якщо учні виконують пісню стоячи, учитель повинен стежити за тим, щоб діти стояли рівно, тримали руки вздовж тіла, з випрямленою шиєю, голову не відкидали назад.
- Якщо учні виконують пісню сидячи за партами, необхідно руки покласти на коліна або на парту, голову тримати рівно, не опускати вниз, корпус тримати без напруження, плечі розгорнути і опустити, живіт трохи втягнути.

Для того, щоб учням молодших класів було цікаво виконувати ці правила, учителю доречно познайомити учнів з ними, використовуючи прийом «дидактичного театру», тобто від імені казкових героїв або героїв-комунікаторів з підручників.

Фрагмент з підручника «Музичне мистецтво 1 клас» (авт. Л. Аристова, В. Сергієнко) [10, с.8]

Фрагмент з підручника «Музичне мистецтво 1 клас» (авт. О. Лобова) [43, с.18]

Співасмо разом

А тепер вирушаймо на зустріч із музичними звуками! Заспівай, будь ласка, пісню, яка тобі подобається найбільше. Я відкрию тобі кілька секретів, як це зробити правильно.

Секрети співу від чарівника Музикуса

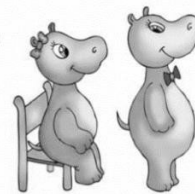
1. Співаючи, тримайся рівненько. Якщо стоїш — руки опусти вільно, коли сидиш — поклади їх на коліна.
2. Співай без напруження, вдихай повітря спокійно.
3. Намагайся співати виразно, передавати настрій пісні.

Чи знаєш ти, як правильно співати? Слухай вірш і виконуй дії, про які у ньому йдеться.

Щоби правильно співати, треба сісти або стати.

Спинки рівні, як тростинка, руки вниз чи на колінка.

Співацька постава

Раз — увага!

Два — вдихаймо!

Три — співати починаймо!

Таким чином, учні повинні засвоїти, що під час співу не можна сутулитися, вигинатися, закидати ногу на ногу, розслаблювати корпус, закидати голову назад, напружувати мускули обличчя тощо.

Співацьке дихання. Співацьке дихання має свої особливості, які складаються з короткого вдиху, затримки дихання й поступового видиху.

Залежно від участі груп м'язів в диханні при співі науковці розподіляють співацьке дихання на умовні **типи**:

- *ключичне* (верхньореберне), коли дихальні рухи здійснюються шляхом розширення і піднімання грудної клітки;
- *грудне* (нижньореберне), коли під час вдиху розсуваються нижні ребра і підтягується череву, що обмежує можливість вільних рухів діафрагми;
- *нижньореберне-діафрагматичне* (змішане), коли грудна клітка і діафрагма активно включені в роботу, а череву дещо випнуте вперед;
- *черевне* (діафрагматичне), яке здійснюється за участю м'язів черева і діафрагми, а грудна клітка залишається майже нерухомою [77, с.373].

Педагоги-музиканти акцентують увагу на тому, що найбільш зручним є нижньореберне-діафрагматичне (змішане), а неприпустимим вважається ключичне дихання, тому що під час такого типу дихання хористи піднімають плечі [77, с. 373; 90, с.81]. За спостереженням, у молодших школярів

переважає грудне дихання, а у учнів основної і старшої школи – діафрагматичне [90, с.81].

Дихання є основою вокальної техніки. На початку проведення вокально-хорової роботи на уроці учням необхідно пояснити, що дихання потрібно брати тихо й без шуму, ніби вдихаєш запах квітки, не треба піднімати плечі, тримати в напруженні ребра й живіт. Це є умовою створення *опори дихання*, що передбачає свідомо загальмований видих і збереження положення діафрагми у стані видиху. Опора дихання дає можливість співати тривалі фрази й забезпечує якісне звучання. Миттєва затримка дихання перед початком співу дає змогу розпочати спів за диригентським жестом учителя, що дає можливість розвинути навички економного видиху.

Роботу над правильним диханням треба розпочинати з перших уроків. Для того, щоб навчити учнів правильному диханні на опорі треба з перших уроків музичного мистецтва використовувати вправи на розвиток дихання, у молодших класах у формі гри. Розглянемо деякі з них.

Вправа «Квіточка».

Уявіть, що ми з вами опинилися на галявині! Подивіться навкруги, як багато тут красивих запашних квітів! Давайте ми наблизимося до квітів, оберемо собі по квіточці і понюхаємо її (повільний безшумний неглибокий вдих, без підняття плечей). Тепер давайте сховаємо цей приємний запах, щоб він нам надовго запам'ятався, глибоко в животику і закриємо його там на «замочок». Тримайте міцно і не випускайте цей запах. А я буду рахувати: 1, 2, 3, 4 ... («сховати глибоко в животику» – означає зробити глибокий вдих; «закрити на замочок» – затримати дихання для опори звуку; вчитель рахує для того, щоб зафіксувати миттєву затримку дихання перед співом на 3-4 секунди).

Вправа «Джміль».

На галявину прилетів великий волохатий джміль! Він теж нюхає квіточки і співає свою пісеньку. Давайте і ми понюхаємо квіточку (учні роблять повільний вдих) і заспіваємо пісеньку джмеля: ж-ж-ж-ж...

Вправа «Кульбаба».

Подивіться, які гарні кульбаби зростають на галявині! Давайте з ними пограємо. На кожній квіточці багато пушинок-парашутиків. Якщо ми дунем на них, парашутики полетять. Спочатку ми будемо дуги легко, повільно і плавно (діти здувають пушинки з уявних кульбаб). Але нам не вдалося здути всі пушинки відразу. Давайте спробуємо набрати побільше повітря і одним різким видихом здути всі пушинки відразу. (діти роблять глибокий і потім активний короткий різкий видих, що розвиває м'язи черевного пресу;

повторювати цю вправу багато разів не рекомендується, тому що це може призвести до гіпервентиляції легенів, що веде до запаморочення).

Вправа «Метелики».

1 варіант: учням роздаються вирізані з паперу метелики, діти підкидають їх вгору і дують, щоб вони летіли уверх і не падали униз;

2 варіант: вирізається великий метелик і прив'язується на повітряну кулю, учні повині втримати метелика вгорі за допомогою власного дихання.

Діти виконують ці вправи кілька разів, роблячи різкий, сильний, активний видих, а «метелики» злітають вгору.

Вправа «Кубик».

Вчитель використовує кубики різного кольору, домовившись з учнями, що, коли вчитель підіймає синій кубік – діти роблять один довгий видих, а коли червний – два коротких видихи. Ця гра розвиває дихальний апарат, увагу, почуття ритму, музичну пам'ять.

Вправа «Метелиця».

Учням роздаються маленькі ватні кульки, які вони розташовують на долоні і здувають активним і трохи тривалим видихом.

Вправа «Листопад».

Використовуються сухі листочки з дерева або зроблені з паперу. Перед початком вправи – безшумний і глибокий вдих, при цьому губи зібрати в трубочку, але їх не затискати. Покласти листочки на долоньку і здувати активним і трохи тривалим видихом. Намагатися здути листочок з першого разу, за один видих.

Вправа «Свічки на торті».

Уявити, що перед учнями торт з свічками. Набрати повітря і видихати повітря активно і трохи тривало, щоб загасити усі свічки.

Вправа «Надуваємо кульку».

Учні сидять або стоять, глибоко вдихають і видихають повітря, поступово широко розводячи руки в сторони, промовляючи «ф-ф-ф» і повільно зводять руки, з'єднуючи долоні перед грудьми, показують ніби вони кульки, яких поступово надувають. Коли вчитель промовляє «Кулька луснула» – діти плескають в долоні, «з кульки виходить повітря» – діти вимовляють: «ш-ш-ш», витягаючи губи хоботком, опускаючи руки і осідаючи, як кулька, з якої випустили повітря.

Вправа «Свічечка» (Карачун Т.В., учитель муз.мистецтва) [96].

Мета: розвивати вміння правильно розподіляти дихання.

Хід гри: Діти уявляють, що в них у руках горить яскрава свічечка. Треба так проспівати звук на склад «лю», щоб не загасити свічечку («лю» в примарній зоні).

Залежно від темпу виконання пісні дихання може бути *швидким і спокійним*. Це значною мірою впливає на формування навичок *звукоутворення*

й дикції. Звукоутворення винакає внаслідок змикання й розмикання голосових зв'язок.

Звукоутворення – це результат взаємодії дихальних й артикуляційних органів з голосовими зв'язками. Момент звукоутворення називається *атакою звука* (від італ. *attacca* – напад, наступ).

У вокальній педагогіці розрізняють три види атаки: *тверда, м'яка й придихова*. Усі види атаки пов'язані з відповідною силою голосу. Щоб співацький голос звучав рівно по всьому діапазону педагогі-практики (Л. Хлебникова та ін.) пропонують виробити *мікстове* (мікст — (лат. *mixtus* — мішаний – регістр співацького голосу, в якому поєднуються так зване «головне» та «грудне» звучання - прим. авт. Л. А.)) його звучання – плавний перехід від грудного до головного.

Тверда атака звука характеризується змиканням голосових зв'язок до початку видиху, використовується у творах маршового характеру, на нюансах *mf*, *f*, *ff*, у швидких та енергійних темпах, характеризується твердістю й енергійністю. Тверда атака в роботі з дітьми молодшого шкільного віку не використовується. Як окремий прийом, її можна частково запроваджувати при виконанні пісень відповідного характеру в середніх класах.

М'яка атака звука є основою правильного звукоутворення й використовується при фальцетному співі. Голосові зв'язки змикаються менш щільно, що провокує м'яке звучання дитячого голосу. Момент змикання голосових складок майже збігається з початком видиху, який незначно випереджає нещільне закриття голосової щілини. Здебільшого це ліричні твори в повільному темпі, які звучать на нюансах *mf*, *p*, *pp*. Наразі м'яка атака є постійним прийомом звукоутворення в роботі над шкільним пісенним репертуаром. Під час м'якої атаки вчитель повинен стежити за тим, щоб звучання не було розпливчатим і невиразним. Інколи м'яка атака провокує мляве звучання хорового колективу.

Придихова атака звука є різновидом м'якої атаки звука, коли зв'язки змикаються повністю, але із запізненням, уже після початку видиху й вільно

пропускають повітря. Тому звучання спочатку позбавлене чистоти інтонування, звук береться з «під'їздом» до точної висоти. Використовується як методичний прийом для відтворення певного характеру музики, а саме: ніжності й ласки, горя і скорботи, запроваджуються в спокійних темпах на нюансах *mp*, *p*, *pp*. Придихова атака провокує неточність інтонування й може бути результатом хвороби горла.

Вокально-хорова робота включає оволодіння вокальними (співацькими) та хоровими навичками – автоматизованими діями, що виконуються під час співу.

Вокальні навички охоплюють: співацьку поставу, дихання, звукоутворення, звуковедення та дикцію.

Хорові навички включають: навички строю й ансамблю, а також співу за диригентськими жестами вчителя.

Формування цих навичок відбувається комплексно, оскільки спів залучає весь організм дитини, особливо центральну нервову систему та голосоутворювальні органи. Тому робота над чистотою інтонування одночасно передбачає увагу до звуковедення, артикуляції та дихання.

Темп пісні впливає на швидкість дихання, що важливо для *звукоутворення* та *дикції*. Звук утворюється при змиканні та розмиканні голосових зв'язок, що є результатом взаємодії дихання, артикуляції та голосових зв'язок. Момент початку звуку називається *атакою звука* (від італ. *attacca* – напад, наступ).

У вокалі розрізняють три види атаки, пов'язані із силою голосу:

- *тверда атака*: голосові зв'язки змикаються до видиху, характерна для маршових, енергійних творів у швидкому темпі на *mf*, *f*, *ff*. Не рекомендується для молодших школярів, обмежено використовується в середніх класах для відповідного характеру.
- *м'яка атака*: голосові зв'язки змикаються менш щільно одночасно з початком видиху, основа правильного звукоутворення, використовується при фальцетному співі, ліричних повільних

творах на *mf*, *p*, *pp*. Основний прийом для шкільного репертуару. Слідкувати за чіткістю звучання хору.

- *придихова атака*: різновид м'якої атаки, зв'язки змикаються із запізненням після початку видиху, звук береться з «під'їздом» до висоти. Використовується для передачі ніжності, скорботи у спокійних темпах на *mp*, *p*, *pp*. Може призводити до неточної інтонації та бути ознакою хвороби горла.

Для рівного звучання голосу в усьому діапазоні рекомендується розвивати *мікстове звучання* – плавний перехід від грудного до головного регістру.

Таблиця 3.1.

Тип звукоутворення	характеристика	Динамічні нюанси	Темп твору	Характер твору	Вікова група
<i>Тверда атака звука</i>	змиканням голосових зв'язок до початку звука	<i>mf</i> , <i>f</i> , <i>ff</i>	Швидкий, енергійний	Марш, героїчні пісні	Середній клас
<i>М'яка атака звука</i>	голосові зв'язки змикаються менш щільно	<i>mf</i> , <i>p</i> , <i>pp</i>	повільний	ліричні твори	Молодші, середні класи
<i>Придихова атака звука</i>	зв'язки змикаються повністю й вільно пропускають повітря	<i>mp</i> , <i>p</i> , <i>pp</i>	спокійний	ліричні твори	Молодші, середні класи

Уміння користуватися диханням обумовлює дуже важливий навик хорового співу – спів з різними прийомами *ведення звуку*. *Звуковедення* залежить від характеру твору і характеризується певним штрихом. На уроках музичного мистецтва найбільш поширеними способами звуковедення вважається *легато*, *стакато*, *нон легато*, *маркато* (Табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Спосіб звуковедення	Переклад з італійської	Пояснення терміну
<i>Легато</i>	Legato – плавний, зв'язаний	Спосіб видобування звука й звуковедення, штрих, що забезпечує зв'язне виконання та плавний перехід одного звука в інший без перерви у звучанні
<i>Стакато</i>	Staccato – уривчастий, відокремлений	Спосіб видобування звука й звуковедення, штрих, що характеризується легким та уривчастим виконанням звуків
<i>Нон легато</i>	Non legato – не пов'язуючи	Спосіб видобування звука й звуковедення, штрих, що характеризує окремий перехід від одного звука до іншого
<i>Маркато</i>	Markato – підкреслюючи, акцентуючи	Спосіб видобування звука й звуковедення, штрих, що уможливорює підкреслити або виділити кожен звук.

На уроках музичного мистецтва *фонопедичні вправи* є допоміжною системою до традиційних методів, особливо для учнів з обмеженими голосовими можливостями. Ці ігрові вправи, що імітують звуки навколишнього світу, розвивають інтонаційний та фонематичний слух, розширюють голосовий діапазон і формують звукоутворення. Їх застосовують для підготовки до співу, профілактики захворювань дихальних шляхів та корекції вимови.

Фонопедичні вправи поділяються на групи, спрямовані на: голосові сигнали, керування артикуляцією та регістрами, вироблення вібрато та формування прикриття. Приклади вправ доступні на YouTube.

Розспівування на уроці. Розспівування на уроці є ключовим етапом у формуванні вокально-хорових навичок учнів, спрямованим на засвоєння технічних основ співу. Вчитель планує розспівування, враховуючи вік дітей, щоб підготувати їхній голосовий апарат до співу та здійснити вокально-слухову настройку перед роботою над піснями. Розспівування включає спеціальні вправи, підібрані відповідно до віку, навчальних цілей та рівня музичного розвитку учнів. Воно виконує подвійну роль: готує та розігріває голосовий апарат, а також сприяє розвитку вокально-хорових навичок.

Матеріалом для розспівування слугують технічні вправи на різні голосні та склади, а також короткі пісенні фрагменти зі словами.

Вправи для розспівування поділяються на *унісонні* й *гармонічні*. На уроках музичного мистецтва частіше використовуються унісонні вправи.

На початку уроку, перед розучуванням нової або повторенням вивченої пісні, розспівуванню слід приділяти приблизно п'ять-вісім хвилин. Для вправ краще обирати просту структуру, щоб учні могли їх швидко запам'ятати. Багато вчителів радять починати розспівування з так званих примарних звуків (соль-ля), які не потребують значних м'язових зусиль голосового апарату. Л. Хлебникова у посібнику «Методика хорового співу у початковій школі» пропонує приклади розспівувань з різних хорових колективів України [77, с.94-114].

Наведемо приклади, які можна використовувати на уроках музичного мистецтва:

Методика розучування пісні.

Упродовж навчального року на уроках музичного мистецтва школярі вивчають від п'ятнадцяти до двадцяти пісень. Зазвичай, на першому занятті розучується перший куплет і приспів або перші два куплети. На другому уроці відбувається повторення вивченого фрагменту та завершується розучування пісні. На третьому уроці виконується вже засвоєна пісня і починається робота над новим твором.

Під час вокально-хорової роботи на уроках музики вчителю необхідно брати до уваги такі аспекти:

- Психофізіологічні особливості учнів різного віку: враховуючи рухливість молодших школярів та їхню швидку втомлюваність, слід чергувати спів у положенні стоячи та сидячи.

- Розвиток музичних здібностей учнів: дітей, які мають труднощі з інтонуванням, бажано розміщувати поруч з учнями, які добре інтонують, або ближче до вчителя та музичного інструмента. Це допоможе постійно контролювати якість їхнього співу та сприятиме кращому наслідуванню правильного звучання.
- Організація простору класу: розташування учнів має забезпечувати кожному з будь-якої точки класу можливість бачити вчителя та стежити за його диригентськими жестами. Роботу над розучуванням пісні на уроці можна умовно поділити на декілька етапів.

Перший етап: Підготовка до розучування пісні. На початку роботи з новою піснею вчитель проводить коротку вступну бесіду. Він може одразу оголосити назву твору або ж запропонувати учням спочатку прослухати пісню та самостійно придумати для неї назву, обґрунтувавши свій вибір. Після цього вчитель повідомляє справжню назву. Залежно від емоційного забарвлення та тематики пісні, необхідно кількома влучними словами охарактеризувати її зміст. Пояснення мають бути лаконічними та образними, щоб ефективно зацікавити дітей. Вступна бесіда до пісні може бути логічним продовженням обговорення музичного твору, який учні слухали перед цим. У короткому вступному слові вчитель може повідомити дітям назву пісні, або запропонувати прослухати пісню і вигадати свою назву до пісні, пояснити свій вибір, після чого сказати правильну назву пісні. В залежності від характеру пісні необхідно сказати кілька слів про її зміст. Пояснення повинні бути дуже короткими і образними, тоді вони досягнуть своєї мети. Бесіда до пісні може бути продовженням від бесіди до слухання (сприйняття) музичного твору.

Другий етап: Перше знайомство з піснею. Цей етап розпочинається з виконання пісні вчителем, головна мета якого — зацікавити учнів запропонованим твором. Виконання має бути таким, щоб пісня сподобалася дітям. Основні вимоги до показу пісні вчителем:

- Акомпанемент повинен звучати тихіше за мелодію, щоб текст пісні був чітко зрозумілий.
- Під час гри та співу неприпустимі помилки, зупинки або незнання слів.
- Пісня має бути добре вивчена та виконана емоційно, з чіткою дикцією.
- Виконання повинно бути виразним щодо нюансів, агогіки та відповідати особистій інтерпретації вчителя.
- Акомпанемент на фортепіано чи інших інструментах має бути м'яким, ненав'язливим, з акцентуванням складних мелодичних стрибків або ритмічних фігур.
- Під час виконання вчитель повинен підтримувати зоровий контакт з учнями.
- Емоційне виконання вчителя має створювати яскравий художній образ та викликати в учнів бажання вивчити пісню.
- Спів учителя повинен бути легким, дзвінким, точним за інтонацією, чітким за ритмом та осмисленим у фразуванні.

Третій етап: Обговорення після першого прослуховування. Бесіда після першого знайомства з піснею будується з урахуванням вікових особливостей учнів і передбачає ознайомлення з текстом, розкриття емоційно-сміслового змісту, використання наочних матеріалів та залучення уяви дітей. Тому обговорення пісні має важливе виховне та навчальне значення. Після прослуховування учні можуть виявити бажання поділитися своїми враженнями щодо характеру та змісту пісні, мелодії та руху голосів, динамічних відтінків і темпу. Змістовність та обсяг цих висловлювань залежать від якості пісенного матеріалу, музичного розвитку учнів та виконавської майстерності вчителя.

Учням початкової школи, які ще не мають достатніх навичок аналізу пісні, вчитель повинен допомагати за допомогою навідних запитань, уникаючи перевантаження бесіди зайвими деталями.

Четвертий етап: Розучування пісні. У процесі розучування пісні вчитель використовує різноманітні методи, серед яких: виразне виконання твору, демонстрація окремих вокальних прийомів (протяжне, уривчасте спів, точне відтворення інтонації тощо), чітке визначення першого звуку фрази, а також словесні настанови – образне пояснення змісту, постановка завдань, інструкції щодо виконання. Важливу роль відіграють міміка, чітка артикуляція та диригентські жести педагога. Поетичний текст пісні виразно промовляється вчителем для кращого розуміння учнями змісту та ідеї твору. Ефективність цих загальних прийомів безпосередньо залежить від майстерності та вмінь кожного вчителя.

Зазвичай розучування відбувається по фразах за допомогою прийому «Відлуння»: вчитель співає фразу, а учні її повторюють. Спочатку педагог проспівує фразу або заспів пісні повністю два-три рази. Учні уважно слухають, а потім самостійно відтворюють цей фрагмент. Перед початком співу важливо забезпечити чисте інтонсування першого звуку. Слід пам'ятати, що у багатьох школярів музичний слух і пам'ять можуть бути розвинені недостатньо, тому багаторазове повторення однієї й тієї ж фрази є необхідним. Однак при цьому важливо ставити різні навчальні завдання. Вивчені фрази поступово об'єднуються в речення, а речення – у музичні періоди.

Демонструючи фразу, вчитель акцентує увагу на характері мелодії та ритмічному малюнку. Для подолання технічних труднощів можна використовувати допоміжні вправи, такі як спів з опорою на нотний запис, виконання у сповільненому темпі, сольфеджування, спів напівголосно або пошепки, а також «уявний спів».

У процесі розучування вчитель також пояснює учням незрозумілі слова та стилістичні особливості тексту, прагнучи до осмисленого та виразного його

вимовляння. Такі пояснення мають бути заздалегідь підготовлені вчителем і подані дітям у короткій та доступній формі.

П'ятий етап: Засвоєння пісні та її художнє виконання. Цей етап зазвичай відбувається на другому уроці. Учні вивчають другий куплет пісні, після чого всі разом виразно промовляють текст куплету, а потім співають його, поєднуючи дві фрази поспіль і повторюючи їх три-чотири рази. На цьому етапі вчитель звертає особливу увагу на правильне співацьке дихання, округлення губ та однорідність звуковедення, а також на роботу над динамічними відтінками пісні. Основна мета роботи полягає вже не стільки в запам'ятовуванні тексту, скільки в покращенні якості виконання.

Якщо під час роботи над піснею вчитель помічає необхідність вирівняти звучання голосних або усунути неоднорідність звучання, можна застосувати прийом співу мелодії на певний склад – вокаліз. Вибір складу (або голосної) визначається тією якістю звуку, яку потрібно досягти при виконанні пісні.

Закріплення та повторення пісні в цілому сприяє глибшому розумінню її змісту, розвитку оціночних суджень учнів, підвищенню їхнього інтересу та активності в подальшій хоровій роботі. Під час «концертного» виконання пісні вчитель може допомагати учням диригентськими жестами, тихо підказувати слова нових куплетів та активно артикулювати текст, але не співати разом з ними.

Однією з форм завершального етапу виконання нової пісні іноді (на підсумковому уроці-концерті) може бути виконання під фонограму. У цьому випадку педагог, виступаючи як диригент хору, повинен заздалегідь ретельно вивчити особливості інтерпретації твору у фонозапису: темп, динаміку, характер звуку, агогічні відхилення, супровід тощо. Проте цю форму слід використовувати обережно. Перевагу слід надавати співу під звучання музичного інструмента («живому» виконанню).

На цьому етапі також ефективним є поєднання співу з іншими видами творчої діяльності: спів та гра на дитячих музичних інструментах, інсценування пісні групою учнів, виконання танцювальних рухів тощо.

Методика розучування канонів:

- Розучити мелодію;
- Добитися, щоб перед початком кожної нової фрази учні за рукою учителя навчилися робити більш довгу, ніж зазвичай, затримку дихання;
- Виконати канон, 2-й голос співає вчитель;
- Виконати канон, 1-й голос співає учитель;
- Розділити клас на 2 групи, проспівати канон.

Після того, як досягнуто впевнене виконання канону, необхідно посилити увагу до виразності виконання, яке включає в собі зміну темпу, динаміки і більш м'якого, короткого показу затримання дихання перед вступом кожного з голосів.

Вчителі-практики (Гасенко Л.І., Ковальчук О.С.) у методиці формування навичок двоголосного співу виокремлюють наступні умовні етапи:

- підготовчий етап – робота над унісоном (1 клас)
- перший етап – розвиток внутрішнього слуху (1-2 клас)
- другий етап – формування навичок виконання простих двоголосних творів (3-4 клас)
- третій етап – формування навичок виконання багатоголосних творів (основна школа) [20; с.11-12].

Використовуються різні методичні прийоми залежно від фактури викладу музичного твору (гармонічна, поліфонічна). Вчителі-практики пропонують починати із самостійного руху голосів.

Під час виконання багатоголосних пісень зі шкільного репертуару учні вчать самостійно вести свою вокальну партію, одночасно узгоджуючи її із загальним звучанням хору, уважно слухаючи інших виконавців та гнучко пристосовуючи свій спів до їхнього. Багатоголосся сприяє розвитку гармонійного слуху, ансамблевого відчуття та формує навички самоконтролю.

Спів а капела (з італійської – «як у каплиці», тобто без інструментального супроводу) допомагає досягти чистоти інтонації, розвиває музично-слухові уявлення та ладотональний слух, сприяє концентрації

слухової уваги дітей та точному відтворенню мелодії. Виховання навичок співу без супроводу починається з виконання одноголосних українських народних пісень (в обр. М. Леонтовича, Л. Ревуцького, К. Стеценко, М. Вериківського, та інших).

Спів, будучи виконавською діяльністю, сприяє розвитку музичних здібностей, навичок сприйняття, запам'ятовування та відтворення мелодії, а також удосконалює слухову увагу, спостережливість та уяву. Крім того, спів виховує наполегливість у подоланні виконавських складнощів, дисциплінованість та самостійність.

Механізми вимови голосних і приголосних досліджено й чітко прописано науковцями – О. Раввіновим, Т. Овчинниковою, Н. Орловою, Г. Стуловою, Г. Струве, Ю. Юцевичем, Л. Хлебниковою та іншими.

Основне завдання учителя музичного мистецтва на уроках музичного мистецтва у початкових класах (за Л. Хлебниковою) – «звільнити в учнів від напруги нижню щелепу, навчити «тягнути» звук (виробити наспівність голосних, правильне їхнє формування) [90, с.85].

Учителю треба звертати увагу на вимовлення учнями приголосних «р», «л», шиплячих тощо. Для подолання таких проблем у учнів, у яких є певні проблеми (дефекти) у вимові приголосних треба вводити вправи з логоритмики: вправляння без співу – робота над положенням язика, артикуляційну гімнастику, вокально-артикуляційні вправи з музичним супроводом і без нього.

Наведемо приклади вправ, які використовують у своїй практиці педагоги-логопеди:

Вправа «Сопілочка»: з напругою витягнути вперед губи (зуби зімкнуті).

Вправа «Маляр»: губи в усмішці, відкрити рот і кінчиком язика погладити («пофарбувати») піднебіння.

Вправа «Коник»: витягнути губи, відкрити рот і процокати «вузьким» язиком (як цокують копитами конячки).

Вправа «Індики бовтають»: язиком швидко рухати по верхній губі – «ба-ба-ба-ба...».

Вправа «Горішки»: рот закритий, кінчик язика з напругою по черзі упирається в щоки, на щоках утворюються тверді кульки – «горішки».

Вправа «Кулька»: надуті щоки - здуті щоки.

Учитель може також використовувати *артикуляційні казки*, які написані і представлені іншими вчителями або створювати свої власні. На ютубі представлені артикуляційні казки педагогів-практиків, наприклад, артикуляційні казки С. Дерди «Про Діда та бабу» (<http://surl.li/dwhf>), «Подорож листочка» (<http://surl.li/dwhj>), «Як бджілка друзів шукала» (<http://surl.li/dwhm>). Розглянемо приклад казки С.Дерди «Як бджілка друзів шукала».

Зміст казки	Рухи учнів
Жила-була маленька бджілка.	Учні вигукують звук «ж-ж-ж» високо, показують руками-крильцями як летить бджілка.
Одного ранку вона прокинулася, потягнулася, вмилася та вирішила знайти собі нових друзів.	Все зображується рухами.
Полетіла вона високо в гору	Показують напрямом рукою і голосом (ж-ж-ж-ж) (вгору).
Потім вниз.	Показують напрямом рукою і голосом (ж-ж-ж-ж) (вниз).
На болоті побачила жабенятко.	Учні квакають високим голосом «ква-ква-ква-ква» і показують рукою.
Біля нього була мама-жабка.	Показують долонею і співають низьким голосом «ква-ква».
На сосні сидів дятел.	Б'ють («дзьобом») по долоні складеними разом пальцями і говорять «тук-тук».
Потім він перелетів на дуб.	Б'ють («дзьобом») по іншій долоні складеними разом пальцями і говорять «тук-тук».
Раптом бджілка побачила будинок.	Показують руками обрис будинку, його дах.
Спочатку вона вирішила потаваришувати з коровою.	Показують «роги» пальчиками і мичать.
Вона їла траву.	Показують як корова жує траву.
Бджілка тихенько заспівала «ж-ж-ж».	Учні імітують жужання бджілки (тихо).
Не чує коровка. Тоді бджілка заспівала гучніше.	Учні імітують жужання бджілки (гучно).
Корівка злякалася бджілки і замичала - «Мууууууууууу!».	Учні передають звуки мичання корови: «мууууууу».
А потім пішла геть. Полетіла бджілка далі і побачила...	Учні імітують жужання бджілки, передають рухами рук політ бджілки.
... коника. Він повільно йшов доріжкою.	Повільно цокають язичком та вдаряють кулачками по колінах.

А коли бджілка підлетіла близько – він злякався і втік...	Швидко цокають язичком та стукатять.
Те саме трапилося і з псиками...	Показують пальчиками і гавкають.
І з поросятками...	Хрюкають і показують п'ятачок (роблять самомасаж).
І з малими кошенятами...	М'явчать високими голосами, стискаючи долоні-лапки
І з мамою кицькою...	М'явчать низьким голосом, одночасно стискаючи долоні
І з гускою...	Витягують шию, шиплять, потім показують пальцями дзьоб і кажуть «га-га-га».
І з качечкою...	Промовляють «кря-кря-кря».
І з куркою...	Промовляють «ко-ко-ко».
Та курчатами...	Пищать «пі-пі-пі».
І з півником ...	Вигукують «ку-ка-рі-ку».
Боялися тваринки бджілки і вона засумувала. Полетіла до квітки...	Показують долоньками форму квітки.
І стала вдихати її аромат.	Глибоко вдихають «аромат квітки» з долонь.
Попила солодкого нектару.	Губи трубочкою і повільно втягують повітря з долонь.
І тут вона побачила багато інших бджілок. Вони летіли їй на зустріч і співали «ж-ж-ж».	Учні імітують жужання бджілок.
Зраділи вони новій подружці, показали свої вулики і стали всі разом у вуликах жити і дружити. Медок корисний діткам носити.	

Для роботи над вимовленням учнями приголосних «р», «л», шиплячих тощо можна використовувати скороговки:

- Був господар, був господар, Та й розгосподарився.
- Жовтий жук купив жилет, Джемпер, джинси та жакет.
- Їла Марина малину.
- Кричав Архип, Архип охрип,
Не треба Архипу кричати до хрипу.
- На полиці в коробіці
Півкороваю і паляниця.
- На дворі трава, на траві дрова.

На уроках музичного мистецтва важлива увага приділяється використанню **фонопедичних вправ**. Ця система є допоміжною до традиційних методів, адресовану тим, чиї голосові дані не дозволяють успішно рухатись у навчанні традиційними методами.

Фонопедичні вправи розвивають інтонаційний і фонематичний слух, розширюють діапазон мовного і співочого голосу. Фонопедичні вправи – це ігрові вправи, метою яких є наслідування звуків навколишнього світу. Такі вправи допомагають зіставляти і відтворювати інтонації різної висоти і звуковисотної спрямованості, а також формувати звукоутворення. Їх проводять при підготовці до співу, профілактики захворювань верхніх дихальних шляхів, для корекції вимови звуків.

Вправи поділяються на кілька груп залежно від поставлених завдань: голосові сигнали домовної комунікації: шип, сипіння, скрип, хрип, свист тощо; керування артикуляційною мускулатурою; довільне керування регістрами; вироблення співочого вібрато; формування механізму прикриття.

Фонопедичні вправи, які можна використовувати на уроках, представлено в інтернет просторі на ютубі. Наприклад, Пісня про автобус (американська народна пісня The Wheels on the Bus) українські слова Зоряни Лісевич (проект «З любов'ю до дітей»):

<https://www.youtube.com/watch?v=Ht4UACqTk8I>

Слова пісні	Діяльність учнів
Колеса в автобуса крутяться, крутяться, крутяться, Колеса в автобуса крутяться, їдемо!	Учні удають, що крутять руль автобуса
Щітки по шибці – ших-ших-ших, ших-ших-ших, ших-ших-ших, Щітки про шибці – ших-ших-ших, ших-ших-ших	Руками рухають вправо-вліво, удаючи рух щіток по вікну, промовляючи «ших-ших-ших»
Водій сигналить: бі-бі-біп, бі-бі-біп, бі-бі-біп, Водій сигналить бі-бі-біп, бі-бі-біп!	Натискаючи руками на сигнал, проспівують «бі-бі-біп»
Мандруємо містом вгору й вниз, вгору й вниз, вгору й вниз Мандруємо містом вгору й вниз, вгору й вниз!	Руками передають рух вгору і вниз
Дверцята в автобусі гримають, гримають, гримають, Дверцята в автобусі гримають, бам-бам-бам!	Передають руками як відкриваються і закриваються двері в автобусі
Малює плаче: ве-ве-ве, ве-ве-ве, ве-ве-ве, Малює плаче: ве-ве-ве, ве-ве-ве!	Удають, що руками змахують сльози з очей, проспівують «ве-ве-ве»
Матуся каже ш-ш-ш, ш-ш-ш, ш-ш-ш, Матуся каже: ш-ш-ш, ш-ш-ш.	Хитають головою і показують пальцем «тихо», виголосуючи «ш-ш-ш».

Колеса в автобуса крутяться, крутяться, крутяться, Колеса в автобуса крутяться, їдемо!	Учні удають, що крутять руль автобуса
---	--

Учителі-практики пропонують наступні фонопедичні вправи для використання на уроках музичного мистецтва.

Фонопедична вправа «Ми сідаєм на літак» (Бойко Н. О., Рівненська обл.) [101]:

Ми сідаєм на літак, летимо угору так	показують рух літака голосом та рукою вгору
Випускаємо шасі - приземляємось усі.	показують рух літака голосом та рукою вниз
З пагорба побіг струмок,	бовтають язиком, зображаючи булькіт струмочка
Всюди чути спів пташок.	Цінь-цвірінь, цінь-цвірінь
Вже з бурульок капотить,	клацають язиком, змінюючи форму рота
Це ж весна до нас спішить.	плескають в долоні

Фонопедична вправа «На весняні голоси» (Бойко Н. О., Рівненська обл.) [101]:

Пригріло весняне сонечко	плавне дихання із змахами руками
З пагорбів побіг веселий струмочок.	буль-буль-буль, низхідний хід
До країв наповнив величезну калюжу,	Хлюп-хлюп-хлюп, висхідний хід
Перелився через край	хвиля ш-ш-ш, з підсиленням амплітуди видиху повітря
І побіг далі.	жур-жур-жур, низхідний рух
Вибралися з-під кори жучки	ж-ж-ж, низький регістр
І комашки.	з-з-з, високий регістр
Розправили крильця	криш, змахують руками
І полетіли хто куди.	тр-тр-тр, високий регістр
Раптом під купою хмизу щось зашаруділо.	Ш-ш-ш, ш-ш-ш
Це виліз їжачок.	Пих-пих-пих
Ожив під теплим весняним сонечком мурашник,	шу-шу-шу
Ліс наповнився пташиними голосами -	цвірінь, цвірінь
От і прийшла весна.	Музичний шум

Фонопедична вправа «Що у кого є?» (Вечірко Л.І.) [102].

Є в годинника спішилка -
Тік-так, тік-так, тік-так.
А в дівчаток є смішилка -
Хі-хі-хі, ха-ха-ха.

Стукалка є в каблучків —
(рухливо цокають язичками)
І пихтілка в їжачків.
(сопіння носом)

А у мишки є пищалка -
Пі-пІ-пІ, пІ-пІ-пІ.

В тигра злого є ричалка
(р-р-р-р-р-р)

А у коника іржалка -
I-gi-gi, i-gi-gi.

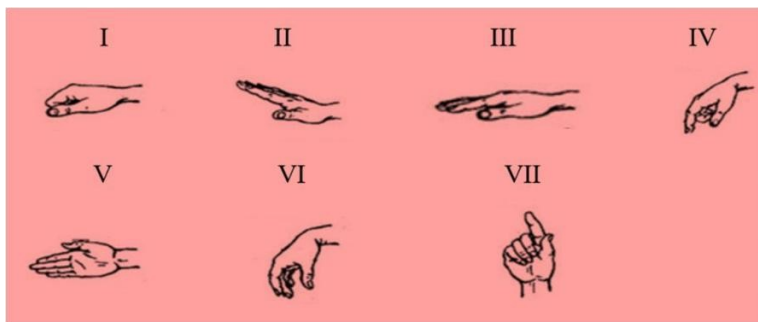
В доброго жука - дзижчалка
(ж-ж-ж-ж-ж)

Тема 6. Основи музичної грамоти на уроці музичного мистецтва

На початку ХХ століття Болеслав Яворський, проводячи дослідження в різних музичних навчальних закладах, розробляв методи та стимули для активізації дитячої музичної творчості. Він запровадив до музичної програми новий розділ, який його учні назвали «музичною грамотою». Цей розділ мав на меті «...систематизувати та уточнити поняття, отримані під час слухання музики, щодо елементарних музичних форм, способів їхньої побудови та засобів виразності, а також складових музичної мови – метра, ритму, ладу, тональності тощо». Включення «музичної грамоти» до програми музичного мистецтва та в структуру уроку як обов'язкового елемента було зумовлено тим, що поступове збагачення музичного досвіду учнів та ускладнення їхньої музичної діяльності викликало потребу в засвоєнні ними певних базових теоретичних знань.

Вчителі-практики підкреслюють, що завдання музичної грамоти полягає не лише в навчанні розуміти нотний запис, а й в опануванні музичної мови. Навчання нотної грамоти має відбуватися поетапно, починаючи з першого класу. Вчителю музичного мистецтва слід впроваджувати нотну грамоту через ігрові методи, дидактичні казки та міні-вистави з персонажами-нотами, Королевою Мелодією, Ключем Соль та іншими героями підручників, яких можуть розігрувати учні на уроках у молодших класах. Спів за нотами учні починають освоювати одночасно з «ігровим» вивченням основ теорії.

Широке визнання отримало використання методу релятивної (відносної (ладової)) сольмізації і системи ручних знаків (Дж. Кервен, З. Кодай).

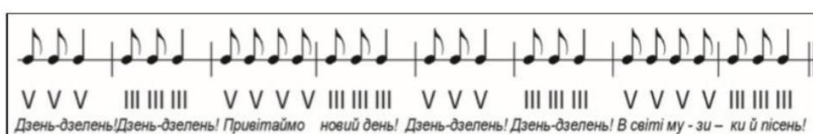

Система ручних знаків в процесі співу дає учням наочні зорово-рухові уявлення про взаємовідношення шаблєй ладу. Ручні знаки також слугують засобом спілкування між вчителем і учнями.

Система ручних знаків в процесі співу дає учням наочні зорово-рухові уявлення про взаємовідношення шаблєй ладу. Ручні знаки також слугують засобом спілкування між вчителем і учнями.

О. Гумінська пропонує використовувати прийоми опрацювання релятивної (відносної) системи сольмізації під час «Музичного вітання»:

- прийом діалогу, коли учитель проспівує фразу, а учні – продовжують:
Учитель (починає): «Дзень-дзелень! Дзень-дзелень!» Перший учень (продовжує): «Привітаймо новий день!» Учитель: «Дзень-дзелень! Дзень-дзелень!» Другий учень складає продовження: «В світі музики й пісень!»;

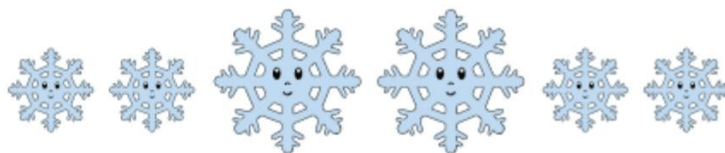
- прийом «Відлуння»: учитель – проспівує фразу, а учні її повторюють;
- прийом «Дзеркало»: вчитель демонструє два ручні знаки (V-III ступені) і співає «Дзень-дзелень», а учні ритмічно повторюють ручні знаки і співають, наслідуючи учителя;
- прийом «Розшифруй»: учитель ритмічно показує ручні знаки V і III ступенів, а учні лише співають;

- прийом «Зашифруй»: учитель співає «Музичне вітання» (спочатку в дуже повільному темпі), а учні ритмічно показують ручні знаки V і III ступенів [23, с.16,17].

У підручниках з музичного мистецтва пропонується розпочинати знайомство з тривалістю звуків за допомогою наочного зображення: замість зображення нот використовувати зображення квітів, овочів, сніжинок тощо різними за розмірами або відповідних цеглинок з написами (та – половинна, ті – восьма (за системою Золтана Кодая):

Пограй у ритмічні сніжинки! Промовляй **ТА** або **ТІ–ТІ** відповідно до ритму.

4

Пограй у ритм!

За системою
З.Кодая:
Мистецтво, 1
клас [12, с.32,

41], Мистецтво 2 клас [13, с.15, 21]

Відкриття шосте

У вирі народного мистецтва

Які українські танці тобі відомі? Чому **гопак** назвали **гопаком**? Що таке **ритм**?

Згадай, якими бувають звуки за тривалістю.
Довгі звуки називають **ТА** і позначають **|** або **—**.
Короткі звуки називають **ТИ** — **ТИ** і позначають **и** або **и** або **и** або **и**.

Ритм — це чергування довгих і коротких звуків.

Назва українського танцю **гопак** походить від вигуку «гоп!», який викрикують танцівники під час його виконання.

ТА

ТІ! У кожній тривалості пауза, яка триває стільки, скільки звучить нота.
ертна = $\frac{1}{4}$ — чвертна пауза

а мовчання у музиці.

шурх	шурх	шурх	шурх
два-і раз-і	два-і раз-і	два-і раз-і	два-і раз-і

ТИ (раз-і) $\frac{1}{8}$ — восьма нота = $\frac{7}{8}$ — восьма пауза

шурх	шурх	шурх	шурх	шурх	шурх	шурх	шурх
раз-і	два-і	раз-і	два-і	раз-і	два-і	раз-і	два-і

Для простукування ритму, ігор з динамічними відтінками, знайомства з музичними формами пропонується використовувати цеглинки LEGO, картки із зображенням будинків різних кольорів, форми квітів тощо.

3 кл. [14, с.100, 104, 108, 113]

 Проплескайте ланцюжки з легоцеглинок. Які з них створюють мажорний настрій, а які — мінорний? Створіть власний ланцюжок.

pp p mp f ff mf mp p pp

 Простукай на клавішах або проплескай ланцюжок з легоцеглинок. Яку пісню він тобі нагадав?

Відкриття двадцятьте

Мистецтво форм

Як утворюється музична форма? Яка форма є одночастинною?

Кожна музичний твір має свою форму. Вона утворюється з окремих форм і тем, а форма — з мотивів. Музичні форми можуть складатися з однієї або кількох частин. Головне, щоб форма відповідала змісту музики, яку задумав / задумала композитор / композиторка. Найпростіша форма — одночастинна. В одночастинній формі пишуться невеликі інструментальні або вокальні твори. Ці твори не містять контрастних частин.

Геннадій Савченко. Світлий день.
Лариса Іванченко. Про що шепотіли листочки.

108

Відкриття двадцять перше

Секрети мистецьких форм

Що таке контраст в музиці? Яка форма є двочастинною?

У музичному творі можуть змінюватися динаміка, темп і лад. Такі зміни бувають непомітними, поступовими або раптовими. Коли зміни відбуваються раптово, такий прийом називається **контрастом**, що означає «протилежність». Коли ти чуєш у музиці спокійну мову, а потім мійор, або навпаки, — це контраст. На контрасті будується твір **двочастинної форми**.

Музичний твір двочастинної форми

перша частина друга частина

 Микола Лисенко. «Думка-Шумка» (фрагменти з Другої рапсодії)

 Яка за характером «Думка», а яка «Шумка»? Чи відчувається в цьому творі контраст? Завдяки чому? Скільки частин у цьому творі? Що ти уявив / уявила, слухаючи цей твір? Поміркуй, чому композитор назвав свій твір «Думка-Шумка».

Відкриття двадцять друге

Мистецькі фантазії

У чому секрет тричастинної форми? Яка будова музичного твору тричастинної форми? Що таке канон?

Музичний твір, що має три частини, називається **тричастинним**. Він також будується на контрасті. Значний перелом і третя частина сюжета, а середня — зовсім інша. Наприклад, якщо перша і третя частини веселі, то середня може бути сумною. Або якщо перша і третя — швидкі, то середня — повільна. Це як історія з трьома розділами, де початок і кінець сюжету, а середина — про щось інше.

Музичний твір тричастинної форми

перша частина друга частина третя частина

 Роберт Шуман. «Світлий вечір».
Віктор Косенко. «Дощик».

 Який характер музики? Чи відрізняються частини у творі? У якій формі написані ці твори? Чи змінювалася тема, динаміка? Як? В яких формах її є. Яка частина в творі повторювалася?

118

3 кл [51]

Музична грамота

Кожна музичний твір має музичну форму. Поширені форми — одночастинна, двочастинна і тричастинна.

ОДНОЧАСТИННА «Красуня»
М. Равеля

ДВОЧАСТИННА Пісня
«Треба мріяти завжди»

ТРИЧАСТИННА Вальс із балету
«Копелія»
Л. Деліба

У третьому класі учні знайомляться з новими поняттями «лад» через музичні твори відповідного ладу. Інтегрованими елементами до даного поняття можуть бути ілюстрації, які передають радісний і сумний настрій та дидактичні казки.

«Казка про братів Мажор і Мінор»

(авт. Коршунова А.)

У давні часи в чарівній музичній країні, жила-була матінка Музика. Вона була майстринею співати та грати на будь-яких музичних інструментах. І все вона про пісні знала, та й все-то вона наспіви грала. Усі, що є на білому світі.

Були у матінки Музики два улюблених синочка. Ой, і любила вона їх! Ой, і пестила! Своєї музичної майстерності їх навчала.

Зберуться вони на галявині біля будинку після справ денних, візьмуть в руки музичні інструменти, і як розпочнуть співати і грати, і весь народ в музичній країні своїми прекрасними наспівами і мелодіями дивувати і розважати!

Найбільше всіх дівував той факт, що два брати були геть різними і їх музика дуже відрізнялася одна від одної. Вони були як ніч і день, кожен зі своїм характером і зі своїм настроєм.

Один був завжди веселий, бадьорий, радісний, ніщо на світі його не засмучувало. Всі наспіви і мелодії у цього брата виходили веселими, як і він сам. Матінка Музика цьому синочку дала ім'я Мажор, що і означає весело, радісно, бадьоро.

А другому сину, Матінка Музика дала ім'я Мінор. А все тому, що цей братик був завжди сумним і замисленим. У самий сонячний день він не посміхався і не веселився. Найбільше на світі він любив в дощовий день сісти до віконця і дивитися на похмурі хмаринки і рахувати крапельки дощу, що ллються по шибці, і мріяти. А іноді і поплакати любив братик Мінор. Навіть в свій день народження він був сумним і замисленим. Наспіви і мелодії у нього завжди виходили сумними.

Брати Мажор і Мінор жили дружно. Ніколи не билися і не лаялися. Ладнали між собою. З усіма жителями музичної країни жили в мирі та злагоді. Так їх і стали називати - Лад Мажор і Лад Мінор. Адже старовинне прекрасне слово лад означає згоду, мир, порядок.

Сядуть братці Мажор і Мінор з матінкою Музикою, заспівають, заграють на різних музичних інструментах. Один почне, інший підхопить. І поллються прекрасні звуки річкою. Одна пісня красивіше іншої.

Так і до цього часу живуть в чарівній країні наші герої, допомагаючи музикантам з усього світу писати свої веселі і сумні музичні історії звуками, щоб ми з вами могли їх прослухати і відчувати потрібну емоцію.

Тема 7. Навчання гри на дитячих музичних інструментах: методичні аспекти

Дитячий музичний інструмент (ДМІ) - зменшена, спрощена копія справжнього музичного інструменту, яка схожа з ним за зовнішнім виглядом і способом звуковидобування. Дитячі музичні інструменти мають легкий корпус, менший розмір. Дитячі музичні інструменти мають легкий корпус, менший розмір. Існує ще один термін «музична іграшка». Його використовують по відношенню до інструментів, які використовуються у сюжетно-рольових іграх. Гра на ДМІ — один з видів музичної, а саме - виконавської діяльності, який збагачує музичні враження школярів і розвиває їх музичні та творчі здібності.

Гру на дитячих музичних інструментах пропонується об'єднувати з співом та рухами – плесканням у долоні, притупуванням, клацанням пальцями тощо. Іноді використовується термін «елементарне музикування». Під поняттям «*елементарне*» розуміють не лише простий і доступний спосіб музикування, а і музикування найпростішими елементами музичної мови, такими як: мотив, ритм, слово, рух. Елементарне музикування можливо в будь-якому віці, але учитель повинен обирати твори, що відповідають віковим особливостям дітей.

Елементарне музикування являє собою колективну, комплексну та усну форму музично-творчої діяльності. Воно об'єднує в собі ролі слухача, композитора, виконавця й актора, надаючи досвід спілкування, безпосереднього переживання, творчості й фантазування, самовираження та спонтанності, а також сприйняття музики як джерела радості й задоволення. Ця форма музикування інтегрує елементи хореографії (танцю), вокалу (пісні), імпровізованої гри на дитячих музичних інструментах (переважно шумових, ударних, бумвокерсах, діатонічних дзвіночках, чайм-барах, металафонах), демонструючи взаємозв'язок мовлення, руху та музики.

Елементарне музикування, яке використовується сьогодні на уроках музичного мистецтва, це осучаснене втілення ідеї німецького (австрійського) композитора і педагога Карла Орфа.

Такий інструментарій для музикування був розроблений Карлом Орфом спільно з Куртом Заксом (інструментознавець, музикознавець).

Ударні інструменти. Різновидами ударних інструментів є ті, що не мають висоту звуку, вони яскраві і ритмічні – трищітки, дерев'яні палички, кастаньєти, маленькі литаври, барабани, бубни; та ті, що мають певну висоту звуку – різної форми штабшпілі (глокеншпілі, металафони, ксилофони, склянки тощо).

- ✓ *Трищітка* – це ударний музичний інструмент, що має порожнистий корпус із рухливим наповненням. При струшуванні або ударі по корпусу виникає характерний тріскучий звук, що й дало назву інструменту. Під час гри трищітку тримають так, щоб не перешкоджати вільному звучанню тріскучого елемента.

- ✓ *Дерев'яні палички (клавеси, клавес)* – це ударний інструмент, що складається з двох дерев'яних циліндрів. Для гри одну паличку зазвичай вільно тримають між великим та вказівним пальцями, щоб забезпечити резонанс. Інший спосіб – покласти одну паличку на зібрану в човник долоню лівої руки і вдаряти по ній іншою паличкою для отримання більш гучного та насиченого звуку.

- ✓ *Кастаньєти* – це ударний інструмент, що складається з двох дерев'яних пластинок-мушель, з'єднаних шнурком. Існують два основних способи гри: перший – коли кастаньєти надягають на пальці, що вимагає певної вправності; другий – коли кастаньєти з ручкою тримають у правій руці та вдаряють дерев'яними мушлями об долоню лівої руки.

- ✓ *Трикутник* - це ударний інструмент у формі зігнутого металевого стержня, що утворює трикутник. Під час гри його підвішують за один із кутів на нитці або струні, або ж тримають у підвішеному стані лівою рукою. Звук видобувається ударами металевої палички по одній зі сторін, найчастіше по горизонтальній. Для створення ефекту «тремоло» (швидких, тремтячих звуків) паличкою швидко вдаряють по внутрішніх сторонах трикутника.

- ✓ *Ксилофон* — це ударний музичний інструмент, що складається з ряду дерев'яних пластинок різної довжини, розміщених за принципом клавіш фортепіано. Звук видобувається шляхом ударяння по цих пластинках спеціальними дерев'яними, гумовими або пластиковими паличками-молоточками..

- ✓ *Металофон* — це ударний музичний інструмент, який, подібно до ксилофона, складається з ряду пластинок, по яких вдаряють молоточками для видобування звуку. Однак, ключова відмінність полягає в матеріалі пластинок: замість дерева використовуються метал, найчастіше алюміній або сталь.

- ✓ *Чайм-бари (діатонічні)* - ударний музичний інструмент, що складається з окремих різнокольорових пластинок, які не з'єднані між собою, і відповідають певній ноті за кольором і звуковисотністю (**до** – червоний, **ре** – помаранчевий, **мі** – жовтий, **фа** – зелений, **соль** – блакитний, **ля** – синій, **сі** – рожево-вишневий), до кожної пластини додається паличка для видобування звуку.

✓ *Діатонічні дзвіночки* – це ударний музичний інструмент з фіксованою висотою звуку. Він складається з металевого корпусу різного кольору та вільно закріпленої всередині металевої кульки. Звук отримують інтенсивно струшуючи дзвіночок за ручку або натискаючи на спеціальний клавішний механізм. Кожний кольоровий дзвіночок відповідає певній ноті (до1 – червоний, ре – помаранчевий, мі – жовтий, фа – зелений, соль – блакитний, ля – синій, сі – рожево-вишневий, до2 – іноді білий), це дає можливість учням швидко оволодіти інструментом.

✓ *Бумвокерси (BOOMWHACKERS)* – це музичні інструменти, що являють собою різнокольорові пластикові трубки різної довжини, кожна з яких видає звук певної висоти при ударі. Існують діатонічні та хроматичні набори бумвокерсів. Грають на них, вдаряючи трубками по стегнах, руках, столу або підлозі. Цікаво, що використання спеціального ковпачка на верхній частині бумвокерса дозволяє понизити його звучання на цілу октаву. Кожна кольорова пластикова трубка відповідає певній ноті (діатонічний набір (8 трубок) - до – червоний, ре – помаранчевий, мі – жовтий, фа – зелений, соль – блакитний, ля – синій, сі – рожевий (фіолетовий); хроматичний набір (5 трубок) - до#- червоний, ре# - жовтий, фа# - зелений, соль# - блакитний, ля# - синій). За допомогою них можна не лише відтворювати ритм і мелодію, а і танцювати, малювати в повітрі, імпровізувати.

Партитури, які можна використовувати представлені у підручниках:

2 кл. с.37

 Музикуймо! Програємо мелодію на різних музичних інструментах: чайм-барах, металофоні, віртуальному піаніно, дзвіночках, бумвокерсах!

Гри - цю, Гри - цю, до ро - бо - ти! В Гри - ця пор - ва - ні чо - бо - ти.

 Перевіряємо себе, граючись.

2 кл. с.63

 Музикуймо! Згадай щедрівку «Щедрик», яку вивчали в 1 класі. Спробуй програти її на дзвіночках або віртуальному піаніно.

Щед-рик, щед-рик, щед - рі-воч-ка, при - ле - ті - ла лас - ті-воч-ка.

Порядок введення ДМІ в урок

Впровадження гри на елементарних музичних інструментах можливе вже з перших уроків, проте потребує дотримання певних методичних принципів. Знайомство слід розпочинати з одного інструмента, який учитель використовує для супроводу співу учнів або для акцентування музичного образу пісні, поспівки чи прослуховуваного твору. Під час демонстрації інструмента відбувається обговорення його звучання та можливостей, підкреслюється його роль у створенні художнього образу. На цьому етапі може бути представлена цікава інформація про інструмент, а також ознайомлення з правилами його використання, проводячи аналогію з бережливим ставленням до власного голосу.

На наступних заняттях, після вивчення пісні або поспівки та досягнення відповідного характеру виконання, ці ж інструменти надаються учням. Учитель пропонує підтримати виконання музичного твору, збагативши його

виразність та яскравість. Попередньо демонструється правильний спосіб звуковидобування, після чого учні самостійно опановують цей прийом. На кожному уроці відбувається закріплення знань про представлений інструмент та виховання дбайливого ставлення до нього. Поступово вводиться знайомство зі звучанням та будовою інших інструментів, які відповідають розкриттю різних музичних образів. Наприклад, пропонуючи згадати п'єсу В. Косенка «Дощик», учитель ставить запитання про вибір інструмента, який найкраще передасть образ легкого літнього дощу: - *Пам'ятаєте п'єсу „Дощик” В. Косенко? Як ви вважаєте, який з інструментів, що лежать зараз переді мною на столі, краще передасть образ літнього легкого дощу?* (Трикутник, клавес, бубон, барабан, бруски).

Етапи роботи над партією та партитурою.

І. Етапи роботи над індивідуальною партією:	
Дії вчителя / вчительки	Дії учня / учениці
1. Осмислення ритмічної основи партії (слуховий та моторний етап) Мета: Засвоїти ритмічну канву партії на слух та через моторику, перш ніж переходити до нотного запису.	
Чітко проспівайте або програйте ритмічний малюнок партії окремо. Запропонуйте учням прослухати його кілька разів, слідкуючи очима за нотним записом (якщо він є).	Уважно слухає ритм своєї партії. Потім, самостійно або разом з учителем, проплескує ритм вголос, концентруючись на тривалості кожної ноти та пауз. Важливо відчувати ритмічну пульсацію тілом. Можна використовувати різні способи плескання (тихо/голосно для акцентів, коротко/довго для тривалостей).
2. Вербалізація нотного ряду в ритмі (інтелектуальний етап) Мета: Поєднати візуальне сприйняття нотного запису з усним називанням нот, усвідомити висотний рух мелодії.	
Надайте учням нотний запис їхньої партії. Поясніть назви нот, їх розташування на нотному стані (за потреби – використовуючи мнемонічні правила або наочні матеріали).	Називає ноти вголос у заданому ритмі, чітко артикулюючи кожну назву відповідно до її тривалості. Наприклад, якщо нота довга, її назва може протягуватися.
3. Синтез ритму та висоти (слухо-моторно-інтелектуальний етап)	

Мета: Інтегрувати ритмічну та мелодичну складові партії, підготуватися до інструментального виконання.	
Продемонструйте, як правильно поєднати плескання ритму з одночасним називанням нот.	Одночасно проплескує ритм своєї партії та називає відповідні ноти вголос. Важливо досягти <u>синхронності між цими двома діями.</u>
4. Інструментальне втілення партії (виконавський етап)	
Мета: Перенести ритміко-мелодичне розуміння партії на інструмент, розвивати виконавські навички.	
Надайте учням необхідні інструменти. Продемонструйте правильну постановку корпусу, рук, пальців (залежно від інструменту), поясніть основи звуковидобування.	Програє свою партію на інструменті, намагаючись відтворити засвоєний ритм та висоту нот. На цьому етапі важливо контролювати якість звуку, темп та динамічні відтінки (якщо вони є).
II. План роботи над партитурою (для ансамблевого/оркестрового виконання):	
1. Перше знайомство з музичним твором (цілісне сприйняття)	
Мета: Забезпечити цілісне емоційне сприйняття твору перед його аналізом.	
Виконайте твір цілком на інструменті (ах) або запропонуйте прослухати якісний запис. Створіть емоційну атмосферу, зацікавте учнів.	Уважно слухає твір, формуючи перше враження, відчуваючи його настрій, характер, загальну будову.
2. Аналіз музичного твору (розвиток музичного мислення)	
Мета: Розвивати навички слухового аналізу, розуміння музичної мови та засобів виразності.	
Спрямовуйте аналіз твору, ставлячи навідні запитання щодо: • Жанру: (пісня, танець, марш, п'єса тощо) • Характеру: (веселий, сумний, спокійний, енергійний тощо) • Засобів музичної виразності: (мелодія, ритм, темп, динаміка, тембр, лад, гармонія – на доступному для віку рівні). • Форми: (куплетна, двочастинна, тричастинна тощо – спрощено).	Активно бере участь в обговоренні, висловлює свої думки та враження, використовуючи музичну термінологію (на елементарному рівні).
3. Розподіл та ознайомлення з індивідуальними партіями (первинне візуальне сприйняття)	
Мета: Забезпечити візуальне ознайомлення учнів зі своєю роллю в партитурі.	

Роздайте кожному учневі його індивідуальну партію, записану на окремому аркуші (або в нотній збірці). Чітко вкажіть, який інструмент відповідає кожній партії.	Розглядає свою партію, визначає знайомі та незнайомі елементи (ноти, ритми, знаки).
4. Самостійне опрацювання партії під контролем вчителя (індивідуальне заглиблення) <u>Мета: Забезпечити індивідуальне засвоєння кожним учнем своєї партії.</u>	
Дайте учням час для самостійного розбору своїх партій. Заохочуйте їх тихо програвати свої партії на інструментах (або імітувати гру пальцями). У цей час вчитель індивідуально підходить до кожного учня, слухає його виконання, виявляє труднощі та надає персональну допомогу, поради та корекцію.	Самостійно опрацьовує ритм та мелодію своєї партії, використовуючи попередні етапи (проплескування, називання нот). Звертається до вчителя за допомогою при виникненні труднощів.
5. Поетапне об'єднання інструментальних груп (розвиток ансамблевого слуху) <u>Мета: Навчити учнів грати злагоджено в межах своєї інструментальної групи, розвивати відчуття ансамблю.</u>	
Об'єднуйте учнів у групи за інструментами (наприклад, спочатку грають лише ударні, потім – мелодичні інструменти однієї групи). Диригуйте кожною групою окремо, звертаючи увагу на точність ритму, інтонацію та темп.	Грає свою партію у складі інструментальної групи, уважно слухаючи інших учасників своєї групи.
6. Виконання партитури всім складом (синтез музичної тканини) <u>Мета: Досягти злагодженого виконання партитури всім класом, розвивати вміння слухати та взаємодіяти в музичному ансамблі.</u>	
Диригуйте всім класом, об'єднуючи всі інструментальні групи. Звертайте увагу на баланс звучання між партіями, загальний темп, динаміку та художню виразність.	Грає свою партію, уважно слухаючи всі інші партії, намагаючись створити цілісне музичне звучання. Слідує за вказівками диригента.

Методи розучування партитури

Використання різноманітних методів сприяє кращому засвоєнню партитури учнями з різними типами сприйняття:

За допомогою нотного запису: Традиційний метод, що розвиває навички читання нот.

За допомогою ритмічного запису: Спрощений варіант для початкового етапу, акцентує увагу на ритмічній точності.

За ручними знаками-символами з системи відносної сольмізації (наприклад, система Золтана Кодая, Карла Орфа): Допомагає відчувати мелодичний рух та інтервали через рухи рук.

По слуху: Розвиває слухову пам'ять та вміння відтворювати мелодію на слух після багаторазового прослуховування.

Запам'ятовуючи гру вчителя: Візуально-слуховий метод, корисний для засвоєння складних фрагментів або для учнів з краще розвиненою зоровою пам'яттю.

Тема 8. Методика розвитку імпровізаційної діяльності учнів на уроці музичного мистецтва

Одним із важливих видів музичної діяльності школярів на уроках музичного мистецтва є створення музики, в основі якого лежить імпровізація.

Слово «імпровізація» походить від латинських слів «improvises» (непередбачуваний) та «ex improvise» (без підготовки), що вказує на спонтанність дії. На уроках музики імпровізацію розуміють як творчу діяльність учнів, яка відбувається без попередньої підготовки, «експромтом», «тут і зараз».

Використання різноманітних форм імпровізації (вокальної, ритмічної, інструментальної, музично-рухової, пластичної та інших) на уроках музичного мистецтва досліджувалося такими відомими музикантами-педагогами, як Еміль Жак-Далькроз, Карл Орф, Микола Леонтович та інші.

Зокрема, Карл Орф вважав вільну імпровізацію фундаментом музичного розвитку особистості. Еміль Жак-Далькроз застосовував імпровізацію в навчанні музики та ритміки для розвитку уяви, пластичного сприйняття та композиційного мислення учнів. Болеслав Яворський впровадив музичну творчість як обов'язковий елемент уроку музики в загальноосвітніх школах.

Канадський композитор і педагог Мюррей Шафер вважав імпровізацію на музичних інструментах у формі гри-діалогу в колі основою навчального процесу, підкреслюючи, що вільне експериментування зі звуками, ритмами та мелодіями дарує дітям радість творчості та формує позитивне емоційне ставлення до музичного пізнання.

До основних видів імпровізаційної діяльності відносять:

- вокальну імпровізацію;
- інструментальну імпровізацію;
- рухову (музично-ритмічні рухи, пластичне інтонування) імпровізацію;
- театралізовану (інсценізація, театралізація пісень-ігор, колективне створення казок тощо) імпровізацію;
- комплексну (поєднує в собі різні види імпровізації - вокальну, інструментальну, рухову, танцювальну, ігрову, театралізовану) імпровізацію.

Кожен вид імпровізаційної діяльності спрямований на розвиток певних навичок і вмінь у створенні власних імпровізацій. Імпровізацію можна вводити на уроці на всіх його етапах: під час другого слухання музики, під час розспівування, виконання пісні, гри на ДМІ, ритмічних вправ, виконання руханки тощо.

Вокальна імпровізація.

Одним із найчастіше використовуваних видів імпровізації на уроках музичного мистецтва є вокальна імпровізація, що передбачає самовираження через голос. Вокальні імпровізації сприяють розвитку внутрішнього музичного слуху, активного та чистого інтонування, а також цілісного сприйняття музичних творів. Прикладами таких завдань можуть бути: проспівування імен під час знайомства з учнями; використання проспівуваних запитань-завдань, на які учні відповідають музично (наприклад, називаючи повне або скорочене ім'я); створення мелодій до прослуханого вірша; імпровізація на склади «ла», «ло» тощо; ознайомлення з текстом пісні та

подальша імпровізація на цей текст перед вивченням мелодії; продовження або завершення мелодії, розпочатої вчителем у заданій тональності на тоніці.

Інструментальна імпровізація (музикування).

Інструментальна імпровізація, або музикування, являє собою творчий процес сприйняття музики через гру на доступних дитячих музичних інструментах, а також використання цих простих інструментів для самовираження у музиці. Це практична діяльність, що ґрунтується на принципі «навчання через дію», де дитина бере безпосередню участь у виконанні та створенні музики, активно залучаючись до творчого процесу.

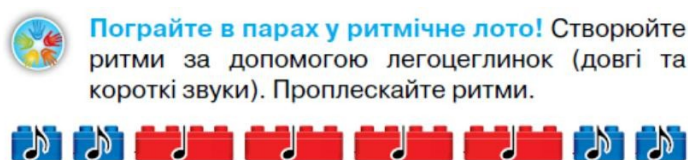
Спільне творче музикування має значний емоційний, психологічний та соціальний вплив. У процесі такої музично-творчої діяльності в учнів розвиваються здібності до імпровізації, спонтанність, експресивність, гнучка та тонка емоційність, навички невербального спілкування, вміння співпрацювати та взаємодіяти, творчо розв'язувати завдання та проблеми, а також формується потреба і вміння використовувати музику як засіб гармонізації свого внутрішнього світу.

Партитури можуть різноманітний вигляд. Пропонуємо варіанти партитур з підручників «Мистецтво» (блок музичне мистецтво), які можна використовувати на уроках музичного мистецтва.

1 клас с.129

2 клас с.75

2 кл. с. 87

2 кл. с. 95

Рухова імпровізація (музично-ритмічні рухи, пластичне інтонування).

Музично-ритмічні та танцювальні рухи виконують важливу роль у психологічному та фізичному розслабленні, допомагають відновити життєві сили та відчуття власної індивідуальності. Завдяки музично-ритмічним вправам покращується функціонування нервової системи, розвивається м'язовий апарат, творчий потенціал та емоційна реакція на музику. Основні завдання музично-ритмічних рухів включають: навчання дітей розуміти розвиток музичних образів та передавати їх через рухи; формування основ музичної культури, музичних і творчих здібностей; навчання розрізняти музичні жанри, види ритміки та елементарні музичні поняття (висота і низькість звуків, швидкий, помірний та повільний темп тощо); відтворення рухами засобів музичної виразності (елементів музичної мови); формування правильної постави та навчання виразних, пластичних рухів у іграх, танцях, хороводах та вправах.

На уроках музичного мистецтва пропонуємо використовувати для прикладу наступні завдання для рухової імпровізації, які представлені в підручниках:

1 клас [12]:

- Пограємо у гру «Хто до нас завітав?». Уяви, що ти перетворився / перетворилась на тваринку або пташку. Передай рух цієї тваринки та голос. (1 кл. с.19)
- Покрокуй разом із солдатиками — чітко і рішуче. (1 кл. с.25)
- Виконай пісню «Плаче черепаха» (музика Миколи Ведмедері, слова Володимира Верховця) з рухами. (1 кл. с.25)
- Виконай під музику танцювальні рухи. Поміркуй, як треба виконувати гопак. (1 кл. с.33)
- Передайте рукою рух тварини, яка найбільше запам'яталася. Михайло Степаненко. «Дельфін». Каміль Сен-Санс. «Лебідь». Каміль Сен-Санс. «Антилопи». (1 кл. с.45)

2 клас [13]:

- Виконай разом з однокласниками та однокласницями руханку «Винувата хмаринка». (2 кл. с.109)
- Розучи пісню «Пісня про зарядку» (музика Ольги Янушкевич, слова Марії Ясакової) у відповідному настрої. Виконай з рухами. (2 кл. с.117)
- Виконай українську народну пісню «Ой на горі жито, сидить зайчик» з відповідними рухами. (2 кл. с.87)

Театралізована (інсценізація, театралізація пісень-ігор, колективне створення казок тощо) імпровізація

Театралізована імпровізація є способом організації навчання, що активно використовує ігровий метод. Інсценізація пісні являє собою створення на основі музичного твору короткої, яскравої вистави тривалістю до п'яти хвилин, перетворюючи пісню на візуальне дійство, щоб глядачі могли не лише слухати, а й бачити її. Для цього вчителю необхідно знайти оригінальне

режисерське рішення, залучити різноманітні засоби сценічної виразності, такі як сценографія, освітлення, кіно-, слайд-проекції, хореографія тощо, поєднуючи різні види мистецтв – музику, вокал та акторську майстерність.

Театралізована пісня ґрунтується на глибокому розумінні її тексту та музики й послідовно розкриває зміст першоджерела. Для інсценізації підходять пісні, текст яких містить певний сюжет, що дозволяє представити їх як невелику театральну постановку. У процесі театралізації використовуються елементи сценічних костюмів, реквізиту, деталі декорацій та інше. Пісні, які можна театралізувати розподіляються на *види*:

- пісня-діалог (діалог дійових осіб) – у.н.п. «Грицю, Грицю до роботи» та ін.;
- пісня-монолог (монолог, який виконується від імені героя, в основі інсценування лежить прийом перевтілення, створення характеру або образу) – «Плаче черепаха» музика М.Ведмедері сл.В.Веровець; «Нехочуха» музика і слова Н.Савко та ін.;
- пісня-розповідь (пісні, де яскраво виражений оповідальний початок і є сюжет) – «Семеро гномів» сл. і муз. А.Житкевича; у.н.п. «Ходить гарбуз по городу»; у.н.п. «Два півники»; «Святий Миколай» музика і слова Н.Гороховської та ін.

Робота над театралізацією пісні умовно можна розподілити на наступні *етапи*:

Роботу над сценічним втіленням пісні можна умовно поділити на такі етапи:

Етап 1: Поглиблений аналіз ідеї, теми та музики пісні.

На цьому початковому етапі вчитель разом з учнями ретельно досліджує зміст та емоційне наповнення пісні, щоб закласти міцну основу для майбутньої театралізації.

Дослідження ідейно-тематичного спрямування - визначення теми: Ставимо ключове запитання: «Про що розповідає ця пісня?» Учні діляться

своїми першими враженнями та розумінням головної теми. Вчитель допомагає узагальнити їхні думки, формулюючи чітке тематичне спрямування пісні (наприклад, про кохання, дружбу, природу, історичну подію або побутову сценку).

З'ясування ідеї - запитуємо: «Яку основну думку автор прагне донести до нас? Який повчальний висновок можна зробити з подій, описаних у пісні?» Вчитель скеровує учнів до розуміння авторського ставлення та головної ідеї твору (наприклад, про цінність дружніх стосунків, красу навколишнього світу, героїзм народу).

Аналіз конфлікту - визначаємо наявність протистояння або зіткнення між дійовими особами чи ідеями (якщо вони є). Запитання для аналізу: «Хто або що протистоїть одне одному в пісні? У чому полягає це протиріччя?» (наприклад, боротьба між добром і злом, внутрішні переживання персонажа, конфлікт між поколіннями). Якщо конфлікт не є очевидним, вчитель може запропонувати створити умовний конфлікт для драматичного втілення.

Аналіз музичного матеріалу - визначення характеру музики: Уважно слухаємо мелодію, ритм, темп, динамічні відтінки, лад та інші музичні засоби виразності. Обговорюємо: «Який настрій створює музика? Які емоції вона викликає? Який її загальний емоційний тон?» (наприклад, іронічний, жартівливий, ліричний, героїчний, епічний, патетичний, грайливий, ніжний тощо). Вчитель пояснює, як музика підсилює або контрастує з текстом пісні та як це вплине на вибір акторської гри, розташування на сцені та інші елементи виразності.

Етап 2: Формування режисерського задуму – бачення майбутньої постановки

На цьому етапі вчитель виступає як режисер-інтерпретатор, визначаючи концепцію майбутньої театралізації.

Визначення надзавдання: Формулюємо конкретну мету постановки: «Заради чого ми ставимо цю пісню? Що ми хочемо донести до глядача?»

Надзавдання має бути чітким, емоційно зарядженим і розкривати основну ідею пісні через дію.

Визначення наскрізної дії: Визначаємо основну лінію поведінки, боротьбу, яка об'єднує всі події та веде до реалізації надзавдання: «Якою буде основна дія, що пронизує всю виставу? Яким чином персонажі будуть боротися за досягнення надзавдання?» Якщо сюжет відсутній, визначається сценарно-режисерський хід – художній принцип, який організовує дію в єдине ціле (наприклад, використання певного символу, лейтмотиву, стилізації).

Побудова подієвого ряду (за наявності сюжету):

- Вихідна подія: визначаємо подію, з якої починається дія театралізації.
- Основна (початкова) подія: визначаємо подію, яка запускає боротьбу за наскрізну дію.
- Кульмінаційна подія: визначаємо момент найвищої напруги, переломну сцену, де конфлікт досягає свого піку.
- Фінальна подія: визначаємо подію, в якій наскрізна дія досягає свого завершення (перемога чи поразка).
- Головна подія: завжди знаходиться в кінці і відображає основний результат, заради якого здійснювалася постановка.

Визначення епізодної побудови (за відсутності сюжету): визначаємо окремі епізоди сценарію та їхнє функціональне навантаження у розкритті теми, ідеї та характеру пісні. Кожен епізод має сприяти створенню цілісного художнього образу.

Етап 3: Пошук зорового ряду (сценічно-пластичне рішення)

На цьому етапі вчитель разом з учнями візуалізує майбутню постановку, спираючись на музику та режисерський задум.

Музика як основа візуалізації: пам'ятаємо, що музика є першоосновою для вибору сценічно-пластичного рішення. Зоровий ряд повинен гармонійно поєднуватися з музичним характером пісні.

Вибір форми презентації: визначаємо, чи буде пісня виконуватися під фонограму або в «живому» виконанні. Кожен варіант вимагає різного підходу до створення зорового ряду. При «живому» виконанні надається більша свобода для інтерпретації та акцентування окремих моментів пісні.

Фантазія та уява як ключові інструменти: заохочуємо учнів «прожити» пісню, проникнути в її сенс, уявити образи, закладені в ній. Чим яскравішим буде створений образ, тим сильнішим буде емоційний відгук у глядачів.

Використання елементів сценічного оформлення:

- Костюми - підбираються відповідно до характеру пісні, епохи (за потреби), соціального статусу персонажів;

- Атрибути - використовуються для підкреслення дії, створення атмосфери, розкриття образів (маски, предмети побуту, символічні речі тощо);

- Декорації - створюють просторове середовище дії, підсилюють емоційне враження від пісні. Важливо пам'ятати про лаконічність та функціональність декорацій, особливо в умовах шкільної сцени;

- сценічна пластика та рух - розробляються мізансцени, жести, міміка, рухи, які відповідають характеру музики, тексту пісні та образам персонажів;

- принцип вибіркової візуалізації - вчитель наголошує на важливості дотримання правила: не все, що описано в тексті пісні, потребує буквального відображення в зоровому ряді. Деякі пісні краще сприймаються на слух, викликаючи більш глибокі особистісні асоціації. Невдала, надмірно деталізована інсценізація може послабити емоційний вплив пісні. Тому важливо зосередитися на ключових образах та емоціях, уникаючи зайвої побутової конкретики, якщо це не є основною метою постановки.

Наприклад, робота над театралізацією української народної *пісні-гри* «Ходить гарбуз по городу» (1 клас), яка вивчається в 1-му класі.

При інсценуванні даної пісні можна використовувати маски, які зображують овочі та фрукти. Цю пісню можна побудувати у формі рондо з постійним повторенням 1 куплету (соло гарбуза - рефрен): гарбуз може «мандрувати» городом, повторюючи 1-й куплет перед кожною відповіддю овочів (епізод):

РЕФРЕН 	ЕПІЗОД 1 	РЕФРЕН 	ЕПІЗОД 2 	РЕФРЕН
ЕПІЗОД 3 	РЕФРЕН 	ЕПІЗОД 4 	РЕФРЕН 	ЕПІЗОД 5

Комплексна музична імпровізація

Комплексна музична імпровізація поєднує в собі різні види імпровізації - вокальну, інструментальну, рухову, танцювальну, ігрову, театралізовану. Наприклад, засвоєння поняття «симфонія» можна запропонувати через мовну імпровізацію, рухи, музикування у формі гри «Сільський диригент» (залежно від змісту симфонії диригент може бути вуличним, лісовим, космічним, зоологічним, пташиним тощо).

У Львові відбуваються концерти класичної музики M-Dates для дітей до 6 років, на яких використовується комплексна імпровізація. Концерт завжди супроводжується тематичними іграми, співанками чи творчими завданнями, які допомагають дітям краще засвоїти почуте. Розглянемо варіант комплексної імпровізації на прикладі циклу «Пори року» А.Вівальді [103]:

А.Вівальді. Весна. 1 варіант: пластична та вокальна імпровізації. розподілити учнів на три групи і уявити, як весною тане сніг, починають бігти струмочки, співати пташки і відтворити ці звуки з рухами. Перша група співає «кап-кап», друга – «ців-ців-ців», третя – «фіть-фіть-фіть-тьох-тьох-тьох».

Коли «оркестр» зазвучить всі учні рухаються струмочком один за одним і співають свою партію.

2 варіант:

Зі стріх вода капле кап-кап-кап,	учні пальчиками показують як капає вода
<u>Ніжки по калюжці ляп-ляп-ляп,</u>	тупотіння ніжками по калюжці
Пташки прилетіли з вирію,	<u>біг і розмахування руками як крилами</u>
Радісно щебечуть про весну!	пальчиками показати рух дзьобиків пташки

А.Вівальді. Літо. Пластична імпровізація. Вчитель промовляє слова, які спрямовують рухи учнів:

У спекотний літній день	під музику учні вдають, що витирають чоло, наче від спеки
Всі ховаємось у тінь.	ховаються у тінь – присідають і накривають руками голову
Хоч би вітру трошки	дують як вітерець
І закрапав дощик!	показують пальчиками краплі дощу.

А.Вівальді. Осінь.

Кольорове листя -	Учні тримають в руках сухе листя – крутять їм в горі
Для дерев намисто.	демонструють на собі намисто
Вниз-вниз полетіло,	<u>присідають і показують, як падає листя</u>
Осінь ми зустріли.	розкривають руки для привітання – зустрічають осінь.

А.Вівальді. Зима. Пластична імпровізація:

Сніжинки налетіли,	широко розставивши руки і ноги, учні <u>кружляють, удаючи, що вони сніжинки</u>
На носика нам сіли.	пальчиком показують на ніс, де сідають сніжинки
Одні великі були,	розводять руки, показують які великі сніжинки
Ми з носика їх здули,	здувають їх з носика
А ще були маленькі,	показують маленькі сніжинки

Для сніжок пригодненькі.	присідають, загібають уявний сніг і ліплять сніжки. Можна запропонувати учням всім котити сніговика до учителя, складати уявні снігові кулі одна на одну.
--------------------------	---

Наступне творче завдання до прослуховування цієї частини – образотворча імпровізація: кожен учень отримує малюнок дерева, який треба було «прикрасити» кольором - розмалювати олівцями чи фарбами, пластиліном.

Отже, імпровізаційна діяльність учнів на уроках музичного мистецтва / мистецтва - це один із засобів їхнього музичного розвитку. Кожен вид імпровізаційної діяльності спрямований на розвиток певних навичок і вмінь у створенні власних імпровізацій. Імпровізацію можна вводити на уроці на всіх його етапах: під час другого слухання музики, під час розспівування, виконання пісні, гри на ДМІ, ритмічних вправ, виконання руханки тощо.

ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА

Запитання і завдання для дистанційної / самостійної роботи

1. Хоровий спів як вид виконавського мистецтва і його значення у музичному вихованні дітей.
2. Вокально-хорова робота вчителя музичного мистецтва.
3. Гра на дитячих музичних інструментах на уроках музичного мистецтва.
4. Яке значення має хоровий спів?
5. Які компоненти входять до комплексу вокальних навичок?
6. Які функції співацької установки?
7. Які види співацького дихання вам відомі?
8. На що впливає співацьке дихання?
9. Яке головне завдання вокального виховання?
10. Що є важливою умовою хорового звучання?
11. Які види ансамблів вам відомі?
12. Що є ефективним засобом формування співацьких навичок?
13. Які основні причини неправильного функціонування голосових органів, перенапруження і перевтоми?
14. Яка загальна тривалість співу на уроці в 1-му класі та в 2-4-х класах?
15. Визначте, у якому ладу (мажор чи мінор) доцільно розучувати вокальні вправи, що стимулюють позитивні емоції?
16. Які навчальні та виховні завдання вирішує учитель під час розучування пісні на уроці?
17. Які прийоми розучування пісні на уроці? Який з них використовується частіше і чому?
18. На що треба звертати увагу учителю при виконанні пісні?
19. При розучуванні мелодії пісні, яку роль грає інструментальний супровід?
20. Дослідіть питання голосоутворення.
21. Особливості співацького розвитку молодших школярів.

22. Особливості співацького розвитку учнів-підлітків.
23. Вікові особливості розвитку дитячого голосу.
24. Методика формування співацьких навичок і вмінь молодших школярів.
25. Методи навчання співу.
26. Методика розучування пісні.
27. Гігієна, співацький режим і охорона дитячого голосу.
28. Підберіть прийоми, які використовують при розучуванні пісні.
29. Законспекуйте прийоми розвитку вокального дихання.
30. Перегляньте фрагменти уроків вчителів-практиків, випишіть основні етапи вокально-хорової роботи та прийоми, які використовує вчитель:
<https://www.youtube.com/watch?v=5f54BO31WZk>;
<https://www.youtube.com/watch?v=hK6OybPLIoY>

31. Підібрати інструменти і створити 3 партитури до 3-х творів, що розучується на уроці музичного мистецтва, записати за прикладом з підручників.
32. Розробити конспект уроку з завданням на імпровізацію будь якого виду - вокальну, інструментальну, пластичну тощо. Ретельно продумати імпровізацію відповідно до вікових особливостей учнів. Варіанти імпровізації в одному конспекті можуть бути різні.
33. Дослідіть інструменти Карла Орфа (Орф-оркестр), підготуйте презентацію.
34. Розкрийте особливості поняття «елементарне музикування» та його використання у сучасній програмі для музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

35. Створіть оркестр з інструментами Карла Орфа, розучіть пісню на вибір за програмою музичного мистецтва для 1-4 кл. з використанням елементарних інструментів.
36. Розробіть партитури для виконання «жестів, що звучать» для учнів початкової школи.
37. Розробіть партитури для виконання «жестів, що звучать» для учнів основної школи.
38. Обрати пісню для інсценізації, створити план з описом етапів інсценізації.
39. Під час виробничої практики створити театралізацію пісні з учнями.
40. Розробити конспект уроку з використанням різних прийомів імпровізації.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання

1. Виписати значення термінів: навички, вокальні навички, ансамбль.
2. Дібрати вправи для формування співацьких навичок.
3. Розробити завдання для розучування пісні на підготовчому етапі.
4. Підготувати інсценізацію пісні, підібрати відповідні змісту музично-ритмічні рухи.
5. Створити саморобні інструменти-іграшки (бажано придумати свій шумовий інструмент).
6. Вивчити з однокурсниками музичні рухливі ігри В. М. Верховинця зі збірки «Весняночка» (за власним вибором).
7. Зробити підбірку музично-дидктичних ігор.
8. Підібрати художньо-літературні тексти, мелодичні й ритмічні вправи для творчих завдань та імпровізацій.

Плани практичної роботи

Практична робота №7-8

Тема: Методика проведення вокально-хорової роботи на уроці: розспівування, розучування, повторення пісні (4 год.)

1. Сутність голосоутворення.
2. Вікові особливості розвитку дитячого голосу.
3. Методика формування співацьких навичок і вмінь молодших школярів.
4. Особливості співацького розвитку учнів-підлітків.
5. Методи навчання співу.
6. Методика розучування пісні.
7. Гігієна, співацький режим і охорона дитячого голосу.

Завдання: 1) підготувати і розучити пісню використовуючи різні методи і прийоми;

2) Розписати покроково методику роботи з вокально-хоровими вправами для вчителя, що працює у початковій школі, за формою:

Крок 1. ...

Крок 2. ...

Крок 3. ...

Крок 4.

Крок 5. ...

3) Продумайте і напишіть правила співу для дітей від імені Чарівника Музикуса за формою: що можна робити – що не можна робити.

Оформлення на окремому листі, можливо з малюнками.

Практична робота №9

Тема: Імпровізаційна діяльність учнів на уроках музичного мистецтва / мистецтва (2 год.)

1. Вокальна імпровізація.
2. Інструментальна імпровізація.
3. Рухова (музично-ритмічні рухи, пластичне інтонування) імпровізація.

4. Театралізована (інсценізація, театралізація пісень-ігор, колективне створення казок тощо) імпровізація.

Завдання: 1) обрати пісню для театралізації, написати покроковий план дій вчителя і учнів щодо здійснення її театралізації; 2) обрати народну пісню-гру зі збірки В.Верховинця «Весняночка», провести гру на практичній роботі з однокурсниками.

Практична робота №10

Тема: Гра на дитячих музичних інструментах (2 год.)

1. Відбір репертуару для дитячого виконавства.
2. Особливості проведення музикування на уроці.

Завдання: підготувати і розучити пісню з використанням дитячих музичних інструментів, написати партитуру для виконання на ДМІ.

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Навички строю й ансамблю, навички співу за диригентськими жестами вчителя це:

- А) вокальні навички
- Б) хорові навички**
- В) інструментальні навички
- Г) аналітичні навички
- Д) навички сприймання

2. У методиці розучування пісні, етап, мета якого — допомогти учням усвідомити безпосереднє художньо-естетичне враження, відчуття краси твору:

- А) бесіда після першого прослуховування пісні**
- Б) коротка вступна бесіда до пісні
- В) ознайомлення з піснею
- Г) розучування пісні
- Д) закріплення пісні

3. У методиці розучування пісні, етап, завдання якого, підготувати учнів до сприймання пісні, зосередити слухову увагу, створити необхідний емоційний настрій, що спонукає учнів до активної творчої діяльності:

А) музичне вітання

Б) коротка вступна бесіда до пісні

В) ознайомлення з піснею

Г) розучування пісні

Д) закріплення пісні

4. Одночасне дихання між фразами це:

А) загальнохорове дихання

Б) ланцюгове дихання

В) звукоутворення

Г) звуковедення

Д) дикція

5. Термін «імпровізація» в перекладі з латинської мови означає:

А) швидкий

Б) непередбачуваний, раптовий

В) спокійний, відпрацьований

Г) протягом певного періоду

Д) одноманітний

6. Інструментальна імпровізація (музикування) передбачає:

А) спів

Б) хореографію

В) гру на доступних дитині музичних інструментах

Г) поетичні етюди

Д) театралізацію

7. Body percussion - техніка використання:

А) ударних інструментів

Б) струнних інструментів

В) духових інструментів

Г) «природних інструментів»

Д) шумових інструментів

8. Вид пісні, яку можна театралізувати і у якій представлено діалог дійових осіб:

А) пісня-монолог

Б) пісня-діалог

В) пісня-розповідь

Г) пісня-сповідь

Д) пісня-танець

9. Вид пісні, яку можна театралізувати і у якій представлено монолог, який виконується від імені героя

А) пісня-сповідь

Б) пісня-діалог

В) пісня-розповідь

Г) пісня-монолог

Д) пісня-танець

10. Вид пісні, яку можна театралізувати і у якій яскраво виражений оповідальний початок і є сюжет

А) пісня-сповідь

Б) пісня-розповідь

В) пісня-діалог

Г) пісня-монолог

Д) пісня-танець

11. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-розповідь

А) Щеня і кошеня

Б) Писанка

В) Співучий колобок

Г) Будем козаками

Д) Коза

12. У формуванні музичного сприймання молодших школярів важливо використовувати прийом:

А) «пластичного інтонування»

Б) концентрованого виконання

В) проектного виконання

Г) «вільного диригування»

Д) малювання

13. Інсценування пісні відбувається з опорою на технологію:

А) ігрового навчання

Б) проектного навчання

В) кооперованого навчання

Г) діалогового навчання

Д) комп'ютерного навчання

14. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-розповідь

А) Музична луна

Б) Ой-я, жу-жу

В) Ходить гарбуз по городу

Г) Перший клас

Д) Ой до нори, мишко

15. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-діалог

А) Ой на горі жито

Б) Заквітчали зорі обрій

В) Писанка

Г) Коза

Д) Грицю, Грицю, до роботи

16. Оберіть пісню, яка може бути інсценізована як пісня-розповідь

А) Семеро гномів

Б) Зимонька-зима

В) Веселий музикант

Г) Ой заграйте дударики

Д) Коляд, коляд, колядниця

17. Виконання спеціальних вокально-технічних вправ для підготовки голосового апарату і слуху співака перед початком занять або концертного виступу це:

А) музичне вітання

Б) інтонування

В) розспівування

Г) повторення пісні

Д) вокаліз

18. У методиці розучування пісні, етап, на якому можливо виконання пісні у ролях:

А) бесіда після першого прослуховування пісні

Б) коротка вступна бесіда до пісні

В) ознайомлення з піснею

Г) розучування пісні

Д) закріплення пісні та художнє виконання пісні

Оберіть всі правильні відповіді (2)

19. Мелодичні ударні інструменти з дерев'яними і металевими пластинами – це:

А) ксилофони

Б) маракаси

В) сопілки

Г) металофони

Д) барабани

20. Немелодичні ударні інструменти – це:

А) ксилофони

Б) клавеси

В) кастаньети

Г) сопілки

Д) металофони

Список рекомендованої літератури до Розділу 2:

1. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод. посібник. 2-е вид. доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 216 с.
2. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 272 с.
3. Хлебникова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. 216 с.
4. Гумінська О.О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 104 с.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ УРОКУ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тема 9. Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва

Тема 10. Календарно-тематичне планування уроків музичного мистецтва: структура та особливості розробки

Тема 11. План-конспект уроку музичного мистецтва: вимоги до оформлення та структура

Тема 9. Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва

Обов'язковою умовою успішного проведення уроку музичного мистецтва є його наповненість. Будь-який шкільний урок повинен бути цікавим для учнів, від його організації і вмілого проведення залежить вирішення завдань музичної освіти. Загальновизнано, що урок музичного мистецтва - це постійне творче спілкування між музикою - вчителем - учнями, між Композитором - Виконавцем – Слухачем.

Урок музичного мистецтва спрямований на формування основ музичної культури учнів як важливої і невід'ємної частини їхньої духовної культури, комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі сприймання й інтерпретації кращих зразків української та світової музичної культури, а також формування естетичного досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва [57].

Саме для уроків музичного мистецтва притаманна особлива емоційна атмосфера, урок повинен бути емоційно насиченим, створений з емоцій, настроїв і почуттів, адже музика – це «мова почуттів». Саме такий урок сучасні науковці визначають як емоціогенну ситуацію, яка має внутрішню логіку, сутність якої полягає в русі від безпосередньої емоції до реальної дії. О. Лобач

виводить умовну формулу такого уроку «ВІДЧУВАЮ – РОЗУМІЮ емоційний стан – ЗНАЮ як діяти – ДІЮ» [54].

Так як урок музичного мистецтва передбачає сприйняття і виконання музики, а також музичну творчість (в доступних межах), то саме тому успіх роботи вчителя визначається тим, наскільки на уроці організовано спілкування з мистецтвом: як «другої природи людини», як активної навчальної діяльності, як живим явищем у всій його цілісності, як органічної частини навколишнього життя.

Цього не відбудеться, якщо спілкування з мистецтвом буде організоване лише на інформаційному рівні (коли учитель розповідає учням певні факти або події, а учні не сприймають їх як свої, які були здобуті в процесі навчальної діяльності).

Учитель повинен побудувати освітній процес на уроці, щоб зуміти доторкнутися до душі учнів і донести, що *мистецтво – це особлива, унікальна мова спілкування поколінь, епох і народів*. Саме мистецтво може розповідати про життя людини, передавати її почуття і хвилювання. Тобто, воно не лише дає естетичну насолоду, а передає певну закодовану інформацію.

Саме тому важливого значення для вчителя набуває побудова загальної логіки уроку та планування етапів освітнього процесу, тобто продумування художньо-педагогічної драматургії уроку, яка врахує:

- загальні закономірності освітнього процесу,
- специфіку педагогіки мистецтва,
- особливості художньо-дидактичної інтеграції, яка спрямована на розкриття певної теми,
- діалогічність образів, втілених мовою різних мистецтв.

Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва це своєрідне «ядро» методологічної культури майбутнього вчителя музики, інтегрована сутність ряду художньо-педагогічних процесів, єдність змісту, форм і методів пізнання музичного мистецтва. Цей метод направлений на те,

щоб зробити процес пізнання музичного мистецтва для учнів цікавим і захопливим.

Концепція планування уроку мистецтва як цілісної художньо-педагогічної дії, оформленої у вигляді таблиць-схем для відображення логічної структури, була розроблена у 80-х роках ХХ століття. Цей підхід передбачає використання специфічних засобів виразності в процесі навчання мистецтва.

Емоційна драматургія уроку музичного мистецтва – це цілісний художньо-педагогічний процес, в якому емоції виступають одночасно змістом, формою і методом пізнання художнього змісту твору.

У музичній педагогіці емоційна драматургія уроку музичного мистецтва розглядається як рух від емоційного змісту мистецтва до художньо-драматургічної ідеї уроку, як принцип організації художньої діяльності вчителів і учнів на уроках музики, спрямований на емоційно-проектне осмислення школярами свого духовного світу.

Емоційна драматургія уроку музичного мистецтва вибудовується учителем як умова проникнення в художній зміст твору з подальшим формулюванням його в художніх образах-символах. «Надзавданням» побудови емоційної драматургії уроку мистецтва та критерієм професіоналізму вчителя виступає вміння викликати у дітей почуття катарсису, посилене задоволенням від самотійного досягнення змісту твору. Творча сутність емоційної драматургії як мистецтва управління дитячої емоційно-інтелектуальною діяльністю зумовлює імпровізаційно-варіативний характер всього процесу пізнання мистецтва.

Основними композиційними елементами (етапами) художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва є:

Інтродукція (вступ, експозиція) – задає тональність уроку, вводить учнів в образ уроку, звертає увагу на головну ідею, дає установку на подальшу роботу на уроці. Це початковий момент, ситуація, в якій повинна зростати «проблема». Це етап емоційної установки, повідомлення теми уроку.

Мета цього етапу – налаштувати учнів на потрібний емоційний стан, добитися необхідної емоційної хвилі, емоційного резонансу з твором мистецтва.

На цьому етапі добитися поставленої мети допомагає *оформлення дошки, використання музичного, літературного епіграфів, зорового ряду*, який може відкривати презентацію до уроку, музичні розминки, певна історична подія або факт з біографії композитора або виконавця.

Зав'язка – це початковий етап уроку, на якому відбувається перехід від вступної частини до відкритого педагогічного протиріччя, що допомагає визначити основну проблему уроку. Зав'язка являє собою подію, факт або явище, що створює проблемну ситуацію, спонукаючи учнів до пошуку розв'язання. Це своєрідне створення уявної перешкоди, з якою учень стикається і відчуває бажання її подолати. На цьому етапі формулюється проблема уроку, і ефективним прийомом може бути постановка проблемного запитання.

Наприклад, у першому класі під час вивчення теми «Музичні звуки» перед учнями можна поставити таку проблему: «Чи існують звуки насправді, і якщо так, то чому ми їх не бачимо? Чи можливо побачити звуки?». Під час ознайомлення із засобами музичної виразності, такими як ритм, динаміка та темп, дітям пропонується уявити цих невидимих казкових персонажів як чарівників, що мешкають у королівстві Музики, з якими відбуваються різні цікаві події та казкові історії.

Розгортання (розвиток) – це етап заглиблення в проблемну ситуацію, її деталізація, пошук шляхів вирішення, відповідей на поставлені запитання та розкриття теми. У цьому блоці драматургічної структури уроку ключову роль відіграє творчий процес, що виявляється у вільному самовираженні учнів.

На цьому етапі можуть застосовуватися бесіди з учнями, робота з підручником, прослуховування музичних фрагментів з подальшим аналізом та інтерпретацією, групова робота. У молодших класах ефективними є читання

уривків казок, дидактичний театр (розповіді вчителя про музику від імені казкових персонажів підручника), перегляд відеофрагментів (мультфільмів, навчальних відео), проведення хвилинок релаксації, зосередження або відпочинку, прослуховування музичних творів та виконання ігрових завдань, в процесі розв'язання яких учні відкривають для себе нові аспекти музичного мистецтва.

Розвиток сюжету, формування музичних образів, що виникають зі своєрідного емоційного різноманіття, може бути як спокійним, так і інтенсивним, але обов'язково динамічним. Можливі тимчасові зупинки, паузи, періоди затишшя, під час яких відбувається процес формування ідеї та образу.

Головним на цьому етапі є творча діяльність учнів, обговорення, слухання та накопичення вражень, при якому використовуються методи перенесення, асоціацій, зміщення акцентів, аналогій, оживлення та одухотворення.

Кульмінація (від латинського «culmen» – вершина, найвища точка) – це центральна подія уроку, момент творчого осяяння, найвища точка емоційної напруги, розкриття, знаходження рішення поставленого завдання або проблеми уроку. Це ключовий момент теми, де вирішується основне питання уроку, своєрідний вузол ідей, до якого вчитель підводить учнів протягом усього заняття.

Дослідники розглядають цей евристичний момент як раптовий спалах усвідомлення, подиву, коли весь наявний життєвий досвід дитини та її приховані можливості несподівано актуалізуються у формі яскравого емоційного переживання. У музиці це часто пов'язано з тривалим інсайтом – раптовим розумінням суті, оскільки процес насолоди, очікування та знаходження відповіді в музиці може бути розтягнутим у часі.

Під час кульмінації формулюються ті естетичні висновки, заради яких і було побудовано урок. На цьому етапі пропонується прослухати музичний твір, провести його аналіз та інтерпретацію, відповісти на запитання, виконати пісню, провести бесіду про пісню, яка буде розучуватися, прослухати її та

розпочати розучування за планом. Цей етап уроку потребує відповідної піднесеної емоційної атмосфери, яка панує навіть на тлі загальної духовно-творчої активності. Якщо учні досягають найвищого рівня задоволення, подиву або здивування, то після цього настає емоційне очищення (катарсис), а потім і завершальний етап уроку.

Розв'язка уроку (завершення, фінал, основна подія) – це етап підбиття підсумків та формулювання висновків. Цей етап створює передумови для подальших, самостійних творчих пошуків учнів. У молодших класах на цьому етапі може проводитися перевірка засвоєних знань у формі гри, відповіді на запитання казкових персонажів підручника, виконання завдань у зошиті тощо.

Післядія – це етап самостійної творчої діяльності учнів поза уроком (домашнє завдання за бажанням учнів: прослуховування музики, фантазування та імпровізація на музичних інструментах або голосом тощо).

Запропонована структура уроків є досить гнучкою, оскільки впродовж одного заняття можуть виникати ситуації з кількома етапами розгортання подій та кількома кульмінаційними моментами.

Сьогодні технологічна карта уроку, що являє собою спосіб графічного планування заняття, часто позиціонується як інноваційний продукт. Однак це твердження є неточним, оскільки її концептуальна основа бере свій початок саме з методу художньо-педагогічної драматургії, який був уперше застосований у 80-х роках ХХ століття.

Розглянемо цей метод на прикладі двох уроків в початковій та в основній школі.

Приклад 1. «Мистецтво 1 клас» (блок «Музичне мистецтво»).

Тема 13: Зустрічаємо Новий рік [34]:

Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку.
Зав'язка (проблема):	Проблемне питання: «Чи можна передати музичними звуками природні явища – сніг, завірюху, метелицю?»
Розробка:	Робота з підручником: с.54. Слухання у. н. казки «Новорічна казка».
Кульмінація 1:	Слухання у. н. танцю «Метелиця», К. Дебюссі «Сніг танцює».

Розробка:	Робота у зошиті: завд. №3 с.22. Імпровізація (пластична).
Кульмінація 2:	Емоційне виконання пісні «Пісня про Новий рік» сл. і муз. Н.Май; розучування у. н. п. «Іди, іди, дід»
Розробка:	Робота у зошиті: завд. 4 с. 22. Робота з підручником: с. 55.
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку.

Приклад 2. «Музичне мистецтво 7 клас». Тема: Музика крізь віки [57]:

Художньо-педагогічна драматургія уроку:

Інтродукція:	Організаційний момент. Актуалізація знань. Повідомлення теми уроку. Музичний епіграф: Й. С. Бах «Прелюдія до-мінор»
Зав'язка (проблема):	Проблемні питання: «Яка таємниця зберігається в музиці Й.С.Баха і чому вона безмежна в часі? Чи можна назвати музику Й. С. Баха – сучасною? Чи потрібна сучасній людині музика Й. С. Баха?»
Розробка 1:	Робота з підручником: с.11, з'ясування характерних особливостей «бахівського» письма, визначення понять «токата» і «фуга», їх коротка характеристика. Слухання фрагменту твору «Токата і фуга ре мінор».
Розробка 2:	Бесіда з учнями, підведення учнів до візуального сприйняття цієї музики. Відповіді на питання «Чи є у сучасній людині такі чи інші проблеми, турботи, які допоможе подолати музика? Чи слухаємо ми музику Баха?»
Кульмінація 1:	Слухання «Токата і фуга ре мінор» у виконанні Ванесси Мей, Роберто Тісо. Обговорення
Кульмінація 2:	Емоційне виконання пісні
Розв'язка (рефлексія):	Пошук відповіді на проблемне питання. Підсумок уроку. Прийом «Сенкан»
Післядія	Роздуми над питанням: «Чому на телефонних рингтонах часто звучить музика Баха?»

Таким чином, заздалегідь розроблена та детально спланована художньо-педагогічна драматургія слугуватиме надійним орієнтиром для вчителя музичного мистецтва під час організації емоційно-інтелектуальної діяльності учнів на уроках.

Отже, застосування методу художньо-педагогічної драматургії створює можливість формування системних інтеграційних зв'язків між етапами та компонентами уроку, забезпечуючи його цілісність; поєднує подієву лінію уроку з лінією емоційних переживань учнів, сприяючи тим самим створенню максимально сприятливих умов для ефективної взаємодії між трьома ключовими «партнерами» освітнього процесу: вчителем, мистецтвом та учнем.

Тема 10. Календарно-тематичне планування уроків музичного мистецтва: структура та особливості розробки.

Підготовка вчителя до освітнього процесу починається задовго до першого уроку і охоплює такі етапи, як ознайомлення з Державними стандартами освіти, навчальними програмами, підручниками, а також розробку тематичного (календарно-тематичного) планування та інше.

Календарно-тематичний план є робочим документом, який створюється вчителем. У ньому зазначається кількість навчальних годин на семестр з конкретного предмета, тема кожного уроку, дата його проведення та зміст уроку, структурований за видами діяльності учнів.

Для ефективного складання календарно-тематичного плану уроків учителю необхідно глибоко проаналізувати навчальну програму, ознайомитися з її особливостями, структурою та відповідними підручниками, а також здійснити розподіл навчального матеріалу за окремими уроками. Календарно-тематичний план розробляється вчителем самостійно і має гнучку структуру, що враховує різноманітні форми активності учнів на уроці.

Основні кроки та рекомендації щодо розробки КТП з музичного мистецтва:

Крок 1. Ознайомлення з нормативними документами.

- Ретельно вивчіть Державний стандарт базової середньої освіти (або відповідний стандарт для початкової школи, якщо ви орієнтуєтесь на цей рівень). Зверніть особливу увагу на освітню галузь «Мистецтво» та предмет «Музичне мистецтво».
- Проаналізуйте чинну типову освітню або навчальну програму з мистецтва (блок музичного мистецтва) для відповідного класу. Зверніть увагу на мету, завдання, зміст навчального матеріалу, очікувані результати навчання учнів, види навчальної діяльності та орієнтовну кількість годин на кожну тему.

- Ознайомтеся з рекомендованим підручником (підручниками) з мистецтва (блок музичного мистецтва) для обраного класу. Проаналізуйте структуру підручника, зміст тем, запропоновані завдання та методичний апарат.

Крок 2. Визначення загальної структури КТП:

КТП зазвичай має таку структуру:

- Титульна сторінка (назва навчального предмета, клас, навчальний рік, ПІБ вчителя).
- Пояснювальна записка (мета та завдання курсу, стисла характеристика змісту, розподіл годин за темами).
- Основна частина (власне календарно-тематичне планування).
- Додатки (за потреби: перелік навчально-методичного забезпечення, критерії оцінювання тощо).

Крок 3. Розробка основної частини КТП (поурочне планування):

Основна частина КТП оформлюється у вигляді таблиці. Рекомендується використовувати такі стовпці:

- № уроку (порядковий номер уроку).
- Дата проведення (орієнтовна дата проведення уроку).
- Тема уроку (відповідно до навчальної програми та підручника, сформулюйте чітко та стисло).
 - Мета уроку (формулюйте конкретні, вимірювані, досяжні, релевантні та обмежені в часі цілі, орієнтовані на очікувані результати навчання учнів). Мета може включати: Навчальна: формування конкретних знань, умінь та навичок (наприклад, ознайомити з жанром..., навчити розрізняти..., удосконалити навички...). Розвивальна: розвиток музичних здібностей (слуху, ритму, пам'яті, творчої уяви), пізнавальних процесів (аналізу, порівняння, узагальнення), емоційної сфери. Виховна: формування ціннісних орієнтацій, естетичного смаку, інтересу до музичного мистецтва, патріотизму тощо.

- Основні види діяльності учнів (перелічіть конкретні форми роботи учнів на уроці: слухання музики, спів, гра на ДМІ, музично-ритмічні рухи, творча діяльність, робота з підручником, бесіда, ігри тощо).
- Навчально-методичне забезпечення (перелік необхідних матеріалів та обладнання: підручник, нотний матеріал, аудіо- та відеозаписи, дитячі музичні інструменти, наочність, ТЗН тощо).
- Очікувані результати навчання учнів (конкретні знання, уміння та ставлення, які учні повинні продемонструвати після засвоєння матеріалу уроку; формулюйте відповідно до навчальної програми).
- (За потреби) Примітки (додаткова інформація, корекція планування).

Крок 4. Розподіл навчального матеріалу:

- Проаналізуйте кількість годин, відведених програмою на кожен тему.
- Рівномірно розподіліть навчальний матеріал між уроками, враховуючи складність тем, обсяг матеріалу в підручнику, вікові особливості учнів та наявність навчально-методичного забезпечення.
- Плануйте чергування різних видів діяльності на уроках для підтримання інтересу та активності учнів.
- Передбачте уроки узагальнення та систематизації знань, контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Крок 5. Гнучкість планування:

Пам'ятайте, що КТП є орієнтовним документом. У процесі роботи ви можете вносити корективи залежно від реальних потреб та рівня підготовки учнів, наявності матеріалів та інших обставин.

Приклад 1. Фрагмент календарно-тематичного планування уроків музичного мистецтва в 5 класі:

№ уроку	дата	Музичне мистецтво
Перший семестр		
Народне і професійне мистецтво		
1		Тема 1. Народження музики Ритм, музичні інструменти (духові, струнні, ударні) СМ: Звуки природи, спів пташок (на вибір вчителя/вчительки); Лут Клод Дакен. Зозуля; Пер Нергар. Образ шуму (фрагмент) ХТД: «Чудовий край» (муз. А. Олейнікова, сл. В. Шпорт) — розучування
2		Тема 2. Тасмания впливу музики Мелодія, гармонія, акомпанемент СМ: Кінофільм «Пригоди маленького Ремі» (Франція, 2018) (фрагмент); Ф. Шопен. Ноктюрн оп. 9 № 1, сі-бемоль мінор (фрагмент); Н. Пачіні. Каприз № 24 (фрагмент). ХТД: «Чудовий край» (муз. А. Олейнікова, сл. В. Шпорт) — виконання
3		Тема 3. Народна пісня – душа народу Народна пісня, куплетна форма, канон СМ: Норвезька народна пісня «Чарівний смічок»; Індонезійська народна пісня «Прогулянка з батьком»; Французька народна пісня «Братів Яків». ХТД: Французька народна пісня «Братів Яків» — розучування
4		Тема 4. У родинному колі пісня звучить Родинно-побутові пісні, колискові, жартильні, ліричні пісні; інтонація.

Приклад 2. Фрагмент календарно-тематичного планування уроків музичного мистецтва в інтегрованому курсі «Мистецтво» 1 клас:

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва	Зміст уроків з образотворчого мистецтва
1 семестр			
Тема 1. До навчання братись час			
1		Мелодія, музика СММ: «Засмутилось кошеня» (муз. І. Кирилої, сл. П. Воронька)	Мистецтво навколо нас. Пропедевтичне ознайомлення з видами образотворчого мистецтва, головними засобами виразності в них.
2		ХТД: Н.Май «Шкільна пісня» - розучування (1 куплет і приспів) СМ: м/ф «Школа зайців» ДМІ: імпровізація на елементарних музичних інструментах (на вибір учнів і вчителя)	СМ: Юрій Журавель «Козацький отаман Максим Залізняк», Софія Караффа-Корбут Ілюстрації до книги І. Франка «Малий Мирон», Микола Сліпченко «Дорогою до Пробкового гаю», Олег Лобурак «Мелодія», Володимир Березний «Натюрморт з яблуком», Ненсі Шен «Дорогу каченят!», Олександр Рідний «Пам'ятник Іллі Рєпіну», Олеся Вакуленко «Козаченько», Віктор Раковський «Сива давнина» ХТД: «Квіти для вчительки/учителя». Зображення букету квітів (художні матеріали за власним бажанням).

Приклад 3. Фрагмент календарно-тематичного планування уроків музичного мистецтва в інтегрованому курсі «Мистецтво» 2 клас:

№ уроку	Дата	Зміст уроків з музичного мистецтва	Зміст уроків з образотворчого мистецтва
1 семестр			
Тема 1. Школа радо зустрічає			
1		Композитор / композиторка, виконавець / виконавиця, слухач / слухачка; пісня.	Мистецтво, образотворче мистецтво, мистець/мисткиня, художні матеріали та інструменти, основні кольори (в природі та мистецтві).
2		СММ: А.Вівальді. «Осінь» з циклу «Пори року» ХТД: Н.Май «Пісня першокласника» - розучування (1 куплет і приспів) ДМІ: інструментальне музикування гра «Крокує Осінь»	СМ: М.Примаченко «Осінь йде на рябому коні, листя опадає, людям багатство попадає», роботи художників і художниць, виконані різними художніми матеріалами (Т. Шевченко. «Автопортрет», М. Білас «Гуцульське весілля» Катерина Білокур «Богданівські яблука»). ХТД: «Квітковий килим». Зображення «килима» із квітів, забарвлених в основні кольори. <i>(гуаш або акварель)</i> . https://learningapps.org/watch?v=pud45h4e523
Тема 2. У світі музики і барв			
3		Виконавці – скрипалі / скрипальки, піаністи / піаністки; мелодія.	Похідні кольори, отримання похідних кольорів.
4		СММ: М. Скорик. «Мелодія» (скрипка); В.Моцарт «Соната №16» (до мажор, фортепіано). СМ: м/ф «Маленький Моцарт» (фрагмент) ХТД: Н.Май «Пісня першокласника» - розучування (2 куплет), виконання пісні з рухами	СМ: Д. Дидоренко «Сонячний ранок», А. Куїнджі «Веселка», Б. Вінтенко «Седнів». ХТД: «Барвіста веселка». Намалюй веселку, змішуючи основні кольори. <i>(гуаш або акварель)</i> . https://learningapps.org/watch?v=pn9f70uma23

Складання якісного календарно-тематичного планування – це важливий крок до успішного проведення уроків музичного мистецтва. При планування треба дотримуватись правил:

- Конкретність - чітко формулювати назву теми, мету та очікувані результати кожного уроку;
- Реалістичність - планувати обсяг матеріалу та види діяльності, які реально можливо здійснити протягом одного уроку;
- зв'язок з програмою та підручником - планування має чітко відповідати вимогам навчальної програми та змісту підручника;
- урахування вікових особливостей - обирати методи та види діяльності, що відповідають віку та психофізіологічним особливостям ваших майбутніх учнів;

- творчий підхід - не боятися вносити власні ідеї та розробки, які зроблять ваші уроки цікавими та ефективними.

Тема 11. План-конспект уроку музичного мистецтва: вимоги до оформлення та структура

Поурочний план, або конспект уроку, являє собою стислий письмовий опис змісту навчального заняття, який розробляється на основі календарно-тематичного планування. Цей документ відображає основні напрями педагогічної діяльності вчителя та дозволяє прогнозувати результати різних видів музичної діяльності, спрямованої на формування музичної культури учнів.

У поурочному плані зазначаються структура уроку, послідовність його етапів, тема, мета, тип уроку та необхідне обладнання, а також детальний опис перебігу уроку.

Перебіг уроку – це своєрідний сценарій, що визначає шляхи реалізації мети та основних завдань навчального заняття. Під час планування уроку важливо забезпечити логічний зв'язок кожного етапу з попереднім та наступним.

План-конспект уроку може бути розгорнутим або тезісним.

Складові палну-конспекту уроку:

Тема уроку: _____
Мета уроку: навчальна – _____
розвивальна - _____
виховна – _____

Методи уроку: _____
Тип уроку: _____
Жанр уроку: _____
Обладнання: _____
Навчальні підручники та посібники: _____
Музичний матеріал: _____
Елементи інтеграції: _____
Основні поняття для засвоєння: _____
Художньо-педагогічна драматургія:

Інтродкція уроку: _____
Зав'язка уроку: _____
Розробка уроку: _____
Кульмінація уроку: _____
Розв'язка уроку: _____
Перебіг уроку...

Для початкових класів (інтегрований курс «Мистецтво») виписуються також завдання уроку, відповідно до змістових ліній, які зазначено у нових Типових освітніх програмах.

Урок музичного мистецтва спрямований на формування у учнів комплексу *ключових, міжпредметних і предметних компетентностей* у процесі сприймання й інтерпретації музичних творів українських композиторів та композиторів світу, формування естетичного досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва. При визначенні мети уроку, розробці конспекту уроку вчитель повинен обов'язково врахувати компетентнісний підхід до навчання.

Розглянемо приклад *тезисного* плану-конспекту уроку музичного мистецтва в інтегрованому курсу «Мистецтво».

Тема 8. У веселому світі тварин (2 клас)

Мета уроку: формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Очікувані результати навчання:

Учень/Учениця

Художньо-творча діяльність (ХТД): співає вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема Українська народна пісня «Грицю, Грицю, до роботи») у відповідному настрої, характері; дотримується правил співу (постава, дихання); відтворює прості ритмічні послідовності (створені з половинних, четвертних та восьмих тривалостей); створює елементарний ритмічний супровід до пісні; рухається в ритмі і темпі музики, узгоджує свої рухи з музичним супроводом (співом); придумує образи і створює їх знайомими засобами мистецької виразності; імпровізує засобами пантоміми (міміка, жести);

Сприймання та інтерпретація мистецтва (СІМ): сприймає твір мистецтва та висловлює враження, добирає із запропонованих слів співзвучні особистим емоціям; визначає темп (повільно, помірно, швидко); регістр (високий, середній, низький), динаміку (гучно, тихо), називає твори мистецтва, що змінюють або передають його/її настрій.

Комунікація через мистецтво (КЧМ): презентує результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи; бере участь у колективному виконанні творчого задуму; дотримується правил творчої співпраці.

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), елементарні музичні інструменти - клавеси, маракаси, брязкальця, барабани, металафони тощо, мультимедійна дошка, проектор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: Л.Шукайло «Кіт та мишка», П.Захаров «Пташинний базар», М.Сильванський «Пташка і кицька»

Художньо-творча діяльність (спів): Українська народна пісня «Грицю, Грицю, до роботи» - виконання в ролях

Основні поняття для засвоєння: програмна музика, рух в музиці, скрипковий ключ, ноти.

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів (на розсуд вчителя).
Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «У веселому світі тварин» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку; бесіда про темп (швидко, повільно), рух в музиці, програмну музику на прикладі музичних творів про тварин. Обговорення питань: Як музика може передати рух тварин? Що таке програмна музика?
2. Ознайомлення з поняттями: програмна музика
3. Робота з підручником стор.38.
4. Сприймання та інтерпретація творів музичного мистецтва:
Л.Шукайло «Кіт та мишка»:
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/nYcRtMJ6wiqys5z>
П.Захаров «Пташиний базар»:
<https://drive.google.com/file/d/1yZUJP3Nt1rMf67DHBvebiiBiQmsl8atl/view>
М.Сильванський «Пташка і кицька»:
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/AtpyFGPB2Jax9Ys>
5. Музикування.
6. Знайомство з секретом МіКа стор. 39.
7. Руханка <https://www.youtube.com/watch?v=zpIsSk80yzg>
8. Дихальна вправа «Листопад».
9. Музично-ритмічна гра з паперовими тарілочками. Простукування ритму пісні «Ой заграйте, дударики» муз. А. Філіпенка, сл. В. Панченка.
10. Спів.

III. Підсумок уроку.

11. Виконання творчих завдань: альбом-зошит стор. 15.
Відповіді учнів на питання, які були поставлені на початку уроку.
12. Рефлексія: визначення власного настрою і емоцій, оцінювання власних досягнень за допомогою кубиків (альбом-зошит вкладка кубиків для рефлексії).

План-конспект *розгорнутий*.

Тема 5. За славу і за волю! (2 клас)

Мета уроку: формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Очікувані результати навчання:

Учень/Учениця

Художньо-творча діяльність (ХТД): співає вокальні вправи, дитячі пісні (зокрема пісню «За славу і за волю» муз. А.Олейнікова сл.Л.Ржепецького) у відповідному настрої, характері; дотримується правил співу; відтворює прості ритмічні послідовності (створені з половинних, четвертих та восьмих тривалостей); рухається в ритмі і темпі музики, узгоджує свої рухи з музичним супроводом (співом).

Сприймання та інтерпретація мистецтва (СІМ): сприймає твір мистецтва та висловлює враження, добирає із запропонованих слів співзвучні особистим емоціям; визначає темп (повільно, помірно, швидко); динаміку (гучно, тихо), тембр (звучання оркестру), характеризує мелодію.

Комунікація через мистецтво (КЧМ): презентує результати власної творчості (співає пісні); бере участь у колективному виконанні творчого задуму.

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), ударні музичні інструменти, створені інструменти, стаканчики тощо, мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: Український бойовий танець «Запорожці».

Художньо-творча діяльність (спів): «За славу і за волю» муз. А.Олейнікова сл.Л.Ржепецького - розучування (1 куплет і приспів)

Основні поняття для засвоєння: Танець; муз. інструмент – литаври.

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів (на розсуд вчителя). Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «За славу і за волю!» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку; бесіда про козаків, танець, ударні інструменти литаври. Обговорення питань: Який ударний інструмент використовують козаки? Про що може розповісти танець?
2. Ознайомлення з поняттями: муз. інструмент – литаври.
3. Робота з підручником стор.26
4. Бесіда.

Козаки, як і наші звитяжні герої й героїні, понад усе шанували волю й готові були захищати її зі зброєю в руках, а якщо знадобиться - то й життя за неї віддати. Козак - це вільна людина. Військова честь та волелюбність - це головні риси козаків.

5. Фасиліт-дискусія за картиною Марфа Тимченко. «Засвіт встали козаченьки» (стор.26). Що відбувається на картині?
6. Бесіда.

Козацтво не уявляло свого життя без музики. Козаки співали, танцювали та грали на музичних інструментах — бандурі, кобзі, бубні, сурмі. Улюбленим ударним музичним інструментом козаків були литаври. Це не просто барабан, це символ козацької сили, єднання та звитяги. Їх виготовляли з дерева, обтягували шкірою, й оздоблювали різьбленням та козацькими символами. Кожен удар литаврів мав своє значення: скликати козаків, сигналізувати про небезпеку, або ж вести воїнів до перемоги.

Козаки вірили, що литаври мають магічну силу. Їх звук збуджував воїнський дух, давав воїнам сміливість та силу. А ще, литаври використовували не лише на війні. Їхні урочисті звуки супроводжували свята, весілля та інші важливі події в житті козаків.

Сьогодні литаври – це частина української історії та культури. Їх можна побачити в музеях, на виставках, й навіть почути на концертах. Їх звук нагадує нам про славних козаків, їхні подвиги та вічне прагнення до свободи.

7. Сприймання та інтерпретація творів музичного мистецтва: Український бойовий танець «Запорожці».

https://drive.google.com/file/d/1dOsby6Nr9MzEXO_p36yMb7o1Qjp18pc3/view

8. Питання для обговорення творів музичного мистецтва:
 - Який характер танцю?
 - Про що вам «розповіли» рухи танцівників?
 - Звуки якого музичного інструмента ви почули на початку танцю?
 - Який інструмент був солістом протягом всього танцю?
 - Який у нього голос?
 - Чому звучав саме цей інструмент?
 - Що вам про нього відомо?
9. Танець — це музичний твір, під який танцюють.
10. Гра на віртуальних барабанах: <https://www.musicca.com/drums>
11. Питання і завдання для обговорення:
 Чи нагадує звук барабана звук литаврів? За бажанням у вільний час ви можете створити власні литаври для музикування. Для цього треба обрати 2 пластикових відра або 2 миски, 2 палички або олівця. Відра або миски використовувати як барабани, а палички або олівці як барабанні палички. Вигадайте ритм і стукайте по відрам. Проведіть дослідження: якщо зробити з пластиліну кульку і одягнути її на олівець або паличку чи зміниться звук?
12. Перегляд фрагменту мультфільму «Козаки. Навколо Світу. Америка».
13. Ритмічна гра: <https://www.youtube.com/watch?v=xX5eXQ9yNf4&t=3s>
14. Руханка <https://www.youtube.com/watch?v=zNLT-Rt9pRw>
15. Дихальна вправа <https://www.youtube.com/watch?v=67nsp58w284>
16. Спів.
 «За славу і за волю» муз. А.Олейнікова сл.Л.Ржепецького - розучування (1 куплет і приспів). Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту.
 Ноти і текст – підручник стор. 146 - 147
 - Мелодія: <https://www.youtube.com/watch?v=kBpBvPumUuY>
 - Плюс: <https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/C4no235gwPacsNY>
 - Мінус: <https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/NB6AqEzoRLgneF7>

III. Підсумок уроку.

17. Виконання творчих завдань: альбом-зошит стор. 10.
18. Відповіді учнів на питання, які були поставлені на початку уроку.
19. Рефлексія: визначення власного настрою і емоцій, оцінювання власних досягнень за допомогою кубиків (альбом-зошит вкладка кубиків для рефлексії).

Тема 10. Камерно-інструментальні жанри: музичні цикли (6 клас)

Мета уроку: формування і розвиток компетентностей - предметних мистецьких (музична), міжпредметної естетичної, ключових (вільне володіння державною мовою, культурна), виховання патріотизму.

Очікувані результати навчання:

Учень/учениця

- Пізнає мову різних видів мистецтва (музичне), інтерпретує художні образи, демонструє досвід емоційних переживань, виявляє ціннісне ставлення до мистецтва. Виокремлює та характеризує жанрові ознаки творів музичного мистецтва камерно-інструментального жанру (музичні цикли), наводить приклади творів камерно-інструментального жанру. Керує увагою під час сприймання творів музичного мистецтва (музичні цикли) інтерпретує їх зміст вербально та невербально. Вказує на окремі виразні засоби у творах для

пояснення власного враження. Коментує своє ставлення до них. Застосовує відповідну термінологію.

- Виявляє художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в музичному виді мистецтва. Бере участь у виконавській творчості за власним вибором: співає (в хорі/ансамблі/соло); виконує ритмічні вправи body percussion. Імпровізує (мелодії, ритмічні «звукові картини» тощо). Поєднує засоби музики, пластичного інтонування, візуального ряду для реалізації власної ідеї.
- Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом; регулює власний емоційний стан. Характеризує та оцінює власну творчість, успіхи й досягнення, зауважує помилки й частково самостійно виправляє їх. Встановлює за допомогою вчителя чи інших осіб способи вдосконалення вмінь. Презентує результати власної творчості (спів, body percussion тощо). Описує і пояснює емоції та почуття, що виникають під час сприймання мистецтва (слухання пісень, власний спів), порівнює власні вподобання з уподобаннями інших осіб. Вирізняє художні засоби, які вплинули на враження від твору.
- Використовує інформаційне середовище у власній творчості та художній комунікації. Виявляє відповідальність щодо дотримання авторського права в процесі комунікації.

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: О. Спіліоті. «Музичні портрети» — «Йоганн», «Вольфганг», «Людвіг», «Фридерик», «Роберт».

Художньо-творча діяльність (спів): «Дитинства світ» (музика О. Янушкевич, слова Н. Погребняк) — виконання

Основні поняття для засвоєння: музичні цикли, мініатюра
ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів (на розсуд вчителя).

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «Камерно-інструментальні жанри: музичні цикли» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку. Обговорення питань: Що таке музичні цикли? Які твори об'єднують в цикли? Які цикли в музиці є найвідомішими?
2. Ознайомлення з поняттями: музичні цикли, мініатюра
3. Робота з підручником: стор.44. Методичний прийом «Почергові запитання».
4. Сприймання, аналіз, інтерпретація творів музичного мистецтва:

Олена Володимирівна Спіліоті — сучасна українська композиторка, авторка симфонічної, камерної, вокально-хорової музики, членкиня Національної всеукраїнської музичної спілки. Працює в Ніжинському державному університеті ім. М. Гоголя. Музичний стиль композиторки це поєднання романтичних інтонацій та гармоній з сучасними композиторськими техніками.

- ✓ О. Спіліоті. «Музичні портрети» — «Йоганн», «Вольфганг», «Людвіг», «Фридерик», «Роберт» <https://cutt.ly/c821g8o>
- ✓ О. Спіліоті. «Музичні портрети». «Йоганн». https://www.youtube.com/watch?v=a4oH68yv_nE&list=PLzjnZQuekRF-Nls5UemwkMAV9hPnoi0Bc&index=1 (Й.С.Бах)
- ✓ О. Спіліоті. «Музичні портрети». «Вольфганг». <https://www.youtube.com/watch?v=HKAj9YdscQ8&list=PLzjnZQuekRF-Nls5UemwkMAV9hPnoi0Bc&index=2> (В.А.Моцарт)

- ✓ О. Спіліоті. «Музичні портрети». «Людвіг». <https://www.youtube.com/watch?v=1Q2WZTcydGY&list=PLzjnZQuekRF-Nls5UemwkMAV9hPnoi0Bc&index=3> (Л.ван Бетховен)
 - ✓ О. Спіліоті. «Музичні портрети». «Фридерик». <https://www.youtube.com/watch?v=Xv943WCrhiw&list=PLzjnZQuekRF-Nls5UemwkMAV9hPnoi0Bc&index=4> (Ф.Шопен)
 - ✓ О. Спіліоті. «Музичні портрети». «Роберт». <https://www.youtube.com/watch?v=kQXCzXwFoxk&list=PLzjnZQuekRF-Nls5UemwkMAV9hPnoi0Bc&index=5> (Р.Шуман)
5. Питання для обговорення творів музичного мистецтва:
 - ✓ Чи відчували ви стиль композиторів?
 - ✓ За допомогою яких засобів музичної виразності композиторка створила «музичні портрети»?
 - ✓ Твори яких композиторів ви слухали, а яких захотіли послухати, щоб дізнатися про їхній стиль?
 6. Створення музикограми: учням пропонується скласти музикограму до твору, який найбільше вразив.
 7. Робота з зошитом стор. №2,3
 8. Робота з підручником стор.45 виконання завдання: Перегляньте зображення музичних інструментів. Поміркуйте, які музичні інструменти були найулюбленішими у композиторів, чиї «музичні портрети» прозвучали. Розкажіть про ці музичні інструменти.
 9. Ритмічна гра: body percussion: <https://www.youtube.com/watch?v=YicBtp4N-VQ>
 10. Руханка: «Дистанційка» <https://www.youtube.com/watch?v=MpH1VRCKMik>
 11. Робота з лего-цеглинками. Граємо у лего-ритми! Створення ланцюжків ритму з різними тривалостями нот, проплескування ритму або простукування на клавесах (підручник стор.45)
 12. Робота в групах. Завдання для учнів і учениць уявити себе композиторами і композиторками і створити вокальний музичний цикл з пісень (написати назви пісень, які б вони об'єднали в цикл і дали йому назву), які вивчали, об'єднавши їх за сюжетом або тематикою.
 13. Спів.
«Дитинства світ» (музика О. Янушкевич, слова Н. Погребняк) — виконання
 - ✓ Плюс: <https://www.youtube.com/watch?v=gABSOCvaVno&list=PLzjnZQuekRF-oBmybjvIrhL0fVUfMLe3L&index=5>
 - ✓ Мінус: <https://www.youtube.com/watch?v=kh63twBEYGE&list=PLzjnZQuekRF-oBmybjvIrhL0fVUfMLe3L&index=4>

III. Підсумок уроку.

14. Виконання творчих завдань: зошит стор. (№1,4), гра на платформі Learning Apps.org гра «Знайди пару» <https://learningapps.org/display?v=py53tck1k22>
15. Самооцінка власних досягнень.

Тема 4. Хорові жанри: кантата

Мета уроку: формування і розвиток компетентностей - предметних мистецьких (музична), міжпредметної естетичної, ключових (вільне володіння

державною мовою, культурна, інноваційність, інформаційно-комунікаційна компетентність), виховання патріотизму.

Очікувані результати навчання:

Учень/учениця

- Пізнає мову різних видів мистецтва (музичне, образотворче), інтерпретує художні образи, демонструє досвід емоційних переживань, виявляє ціннісне ставлення до мистецтва. Виокремлює та характеризує жанрові ознаки творів музичного мистецтва хорового жанру (кантата), наводить приклади творів хорового жанру. Керує увагою під час сприймання творів музичного мистецтва (кантата) та образотворчого (живопис), інтерпретує їх зміст вербально і невербально. Вказує на окремі виразні засоби у творах для пояснення власного враження. Коментує своє ставлення до них. Застосовує відповідну термінологію. Порівнює художні образи з явищами довкілля (явища природи – образи природи), пояснює зв'язки між мистецтвом і життям.
- Виявляє художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в музичному виді мистецтва. Бере участь у виконавській творчості за власним вибором: співає (в хорі/ансамблі/соло); грає на елементарних музичних інструментах (діатонічні дзвіночки, бумвокерси, чайн-бари, ксилофон тощо). Імпровізує (мелодії, ритмічні «звукові картини» тощо). Поєднує засоби музики, пластичного інтонування, візуального ряду для реалізації власної ідеї.
- Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом; регулює власний емоційний стан. Характеризує та оцінює власну творчість, успіхи й досягнення, зауважує помилки й частково самостійно виправляє їх. Встановлює за допомогою вчителя чи інших осіб способи вдосконалення вмінь. Презентує результати власної творчості (спів, гра на ДМІ тощо). Описує і пояснює емоції та почуття, що виникають під час сприймання мистецтва (слухання пісень, власний спів), порівнює власні вподобання з уподобаннями інших осіб. Вирізняє художні засоби, які вплинули на враження від твору.

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою), елементарні музичні інструменти (діатонічні дзвіночки, бумвокерси, чайн-бари, ксилофон та ін.).

Музичний матеріал: Л. Дичко. Кантата «Чотири пори року». 3 частина «Осінь»: тема «Дівка Явдошка»; К. Орф. Карміна Бурана. Композиція «О, Фортуна».

Художньо-творча діяльність (спів): «Балада про Крути» (музика М. Коваль, слова М. Бакай) - виконання

Основні поняття для засвоєння: кантата; речитатив

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів фрагментів з кантат (на розсуд вчителя).

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «Хорові жанри: кантата» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку; бесіда про хоровий жанр і його різновиди: кантата. Обговорення питань: Чим відрізняється хоровий жанр від вокального? Що таке кантата? Які особливості її виконання? Які теми приваблюють композиторів у написанні кантати?
2. Ознайомлення з поняттями: кантата, речитатив
3. Робота з підручником: стор.22-23. *Методичний прийом «Читання в парі – Узагальнення в парі».*
4. Робота з зошитом: стор. (завд.1)
5. Сприймання, аналіз, інтерпретація творів музичного мистецтва:

Кантата «Чотири пори року» - це чотиричастинний камерний твір створений на тексти українських народних календарно-обрядових пісень для хору а капела. Зміст кантати узагальнює народні уявлення про диво щорічного оновлення життя, природи та магічну дію обрядів, втілюючи їх в 4 частинах відповідно до пір року: 1 ч. – Весна, 2 ч. – Літо, 3 ч. – Осінь, 4 ч. – Зима.

3 частина «Осінь» - складається з двох обжинкових пісень. Перший образ (радість землероба та водночас його важка праця) окреслено в пісні «*Ой на горі жита много*», жартівливо-гумористичний план якої в другому розділі змінюється розсудливим «діалогом» трударя з полем («Поле, ти поле, зелена доле»). Друга обжинкова «*Дівка Явдошка сіяла пшеницю*» повертає до загального просвітленого настрою, малюючи образ веселої працюючої дівчини та передає хліборобський процес.

- ✓ Л. Дичко. Кантата «Чотири пори року». 3 частина «Осінь»: тема «Дівка Явдошка»
<https://www.youtube.com/watch?v=silxdzgO1bE&list=PLzjnZQuekRF9hoOPBwVrct83fMHRwxMcd&index=1>

6. Питання для обговорення творів музичного мистецтва:

- ✓ Який настрій прослуханої музичної теми?
- ✓ Який характер музики?
- ✓ Згадайте українську народну пісню «Дівка Явдошка» (<https://www.youtube.com/watch?v=m7o3p41Q3Lc>). Які зміни відбулися з піснею в кантаті?
- ✓ Які образи виникли в уяві?

7. *Методичний прийом «Картина, що озвучить»:* З якою стихією ви зіставили б цю музику? Перегляньте триптих сучасного українського художника Юрія Дубініна «Чотири стихії (вогонь, земля, вода, повітря)» (підручник стор.23). Чи відчуваєте ви, що картина може зазвучати?

8. Руханка. «Весела руханка» <https://www.youtube.com/watch?v=NOmY-GRJ9No>

9. Сприймання, аналіз, інтерпретація творів музичного мистецтва:

- ✓ К. Орф. Карміна Бурана. Композиція «О, Фортуна».
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/FGoXQDyeTiHZegH>

10. Питання для обговорення творів музичного мистецтва:

- ✓ Охарактеризуйте засоби музичної виразності.
- ✓ Чи змінюються динаміка і темп твору?
- ✓ Що вас вразило у виконанні цієї композиції?
- ✓ Чи звернули ви увагу на розташування хору, солістів, оркестру і диригента на сцені під час виконання кантати? У чому особливості?

11. Створення музикограми: К. Орф. Карміна Бурана. Композиція «О, Фортуна».

<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/FGoXQDyeTiHZegH>

12. Музикування: Оберіть музичні інструменти і створіть за другим слуханням твору інструментальний супровід.

<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/FGoXQDyeTiHZegH>

13. Спів.

«Балада про Крути» (музика М. Коваль, слова М. Бакай) – виконання в характері.

- ✓ Плюс:

https://www.youtube.com/watch?v=liVz9CD7yjA&list=PLzjnZQuekRF9PIMfP_hIKjspixnITboPs&index=4

- ✓ Мінус:

https://www.youtube.com/watch?v=fFDEK8Q0xL0&list=PLzjnZQuekRF9PIMfP_hIKjspixnITboPs&index=5

III. Підсумок уроку.

14. Виконання творчих завдань підручник стор. 25, зошит стор. (завд. 2,3,4).

15. Домашнє завдання (за бажанням учнів і учениць): підручник стор. 25

16. Самооцінка власних досягнень.

Тема 6. У народних ритмах

Мета уроку: формування і розвиток компетентностей - предметних мистецьких (музична), міжпредметної естетичної, ключових (вільне володіння державною мовою, культурна, навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності), виховання патріотизму.

Очікувані результати навчання:

Учень/учениця

- Пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, розрізняє види і наводить приклади українського фольклору (музичного, танцювального); виявляє ціннісне емоційне ставлення до мистецтва (пояснює засоби музичної виразності, уважно сприймає твори різних видів мистецтва; передає враження від творів вербально/невербально, різними художніми засобами; висловлює власне ставлення до творів мистецтва; застосовує в процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію).
- Виявляє художньо-образне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва (бере участь у виконавській творчості: співає, грає на елементарних музичних інструментах; імпровізує (вокальні інтонації, ритмічні композиції); поєднує засоби музики, пластичного інтонування; спостерігає за довкіллям, фіксує власні спостереження; створює пластичні рухи під музику).
- Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом, регулює власний емоційний стан (розпізнає емоції й почуття від сприймання мистецьких творів і описує власні мистецькі вподобання; пояснює вплив творів на зміну емоційного стану).

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: український народний танець «Аркан», польський народний танець «Краков'як», американський народний танець «Кантрі»

Художньо-творча діяльність (спів): «Гопак» (муз. О. Злотника, сл. Л. Ямкового) — розучування

Основні поняття для засвоєння: аркан, краков'як, кантрі

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

1. Емоційне налаштування на тему уроку: танцювальна музика, бесіда про роль танцю в житті людини, різновиди народних танців. Обговорення питань: Як виникли танці? Якими бувають танці? У чому особливості народних танців світу?

2. Ознайомлення з поняттями: аркан, краков'як, кантрі

3. Робота з підручником: стор.27-28

4. Сприймання творів музичного мистецтва:

український народний танець «Аркан»
https://www.youtube.com/watch?v=hE7xOhfVMYg&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k&index=1

польський народний танець «Краков'як»
https://www.youtube.com/watch?v=jvvDtsbA15k&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k&index=3

американський народний танець «Кантрі»
https://www.youtube.com/watch?v=Un0pOADMV84&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k&index=4

https://www.youtube.com/watch?v=Kcp36iokAKk&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k&index=5

5. Питання для обговорення творів музичного мистецтва: У чому особливості переглянутих танців? Які характерні фігури ви запам'ятали? У чому особливості костюмів танцівників/танцівниць? Які характери танців? Охарактеризуйте контрастні елементи музичної мови.

6. Пластичне інтонування, музикування: учні об'єднуються у групи танцівників і музикантів, за другим слуханням одного з танців перша група виконує рухи танцю, а друга — ритмічний супровід до танцю.

7. Робота з зошитом: стор.8 (завд.1)

8. Руханка. Виконання рухів під танці, які слухали на уроці.

9. Спів. «Гопак» (муз. О. Злотника, сл. Л. Ямкового). Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту. Текст – підручник стор. 29. https://www.youtube.com/watch?v=hE7xOhfVMYg&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k (мелодія), https://www.youtube.com/watch?v=9KwicPnJ_Bk&t=46s (плюс), <https://www.youtube.com/watch?v=120JmhaUVKU> (караоке).

10. Музикування: виконання інструментального супроводу до пісні (клавеси, діатонічні дзвіночки, маракаси, бумвокерси, кастаньєти тощо).

11. Виконання творчих завдань: підручник стор. 17, зошит стор.3 (завд. 2).

Таким чином, план-конспект являє собою попередньо розроблений, у відповідності до навчальної програми, зміст уроку, що дає змогу передбачити послідовність застосування конкретних музично-педагогічних підходів для досягнення поставленої мети та суттєво впливає на результативність навчально-виховного процесу й на розвиток музично-творчих здібностей учнів.

План-конспект уроку музичного мистецтва має характеризуватися цілісною структурою, що охоплює всі види діяльності, які будуть здійснюватися на уроці, а також різноманітні методичні прийоми, технології, форми та засоби навчання, що плануються до використання.

Таблиця 2.

<i>Етапи художньо-педагогічної драматургії</i>	<i>Дидактична структура уроку</i>	<i>Структурні компоненти уроку</i>	<i>Види діяльності</i>
Інтродукція	Організаційний момент. Повідомлення теми уроку. Мотивація навчання.	Вхід до класу під музику. Музичне вітання. Повідомлення теми.	Слухання музики. Виконання поспівки-вітання.

Зав'язка	Актуалізація знань	Теоретичне вивчення музики (бесіда про музику).	Відповіді на питання.
Розробка	Перевірка, оцінювання, корекція раніше засвоєних знань.	Перегляд відеофрагментів. Читання казок, віршів. Завдання для слухання.	Слухання, перегляд, відповідь на запитання.
Кульмінація	Сприймання, оцінювання, аналіз-інтерпретація музичного твору.	Бесіда про музичний твір. Слухання музики. Відповідь на питання. Робота над піснею (бесіда, слухання пісні, розучування, виконання). Гра на дитячих музичних інструментах.	Слухання музичного твору, відповідь на питання. Спів (розучування, виконання). Музикування.
Розв'язка уроку	Осмислення, узагальнення, систематизація нових знань. Підсумок уроку.	Виконання завдань, ігрова діяльність, креативність.	Відповіді на запитання. Підсумок уроку.

Сценарій уроку міститься в плані-конспекті уроку, котрий охоплює всі структурні компоненти й відтворює концепцію уроку. Складові плану-конспекту уроку (див. Таблицю 3).

Таблиця 3.

Структурні компоненти уроку, їх зміст	детальний опис вимог до компоненту
I. Організаційний момент. Повідомлення теми уроку. Мотивація навчання.	Організований вхід до класу. Для учнів початкової школи вхід до класу під музику (вказується назва музичного твору під який входять учні). Для учнів основної не обов'язково. Музичне вітання (емоційне та виразне виконання).
II. Актуалізація знань.	Активізація уваги та мислення, використання наочності, ігрових ситуацій; використання інноваційних технологій (діалогові, кооперовані, інтегративні, критичного мислення, ігрові)
III. Основна частина.	
Теоретичне вивчення музики в процесі практичних видів діяльності	Усі відомості про музику, поняття та терміни повинні бути тісно пов'язані з слуханням, хоровим співом, музикуванням, рухами під музику, творчістю в галузі музики і подаватися в цікавій, доступній для учнів формі з використанням наочності.
Слухання музики	Перед прослуховуванням твору ставиться завдання (питання), враховується музичний та життєвий досвід дітей, можна використовувати елементи інтеграції.

	За другим слуханням твору – використання активних видів діяльності до твору, який слухають – рухів, співу, музикування.
Хоровий спів. Розспівування	Перед учнями ставляться конкретні завдання щодо формування виконавських навичок; акцентується увага на чистоті інтонування; розспівування проводиться у формі творчих завдань; вправи повинні бути доступними для вокально-хорових можливостях учнів;
Хоровий спів. Розучування та виконання пісні (поспівки)	При розучування пісні по фразам учитель повинен домагатися чистоти інтонування, виразності співу кожної фрази мелодії; робота над диханням, легким, округленим звуком, дикцією. Якщо пісня подана у підручнику, ретельно прочитати текст з учнями, звернути увагу на мелодичну лінію. Можна використовувати наочність (таблиці, текст пісні). Виконувати пластичні рухи, що відтворюють рух мелодії, метр, ритм, фрази. Працюючи над динамікою пісні, учні можуть самостійно продумувати виконавський план, використовувати інсценізацію, гру на дитячих музичних інструментах; повноцінне художнє виконання
Гра на елементарних музичних інструментах	Грою на елементарних музичних інструментах повинні бути охоплені всі учні класу; використання інструментальної імпровізації; учні самостійно створюють оркестровий супровід пісні, що вивчалась на попередньому етапі;
Музично-ритмічні рухи	Запам'ятовування мелодії пісні (за допомогою рухів); участь рухів у відтворення емоційно-образної сторони твору для слухання;
Творчість, імпровізація	Використання різних видів імпровізацій: імпровізація пластична, вокальна, інструментальна, образотворча, літературна;
IV. Підсумок уроку. Оцінювання, повідомлення домашнього завдання (за бажанням)	Підсумок уроку повинен бути логічно пов'язаний з поставленими на початку уроку завданнями; відповідь на проблемне питання уроку; використання ігрових завдань на перевірку нового матеріалу; підсумки повинні формулювати самі учні, домашнє завдання (за бажанням) повинно бути творчим.

Важливим для вчителя є проведення *самоаналізу* розробленого і проведеного уроку. Одним із варіантів схеми самоаналізу може бути наступний (див. Таблиця 4):

Таблиця 4.

Структурні компоненти уроку, їх зміст	Оцінка змісту і методики уроку (приклади окремих зауважень)	
	«+»	«-»

(детальний опис)		
Організаційний момент. Вхід до класу під музику, музичне вітання	організований вхід до класу; чітка організація роботи; емоційне та виразне виконання музичного вітання; спокійна впевнена манера вчителя триматися в класі, поєднання доброзичливості та сердечності	мляве, невиразне виконання музичного вітання або надмірно «крикливе»; недоброзичливе ставлення вчителя до учнів; надмірно повільна або дуже швидка манера вчителя говорити
Повідомлення теми, мети, завдань уроку, мотивація навчальної діяльності школярів, актуалізація знань.	доведена значимість теми, зміст основних завдань уроку; вступ до теми (як постановка проблеми); з'ясування доцільності і потреби у вивченні даної теми, інтригуючи введення теми, відео, зоровий ряд, музичний, поетичний епіграф; послідовність вчителя у пред'явленні вимог, чіткість у визначенні необхідних знань і умінь, доведена значимість теми, зміст основних завдань уроку, активізація уваги та мислення, використання наочності, ігрових ситуацій; використання інноваційних технологій (діалогові, кооперовані, інтегративні, критичного мислення, ігрові)	тема уроку не оголошена (не записана на дошці); перелік усіх видів роботи на уроці та творів, над якими будуть працювати;
Теоретичне вивчення музики в процесі практичних видів діяльності	усі відомості про музику, поняття та терміни тісно пов'язані з слуханням, хоровим співом, музикуванням, рухами під музику, творчістю в галузі музики, засвоєння та оперування поняттями, що відповідають державним вимогам до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, визначених програмою, засвоєння жанрово-стилістичних понять в цікавій, доступній формі, використання наочності, що допомагає усвідомленню поняття (терміну), використання диференційованих завдань, раціонально організована робота з підручником.	відірваність теорії від практики, теоретичний матеріал не відповідає програмі, теоретичний матеріал викладений сухо, не цікаво, представлено біографічні відомості про композитора у вигляді реферату
Слухання музики	завдання (питання) перед прослуховуванням твору конкретні, співвідносяться з попередньою бесідою і звучанням музики, врахування музичного та життєвого досвіду дітей, використання елементів інтеграції: творів образотворчого	невідповідність матеріалу бесіди темі уроку та твору, що слухається, сухість викладу, невідповідність термінології віку учнів,

	мистецтва, літератури, відомостей з історії, народознавства, захоплююча, емоційно-образна розповідь про композитора, музичний твір, створена проблемно-пошукова ситуація навколо музичного твору, використання активних видів діяльності до твору, що слухають – рухів, співу, музикування, виховна спрямованість бесіди цікавий виклад матеріалу, вживання потрібної термінології з урахуванням віку учнів; до прослуховування твору ставились конкретні питання; співвіднесення завдань (питань) з попередньою бесідою і звучанням музики; врахування музичного та життєвого досвіду дітей; створення проблемно-пошукової ситуації під час вивчення музичного твору; обговоренням прослуханого твору охоплена значна частина учнів, підтримується самостійність суджень;	перед прослуховуванням твору не ставились питання, завдання, питання, завдання перед слуханням твору сформульовані нечітко і незрозуміло, мало дітей залучено до бесіди про музичний твір, відсутність моментів зацікавлення, відсутній зв'язок з темою уроку. відсутність елементів інтеграції; не використано активні види діяльності - рухів, співу, музикування;
Хоровий спів. Розспівування	доступність вправ вокально-хоровим можливостям учнів; перед дітьми ставляться конкретні завдання щодо формування виконавських навичок; акцентується увага на чистоті інтонування; розспівування проведено у формі творчого завдання;	підібрані вправи не співвіднесені з вокально-хоровими завданнями до пісні, що буде розучуватись; недостатньо уваги приділяється звукоутворенню, дикції, диханню; не здійснювався самоаналіз якості виконання
Хоровий спів. Розучування та виконання пісні (поспівки)	Розучування пісні по фразам; учитель домагається чистоти інтонування, виразності співу кожної фрази мелодії; робота над диханням, легким, округленим звуком, дикцією; робота з підручником; застосування наочності (таблиці, текст пісні); учитель спонукає учнів до самоаналізу виконання; розвиток умінь стежити за рухом мелодії з нот; застосування рухів, що відтворюють рух мелодії, метр, ритм, фрази; робота над динамікою пісні;	відсутній аналіз змісту, характеру, засобів музичної виразності пісні; виконавська недовершеність показу; недостатня робота над літературним текстом; недостатньо уваги до розвитку вокально-хорових навичок (дихання, дикція, унісон, ансамбль); багаторазовий повтор пісні без конкретних завдань до кожного; не здійснювався аналіз структури мелодії пісні (фраза,

	учні самостійно продумують виконавський план, інсценізацію, використання гри на музичних інструментах; повноцінне художнє виконання	речення, їх ритм, звуковисотність); відсутня робота над образністю;
Гра на елементарних музичних інструментах	грою на елементарних музичних інструментах охоплені всі учні класу; використання інструментальної імпровізації; учні самостійно створюють оркестровий супровід пісні, що вивчалась на попередньому етапі;	не використовується
Музично-ритмічні рухи	запам'ятовування мелодії пісні (за допомогою рухів); участь рухів у відтворення емоційно-образної сторони твору для слухання;	рухи відірвані від драматургії уроку (фізкультхвилинка); розвага переважає над виконавською дисципліною, навчальними і розвиваючими завданнями;
Творчість, імпровізація	учні знаходять свої варіанти виразності творів, свої інтерпретації; використання різних видів імпровізацій; імпровізація пластична, образотворча, літературна;	учитель нав'язує готові «рецепти» виконання творів;
Підсумок уроку, оцінювання, повідомлення домашнього завдання	підсумки логічно пов'язані з поставленими на початку завданнями уроку; відповідь на проблемне питання уроку; використання ігрових завдань на перевірку нового матеріалу; підсумки формулюють самі учні, домашнє завдання носить творчий характер (за бажанням).	не підсумовується тема уроку; підсумки формулює вчитель; відсутня коментування отриманих оцінок; домашнє завдання стосується заучування теоретичного матеріалу

ДИСТАНЦІЙНА / САМОСТІЙНА РОБОТА

Запитання і завдання для дистанційної / самостійної роботи

1. Поміркуйте: які можливості дає вчителю використання методу художньо-педагогічної драматургії?
2. Розробіть художньо-педагогічну драматургію уроку музичного мистецтва і проаналізуйте доцільність обраних елементів інтеграції, додаткового музичного матеріалу.
3. Проаналізуйте урок музичного мистецтва, визначте, які методи були використані в уроці. Заповніть таблицю:

словесні	наочні	практичні	Музичного навчання і виховання

4. Розробіть план-конспект уроків музичного мистецтва початкової і основної школи за зразком.
5. Розробіть розгорнутий конспект уроку музичного мистецтва (клас за вибором студента).
6. Познайомтеся з визначеннями мети і завдань уроку музичного мистецтва провідних науковців: Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах – с. 89-91; Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі. Навч.-метод. посібник – с. 5,6.
7. Користуючись матеріалом з підручників музичного мистецтва для ЗЗСО та ключовими словами (засвоїти, закріпити, розширити, набути, формувати, розвивати, виховувати) визначте мету уроків.
8. Розробити художньо-педагогічну драматургію на запропоновані теми (див. практична робота).
9. Проаналізувати розділ 6 «Спільне й відмінне в театральному і педагогічному мистецтві» в підручнику «Педагогічна майстерність» (Зязюн І. та ін.) [33]. Які б дії ви б запропонували використовувати вчителю музичного мистецтва і чому?
10. Розробити художньо-педагогічну драматургію уроку музичного мистецтва (клас і тема на вибір студента).

11. Поміркуйте: які види навчальної діяльності є обов'язковими на уроці музичного мистецтва? Чому?
12. Які з них треба обов'язково враховувати при розробці художньо-педагогічної драматургії уроку?
13. Проаналізуйте основні композиційні елементи (етапи) художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва. У чому їх особливості?
14. Проаналізуйте приклади художньо-педагогічних драматургій (приклад 1, 2) і дайте відповідь на запитання: Які елементи інтеграції були використані в уроці та їх доцільність? Який додатковий музичний матеріал був використаний? Чи були доречні проблемні питання? Які методи, були використані?
15. Підсумуйте отриману інформацію, використовуючи прийом «Сенкан»:

1. Слово (проблема, поняття, ідея) (іменник – що, хто?)	ХУДОЖНЬО- ПЕДАГОГІЧНА ДРАМАТУРГІЯ УРОКУ
2. Опис теми (проблеми) двома словами; (прикметники - який? Яка?)	
3. Опис дії в рамках цієї теми трьома словами (дієслово - що робить?)	
4. Фраза з чотирьох слів, що виражає ставлення до даної теми	
5. Одне слово - синонім до першого	

16. Переглянути і проаналізувати урок музичного мистецтва (Режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=jD6MJNtWa3g>) за

поданою схемою:

Учитель: _____

Клас: _____

Тема уроку: _____

Тип уроку: _____

Перебіг уроку (таблиця):

Структурні компоненти уроку, їх зміст (детальний опис)	Оцінка змісту і методики уроку (приклади окремих зауважень)	
	«+»	«-»

Організаційний момент. Вхід до класу під музику, музичне вітання		
Повідомлення теми, мети, завдань уроку, мотивація навчальної діяльності школярів, актуалізація знань.		
Теоретичне вивчення музики в процесі практичних видів діяльності		
Слухання музики		
Хоровий спів. Розспівування		
Хоровий спів. Розучування та виконання пісні (поспівки)		
Гра на елементарних музичних інструментах		
Музично-ритмічні рухи		
Творчість, імпровізація		
Підсумок уроку, оцінювання, повідомлення домашнього завдання		

16. Скласти орієнтовний план уроку музичного мистецтва (1 чверть, клас і тема на вибір студента).
17. Познайомитися з главою 6 «Методичні рекомендації до складання сценарію уроку (авт. Е. Печерська) з навчального посібника «Уроки музики в початкових класах». Пояснити доцільність детального планування уроку.
18. Розробити розгорнутий конспект уроку музичного мистецтва (клас за вибором студента).

Індивідуальні навчально-дослідні завдання

1. Урок музики – основна форма музичного виховання школярів.
2. Планування музичної роботи, його мета, завдання, функції та види.
3. Художньо-педагогічна драматургія уроків музичного мистецтва.
4. Планування уроків музичного мистецтва: календарно-тематичне.
5. Планування уроків музичного мистецтва: поурочне.
6. Доведіть специфіку уроку музики, його структури й планування.
7. Проаналізуйте методичні основи планування уроку музичного мистецтва.

8. Ознайомтесь з методичними розробками уроків музичного мистецтва, запропонованих Л. Масол, Е. Печерською, О. Ростовським, О. Лобової, Л. Аристової, а також з уроками вчителів-практиків, опублікованих у науково-методичних журналах («Початкова школа», «Учитель початкової школи», «Учитель музичного мистецтва», «Мистецтво та освіта», «Все для вчителя», «Мистецтво в школі», «Шкільний світ» тощо). Проаналізуйте. Випишіть 2-3 плана-конспекта уроку, які вам найбільше сподобались.

Плани практичної роботи

Практична робота №14

Тема: Художньо-педагогічна драматургія уроку музичного мистецтва (2 год.)

1. Роль театральної педагогіки у розробці художньо-педагогічної драматургії.
2. Основні принципи художньо-педагогічної драматургії.
3. Організація уроку за умовно визначеними «драматургічними кроками».

Робота в групах: розробка художньо-педагогічної драматургії уроку музичного мистецтва в початковій і основній школі.

Практична робота №15

Тема: План-конспект уроку (2 год.)

Моделювання уроків (практикум).

Завдання: 1) розробити календарно-тематичне планування уроків музичного мистецтва / мистецтва (клас за вибором студента). 2) розробити план-конспект уроку за темою (клас і тема на вибір студента)

Перевірочні тести

Оберіть всі правильні відповіді (1)

1. Визначте етап художньо-педагогічної драматургії уроку, який відповідає етапу вивчення нового матеріалу

- А) кульмінація
- Б) експозиція
- В) розробка**
- Г) розв'язка
- Д) зав'язка

2. Визначте етап художньо-педагогічної драматургії уроку, який відповідає актуалізації знань

- А) експозиція
- Б) зав'язка**
- В) розв'язка
- Г) кульмінація
- Д) розробка

3. Визначте етап художньо-педагогічної драматургії уроку, який відповідає організаційному моменту уроку

- А) розробка
- Б) кульмінація
- В) розв'язка
- Г) інтродукція**
- Д) зав'язка

4. Прогнозований, наперед запланований результат діяльності, спрямований на перетворення якогось об'єкта

- А) гіпотеза
- Б) мета**
- В) жанр
- Г) завдання
- Д) форма

5. Метод, спрямований на рішення задачі емоційної дії на учнів
- А) емоційної драматургії
 - Б) музичного узагальнення
 - В) художньо-педагогічної драматургії**
 - Г) руйнування
 - Д) забігання наперед і повернення назад
6. Метод, пов'язаний з урахуванням специфічних умов роботи в певному класі
- А) емоційної драматургії**
 - Б) руйнування
 - В) забігання наперед і повернення назад
 - Г) художньо-педагогічної драматургії
 - Д) музичного узагальнення
7. Принцип педагогіки мистецтва, що покликані забезпечити «прорив» в морально-естетичні ідеали, «зашифровані» в художній ідеї твору
- А) принцип емоційної оцінки
 - Б) принцип несподіванки
 - В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги
 - Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики**
8. Принцип педагогіки мистецтва, що визначають логіку розкриття морально-естетичного змісту твору і ведуть сприйняття школярів до генеральної кульмінації
- А) принцип емоційної оцінки
 - Б) принцип несподіванки
 - В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги**
 - Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики

9. Принцип педагогіки мистецтва, що організовує одночасно і зав'язку уроку і розумовий експеримент учнів

А) принцип емоційної оцінки

Б) принцип несподіванки

В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги

Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики

10. Принцип педагогіки мистецтва, що спрямовує і організовує пошуково-творчу діяльність учнів через ставлення до свого переживання:

А) принцип емоційної оцінки

Б) принцип несподіванки

В) принцип концентрації художньої ідеї і принцип послідовного накопичення напруги

Г) принцип «естетичного інсайту» і принцип загострення піднесених смислів музики

11. Структурний компонент уроку, який передбачає вхід до класу під музику:

А) Організаційний момент

Б) Актуалізація знань

В) Основна частина

Г) Підсумок уроку

12. Структурний компонент уроку, який передбачає використання різних видів імпровізацій:

А) Організаційний момент

Б) Актуалізація знань

В) Основна частина

Г) Підсумок уроку

13. Структурний компонент уроку, який передбачає відповідь на проблемне питання уроку:

А) Організаційний момент

Б) Актуалізація знань

В) Основна частина

Г) Підсумок уроку

14. Структурний компонент уроку, який передбачає розспівування:

А) Організаційний момент

Б) Актуалізація знань

В) Основна частина

Г) Підсумок уроку

15. Структурний компонент уроку, який передбачає активізацію уваги та мислення, використання наочності, ігрових ситуацій:

А) Організаційний момент

Б) Актуалізація знань

В) Основна частина

Г) Підсумок уроку

Список рекомендованої літератури

1. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І.Ф. Педагогічна майстерність: Підручник. К.: СПД Богданова А.М. 2008. 376 с.
2. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1202-mystectvo-1-klas-kalinichenko.html>
3. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 112 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1108>
4. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 5 кл. Харків: Сиція, 2013. 160 с.: іл.. URL: <http://shkola.in.ua/145-muzychne-mystetstvo-5-klas-masol.html>
5. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 6 кл. Харків: Сиція, 2014. 160 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/535-muzichne-mistectvo-masol-aristova-6-klas-2014.html>
6. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 7 кл. Харків: Сиція, 2015. 144 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/706-muzika-7-klas-masol-2015.html>
7. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах. Навчальний посібник. К.: Либідь, 2001. 272 с.

8. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.
9. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.

Список використаної літератури

1. Boethius. Consolation of Philosophy. Translated, with introduction and notes, by Joel C. Relihan. Indianapolis: Hackett, 2001. XXXIII, 216 p.
2. Friedrich Wilhelm Bautz: Guido von Arezzo. In: Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon (BBKL). Band 2, Hamm 1990
3. Schumann J. Chr. G., Die echte Methode W. Ratke's, Hannover, 1876; Seiler K., Das pädagogische System Wolfgang Ratkes, Erlangen, 1931; Hohendorf G., W. Ratke, 1963. URL <https://scholar.google.com.ua/citations?user=gls8coAAAAAJ&hl=ru>
4. Wagemann, Paul-Albert und Kayser, Martina: Wie frei ist die Waldorfschule? W. Heyne Verlag, 2002. 208 с.
5. Аристова Л. С. Методика викладання музичного мистецтва в 1 класі : методичний посібник. Миколаїв: ОІППО, 2014, 128 с., С.86
6. Аристова Л. С., Сергієнко В. В. Музичне мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. 128 с. URL: http://www.osvita-dim.com.ua/index.php?mbnGalleryViewerU.swf?zoomifySlidesXMLPath=books/music_u1/index.xml&form_page=1320
7. Аристова Л. С., Сергієнко В. В. Музичне мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. 128 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/56-muzichne-mistectvo-aristova-sergyenko-2-klas.html>
8. Аристова Л. С., Сергієнко В. В. Музичне мистецтво : підруч. для 3 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. 112 с. : іл. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/528-muzichne-mistectvo-aristova-sergyenko-3-klas.html>
9. Аристова Л. С., Сергієнко В. В. Музичне мистецтво : підруч. для 4 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2015. 128 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/669-muzichne-mistectvo-aristova-sergyenko-4-klas.html>
10. Аристова Л., Мусяця І. Розвиток чуття ритму на уроках музичного мистецтва в початковій школі / с.181
11. Аристова Л.С. Методика музичного навчання та виховання. Навч.-метод. посібник. Миколаїв: Іліон, 2018. 404с.
12. Аристова Л.С., Чен Н.В. Мистецтво: Підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОВЦ «Оріон», 2024. 160 с.: іл.
13. Аристова Л.С., Чен Н.В. Мистецтво: Підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОВЦ «Оріон», 2024. 160 с.: іл.
14. Аристова Л.С., Чен Н.В. Мистецтво: Підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОВЦ «Оріон», 2023. 224 с.: іл.
15. Аристова Л.С., Чен Н.В. Мистецтво: Підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: УОВЦ «Оріон», 2023. 240 с.: іл.
16. Барабаш О., музичний керівник дошкільного навчального закладу (ясел-садка) № 9 «Чарівник», Луцьк. <https://www.pedrada.com.ua/article/2424-muzichno-ritmchne-vihovannya-doshklnikv>
17. Беземчук Л. Пластичне інтонування як вид творчої діяльності на уроках музичного мистецтва в школі // Техніка Е. Жак-Далькроза як засіб творчого самовираження особистості майбутнього вчителя мистецьких дисциплін: матеріали міжнародного науково-практичного семінару. Умань: Візаві, 2013. С. 15-18.
18. Владимірова А.Л. Естетичне виховання дітей засобами національного пісенного фольклору. Навчально-методичний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2013. 136 с.
19. Гасенко Л.І. Формування навичок двоголосного співу в молодших школярів. //Мистецтво та освіта №2(96) 2020. С.10-17.

20. Гумінська О.О. Система Кервена-Кодая: розвиваємо ладове відчуття. //Мистецтво та освіта, №2 (84), 2017. С.14 – 18.
21. Гумінська О.О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 104 с.
22. Дверій Р. Музична грамота в малюнках. Навчальний посібник. Львів: Кальварія, 1994. 40 с.
23. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
24. Державний стандарт базової середньої освіти URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898>
25. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
26. Державний стандарт початкової освіти URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
27. Дубенюк С.М. Вокальна імпровізація як спосіб стимулювання художньо-образного мислення першокласників на уроках мистецтва НУШ. Методичний посібник. Рівне, 2019. 27 с.; с.9
28. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
29. Золкін С.А. Музична імпровізація як основа навчання студента-музиканта // Молодий вчений, № 11 (51), листопад, 2017 р. Мистецтвознавство с.572
30. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І.Ф. Педагогічна майстерність: Підручник. К.: СПД Богданова А.М. 2008. 376 с.
31. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. 112 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1202-mystectvo-1-klas-kalinichenko.html>
32. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2019. 112 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1108>
33. Калініченко О., Аристова Л. Мистецтво : підруч. для 3 кл. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 128 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1553-mystectvo-3-klas-kalinichenko-nush.html>
34. Картава Ю. А. Пластичне інтонування як засіб розвитку творчої особистості дошкільника в глибоких порушеннях зору // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. 24. С.139 – 145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2013_24_27
35. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей. Видання друге, доопрацьоване. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х частинах. Частина I. Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. 216 с.
36. Лобова О. Музичне мистецтво : підруч. для 1 кл. К.: Школяр, 2012. 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/22-muzichne-mistectvo-lobova-1-klas.html>
37. Лобова О. Музичне мистецтво : підруч. для 2 кл. К.: Школяр, 2012. 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/69-muzichne-mistectvo-lobova-2-klas.html>
38. Лобова О. Музичне мистецтво : підруч. для 3 кл. К.: Школяр, 2013. 160 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/526-muzichne-mistectvo-lobova-3-klas.html>
39. Лобова О. Музичне мистецтво : підруч. для 4 кл. К.: Школяр, 2015. 176 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/671-muzichne-mistectvo-lobova-4-klas.html>
40. Лужний В.М. Методика викладання музики в 1 класі. К.: Муз. Україна, 1983. 52 с., нот.

41. Мазоха Д. С., Опанасенко Н. І. Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Центр навч. літ., 2005. – С.86-88.
42. Масол Л. Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій // Мистецтво та освіта. 2001. №1. С.2 – 5.
43. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 5 кл. Харків: Сиція, 2013. 160 с.: іл.. URL: <http://shkola.in.ua/145-muzychne-mystetstvo-5-klas-masol.html>
44. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 6 кл. Харків: Сиція, 2014. 160 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/535-muzichne-mistectvo-masol-aristova-6-klas-2014.html>
45. Масол Л. М., Аристова Л. С. Музичне мистецтво : підруч. для 7 кл. Харків: Сиція, 2015. 144 с.: іл.. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/706-muzika-7-klas-masol-2015.html>
46. Масол Л. Мистецтво : підручник для 5 кл. К.: Видавництво «Світоч», 2013. 240 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/154-mistectvo-masol-5-klas.html>
47. Масол Л. Мистецтво : підручник для 6 кл. К.: Видавництво «Світоч», 2014. 208 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/791-mystectvo-6-klas-masol.html>
48. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : підручник для 1 кл. К.: Генеза, 2018. 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/19-mistectvo-masol-gaydamaka-ocheretyana-1-klas.html>
49. Масол Л., Гайдамака О., Колотило О. Мистецтво : підручник для 2 кл. К.: Генеза, 2019. 112 с. URL: <https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/1114>
50. Масол Л., Гайдамака О., Кузьменко Г., Лемешева Н. Мистецтво : підручник для 7 кл. К.: Видавництво «Світоч», 2015. 200 с. URL: <https://4book.org/uchebniki-ukraina/7-klasa/1959-mistetstvo-7-klas-masol-2015>
51. Масол Л., Гайдамака О., Очеретяна Н. Мистецтво : підручник для 3 кл. К.: Генеза, 2014. 144 с. URL: <http://shkola.in.ua/39-mystetstvo-3-klas-masol.html>
52. Масол Л., Гайдамака О., Очеретяна Н. Мистецтво : підручник для 4 кл. К.: Генеза, 2015. 144 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/664-mistectvo-masol-gaydamaka-ocheretyana-4-klas.html>
53. Молодушкіна І. В. Кращі музичні ігри. Х.: Вид. група «Основа», 2012. 175 с.
54. Моторна О.С., Капінос О.О. LEGO на уроках музичного мистецтва в початковій школі. //Мистецтво та освіта, №4 (94), 2019. С.12 – 18.
55. Музика з методикою її викладання: Програма державних екзаменів зі спеціальності 6.010100, 7.010103 – “Педагогіка і методика середньої освіти. Музика” / Укл. О.О.Лобач. – Полтава: Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка, 2006.– 25 с.
56. Музична діяльність майбутнього першокласника. Методичний аспект /Упоряд. Н. В. Андренко, І. М. Сорокопуд, А. М. Щербак. Х.: Вид-во «Ранок», 2012. 144с.
57. Навчальна програма «Музичне мистецтво» 1-4 кл. (кер. авт. кол. Хлебникова Л. А.) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
58. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Мистецтво 5 - 9 класи» (кер. авт. колективу Л. М. Масол) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
9. Оганезова-Григоренко О. В. Деякі інноваційні методології вокально-виконавського мистецтва. /Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство 2016, file:///D:/МНУ%20ПОСІБНИК%20МЕТОДИКА/ч.2/mvkfm_2016_1_32.pdf; С.162

60. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К.: Освіта України, 2008. 274 с.
61. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник. К.: Либідь, 2001. 272с.
62. Прокоф'єва В.В. Розвиток творчої активності школярів засобами музичного мистецтва. Навчально-методичний посібник. – Березнівська загальноосвітня І-ІІІ ступенів школа №2 – Березне, 2013. – 36 с.; С. 32
63. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.
64. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі: Навч. – метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 272 с.
65. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1997. 248 с.
66. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
67. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька. Навч. посібник. К., 2002. 270 с.
68. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів / Наук. ред., передм. О. І. Пометун. К. : Вид-во «Плєяди», 2006. 220 с.
69. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
70. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 1-2-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) URL: [https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli)
71. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу О. Я. Савченко) URL: [osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli)
72. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти для 3-4-х класів (кер. авт. колективу Р. Б. Шиян) URL: [https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli)
73. Трубачева С. Е. Трансформація функцій шкільного підручника в умовах компетентнісного підходу. // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол., головн. ред. В. М. Могилиш; наук. ред. О. М. Тогузов]. К. 17-22. думка, 2011. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/2b1/2b15931363e68138778fd7f33464ac15.pdf>
74. Філософський словник / За ред. В.І.Шинкарука. К., 1973. 599 с.
75. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посіб. Вид.2-ге, випр., доп. К.: Академвидав, 2007. 560 с. (Альма-матер).
76. Хлебникова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі: Методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2006. 216 с.
77. Чайка В. М. Основи дидактики. Навч. посіб. для студентів URL: <https://westudents.com.ua/knigi/340-osnovi-didaktiki-chayka-vm.html>
78. Черкасов В. Вокально-хорова робота на уроках музичного мистецтва як засіб формування естетичної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Наукові записки: Серія: Педагогічні науки, вип.103 с.9-17 <https://core.ac.uk/download/pdf/53036359.pdf>; С. 15

79. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: Навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 472 с.
80. Чеснокова Л. В., Золотарьова О. І. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення. Х.: Вид. група «Основа», 2017. 160 с.
81. Шинкарук В., Бистрицький Є., Булотов М., Ішмуратов А. та ін.
82. Філософський академічний словник. К.: Абрис, 2002. 743 с.
83. URL: <https://karachuntanya.wixsite.com/mysite/mij-majster-klas>
84. URL: <http://surl.li/dwhf>
85. URL: <http://surl.li/dwhj>
86. URL: <http://surl.li/dwhm>
87. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ht4UACqTk8I>
88. URL: <https://sites.google.com/site/bojkonataliya2/fonopedicni-vpravi>
89. URL: <http://surl.li/duqv>
90. URL: <https://cutt.ly/LdbW6xd>

ДОДАТКИ
Конспекти уроків
1 клас

1 семестр

Тема 1. Школа радо зустрічає

Мета уроку: формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Очікувані результати навчання:

Учень/Учениця

Художньо-творча діяльність (ХТД): співає вокальні вправи, зокрема пісню Н. Май «Пісня першокласника» у відповідному настрої, характері; дотримується правил співу (постава, дихання); добирає тембр інструменту (трикутники, бубни, барабан, сопілка, ксилофон тощо) для передачі відповідного образу; рухається в ритмі і темпі музики, узгоджує свої рухи з музичним супроводом (співом); імпровізує засобами пантоміми (міміка, жести); називає свої уподобання у мистецтві.

Сприймання та інтерпретація мистецтва (СІМ): сприймає твір мистецтва та висловлює враження, добирає із запропонованих слів співзвучні особистим емоціям.

Комунікація через мистецтво (КЧМ): презентує результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи).

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), елементарні музичні інструменти (діатонічні дзвіночки, трикутник, маракаси, металофон або чайм-бари), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: А. Вівальді «Осінь» з циклу «Пори року»

Художньо-творча діяльність (спів): Н. Май «Пісня першокласника» – розучування

Основні поняття для засвоєння: композитор/композиторка, виконавець, виконавиця, слухач / слухачка; пісня.

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів (на розсуд вчителя). Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «Школа радо зустрічає» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку; бесіда про мистецькі враження учнів, знайомство з героями підручника МіКом і

Мальовничкою. Розповідь про МіКа (дидактичний театр, підручник стор.6). Розгляд форзаців підручника, обговорення позначок-символів, які допоможуть працювати з підручником. Обговорення питань: «Чи існують реально звуки? А якщо існують, то чому ми їх не бачимо? З яких звуків створюється музика? Хто створює і виконує музику? Що таке пісня?».

2. Ознайомлення з поняттями: композитор/композиторка, виконавець, виконавиця, слухач / слухачка; пісня.
3. Робота з підручником стор.6 (розгляд ілюстрації «Музичного міста», обговорення інструментів, які заховалися в місті.
4. Робота з альбомом-зошитом: стор. 2 (завд.1)
5. Бесіда про звуки (музичні і шумові), їх відмінність; правила слухання музики.
6. Бесіда перед слуханням твору: Італійський композитор Антоніо Вівальді написав твір, який розповідає нам про пори року. Давайте послухаємо фрагмент цього твору. Про яку пору року може «розповісти» ця музика?
7. Сприймання та інтерпретація творів музичного мистецтва:
А. Вівальді «Осінь» з циклу «Пори року» (фрагмент)
https://www.youtube.com/watch?v=YGohv-M_v-Q&list=PLzjnZQuekRF97uQuMbRMxfB9y6LSUWrZh&index=1&t=13s
8. Питання для обговорення творів музичного мистецтва:
 - Які почуття у вас викликала музика?
 - У яких кольорах ви можете уявити музику?
 - Якою ви уявили осінь?
9. Перегляд репродукцій картин художників, обговорення: Яку осінь намалювали художники? А як ми можемо зрозуміти, що це осінь? Що ми бачимо на картині? Якою буває осінь? (приклади репродукцій картин на розсуд вчителя)
10. Гра-імпровізація «Кроки Осені»: учням пропонується уявити, що чарівниця Осінь крокує нашою планетою і обрати музичні інструменти і разом з однокласниками і однокласницями відтворити її кроки (інструменти обираються з наявних в класі, у підручнику стор.7 запропоновано варіанти музичних інструментів).
11. Розкриття понять: композитор/композиторка, виконавець, виконавиця, слухач / слухачка через бесіду:
- А чи знаєте ви, як називається людина, яка створює музику? У цьому нам допоможе вірш:

Той, хто музику створив і у ноти поселив
Композитором зовється, пише музику від серця!

(А. Шкода)

- Отже, КОМПОЗИТОР/ КОМПОЗИТОРКА - це людина, яка створює музику. Коли композитор лише тільки-но написав музику, ми зможемо її зразу почути? Хто нам повинен допомогти?

Виконавець прочитає, кожну ноточку вивчає,
Почуття передає, ті, що в серці в нього є!

(А. Шкода)

ВИКОНАВЕЦЬ / ВИКОНАВИЦЯ грає музику, яку написав композитор. А ми з вами – слухачі і слухачки, люди, які слухають музику. А що станеться з музикою, якщо хтось зникне: композитор або виконавець? А що трапиться з музикою, коли зникне слухач?

12. Руханка «Українка»
<https://www.youtube.com/watch?v=Wl6rvmgbvNQ>

13. Дихальна вправа «Лего». Вчитель використовує лего різного кольору, домовившись з учнями, що, коли вчитель підіймає синю лего-цеглинку – діти роблять один довгий видих, а коли червону – два коротких видихи через рот.

14. Спів.

«Пісня першокласника» муз. і сл. Н. Май – розучування, виконання з рухами. Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту.

Ноти і текст – підручник стор. 138-139

- Мелодія: <https://youtu.be/6RMLQmiSvqs>
- Плюс: <https://www.youtube.com/watch?v=E3uF4TrW2Lo&list=PLzjnZQuekRF97uQuMbRMxfB9y6LSUWrZh&index=3>
- Мінус: <https://www.youtube.com/watch?v=95-v-XTbTOI&list=PLzjnZQuekRF97uQuMbRMxfB9y6LSUWrZh&index=4>

III. Підсумок уроку.

15. Виконання творчих завдань: підручник стор. 7, альбом-зошит стор.2 (завд. 2). Відповіді учнів на питання, які були поставлені на початку уроку.
16. Закріплення вивченого. Гра «Так чи Ні».
- Коли слухаєш музику треба голосно кричати та розмовляти? (Ні).
 - Коли співаєш треба мовчати? (Ні).
 - Слухати музику треба уважно, не відволікатися? (Так).
 - Співаючи треба триматися рівненько? (Так).
 - Коли люди грають на музичних інструментах виникають музичні звуки? (Так).

- Коли ми чуємо гуркіт або шурхіт з'являються музичні звуки? (Ні).
 - Музичний твір, який співають, це пісня? (Так).
17. Рефлексія: визначення власного настрою і емоцій (альбом-зошит вкладка МіК і Мальовничка з емоціями – на початку року учні вирізають обличчя героїв і малюнки обличчя героїв з різними емоціями, які їх можуть охоплювати). На кожному уроці учні і учениці підіймають ту емоцію героя, яка відповідає настрою учнів наприкінці уроку.
 18. Домашнє завдання (за бажанням учнів/учениць): слухати музику, розповісти про враження від почутої музики.

Тема 2. У світі музики і барв

Мета уроку: формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Очікувані результати навчання:

Учень/Учениця

Художньо-творча діяльність (ХТД): співає вокальні вправи, пісню Н. Май «Пісня першокласника» у відповідному настрої, характері; дотримується правил співу (постава, дихання); рухається в ритмі і темпі музики, узгоджує свої рухи з музичним супроводом (співом); імпровізує засобами пантоміми (міміка, жести); імпровізує голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах; називає свої уподобання у мистецтві.

Сприймання та інтерпретація мистецтва (СІМ): сприймає твір мистецтва та висловлює враження, добирає із запропонованих слів співзвучні особистим емоціям.

Комунікація через мистецтво (КЧМ): презентує результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи).

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), мультимедійна дошка, проектор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: М. Скорик. «Мелодія» (скрипка); В.Моцарт «Соната №16» (до мажор, фортепіано); м/ф «Маленький Моцарт» (фрагмент)

Художньо-творча діяльність (спів): «Пісня першокласника» - розучування (2 куплет), виконання пісні з рухами

Основні поняття для засвоєння: виконавці – скрипалі / скрипальки, піаністи / піаністки; мелодія.

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів (на розсуд вчителя). Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «У світі музики і барв» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку; бесіда про музичні інструменти (скрипка і фортепіано) і виконавців (скрипалі, піаністи). Обговорення питань: Що є основою музики? Який музичний інструмент має незвичну назву і що вона означає? Як називають музикантів, які грають на скрипці?
2. Ознайомлення з поняттями: виконавці – скрипалі / скрипальки, піаністи / піаністки; мелодія.
3. Робота з підручником стор.12, розповідь про гру на скрипці.
4. Сприймання та інтерпретація творів музичного мистецтва:
 - М. Скорик «Мелодія» (фрагмент)
https://www.youtube.com/watch?v=KG38xa_-2xg&list=PLzjnZQuekRF_WZqYHKkz5dAwU6P4A08i&index=1
5. Питання для обговорення творів музичного мистецтва:
 - Чи знайома вам ця мелодія?
 - А на якому інструменті вона виконувалась?
 - Подивіться на МіКа (підручник с.12), на якому інструменті він грає?
 - Як звучала мелодія?
 - Скористаймося підказкою МіКа (слова-підказки на стор.13 підручника)
6. Робота з підручником стор.12, розповідь про гру на фортепіано. Розповідь про В. Моцарта.

Музикантів, що грають на фортепіано називають ПІАНІСТАМИ або ПІАНІСТКАМИ. Слово «фортепіано» складається зі слів форте — гучно і піано — тихо.

Давайте послухаємо музику відомого австрійського композитора Вольфганга Амадея Моцарта. Коли йому було стільки ж років, як і вам, він уже був дуже відомим, його називали «диво-дитина». У віці трьох років він навчився грати на клавесині (учитель показує зображення клавесину). На який сучасний інструмент він схожий? (фортепіано). А з п'яти років почав придумувати свої невеличкі музичні п'єси. У віці шести - восьми років він разом зі своєю старшою сестрою Наннерль об'їздив всю Європу, граючи музику на клавирі і скрипці, виконуючи твори різних композиторів і, навіть свої власні. Маленький Моцарт міг, навіть, імпровізувати прямо на концерті на теми, які були запропоновані слухачами, які його слухали. Він давав багато

сольних концертів і вражав слухачів силою свого музичного таланту.

7. Сприймання та інтерпретація творів музичного мистецтва:
В. Моцарт. Соната № 16 до мажор (ф-но) (фрагмент)
https://www.youtube.com/watch?v=Z70maaCl2ps&list=PLzjnZQuekRF_WZqYHKkz5dAwU6P4A08i&index=3
8. Перегляд мультфільму «Маленький Моцарт»
https://www.youtube.com/watch?v=Z0LSjgdnSyQ&list=PLzjnZQuekRF_WZqYHKkz5dAwU6P4A08i&index=4
9. Питання для обговорення:
 - Яким ви побачили маленького Моцарта?
 - Що вас вразило?
 - На яких інструментах грав Моцарт?
 - А як називають музиканта, який грає на піаніно?
 - Як музика маленького Амадея допомогла людям на кораблі?
10. Руханка «Українка»
<https://www.youtube.com/watch?v=Wl6rvmgbvNQ>
11. Дихальна вправа «Лего».
12. Спів.

«Пісня першокласника» муз. і сл. Н. Май – розучування 2 куплету, виконання з рухами.

Ноти і текст – підручник стор. 138-139

- Мелодія: <https://youtu.be/6RMLQmiSvqs>
- Плюс:
<https://www.youtube.com/watch?v=E3uF4TrW2Lo&list=PLzjnZQuekRF97uQuMbRMxfB9y6LSUWrZh&index=3>
- Мінус: <https://www.youtube.com/watch?v=95-v-XTbTOI&list=PLzjnZQuekRF97uQuMbRMxfB9y6LSUWrZh&index=4>

13. Імпровізація (інструментальна). Гра на віртуальному піаніно - <https://www.musicca.com/piano>

Що таке фортепіано?
Зробимо наш перший крок.
Форте – це гучне звучання,
Пам'ятайте про урок!

А піано – просто «тихо»,
Це не важко відрізнати,
Тож тепер на фортеп'яно
Розпочнемо разом грати.

Хочеш – гучно, хочеш – тихо,
Грай у будь-який момент.
Ось тому так і назвали,
Цей чудовий інструмент!

М. Рускуліс

III. Підсумок уроку.

14. Виконання творчих завдань: підручник стор. 13 «Перевіряємо себе, граючись» (гра на платформі Learning Apps.org) <https://learningapps.org/watch?v=pv7ktv6uj23>, альбом-зошит стор.4 (завд. 1,2). Відповіді учнів на питання, які були поставлені на початку уроку.
15. Рефлексія: визначення власного настрою і емоцій (альбом-зошит вкладка МіК і Мальовничка з емоціями).
16. Домашнє завдання (за бажанням учнів/учениць): спробувати визначати мелодію в улюблених піснях, наспівати на наступному уроці одну з них.

Тема 3. Звуки і кольори

Мета уроку: формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Очікувані результати навчання:

Учень/Учениця

Художньо-творча діяльність (ХТД): співає вокальні вправи, пісню «Плаче черепаха» у відповідному настрої, характері; дотримується правил співу (постава, дихання); імпровізує голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах; рухається в ритмі і темпі музики, узгоджує свої рухи з музичним супроводом (співом); придумує образи і створює їх знайомими засобами мистецької виразності;

Сприймання та інтерпретація мистецтва (СІМ): сприймання музичних творів та висловлювання враження; надання характеристики мелодії; визначає регістр (високий, середній, низький), характеризує мелодію.

Комунікація через мистецтво (КЧМ): презентує результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи); бере участь у колективному виконанні творчого задуму; дотримується правил творчої співпраці.

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), елементарні музичні інструменти (діатонічні дзвіночки, трикутник, маракаси, металофон або чайн-бари), цеглинки лего, мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: М. Степаненко «Бегемот», «Білочка»; Е. Гріг «Пташка».

Художньо-творча діяльність (спів): «Плаче черепаха» муз.М.Ведмедері, сл.В.Верховця – розучування (1 куплет, приспів), виконання з рухами

Основні поняття для засвоєння: музичні звуки (високі, низькі), регістр (низький, середній, високий).

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів (на розсуд вчителя). Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «Звуки і кольори» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку; бесіда про музичні звуки (високі і низькі), знайомство з регістром. Обговорення питань: Якими бувають звуки за висотою? Що таке регістр?
2. Ознайомлення з поняттями: музичні звуки (високі, низькі), регістр (низький, середній, високий).
3. Подорож до лісу. Фонопедична вправа «Паровозик». Діти показують рухами все, про що співається в пісні, проспівуючи слова.
4. Робота з підручником стор.16.
5. Сприймання та інтерпретація творів музичного мистецтва:
 - М. Степаненко «Бегемот»
https://www.youtube.com/watch?v=ZrCqBmg3_9o&list=PLzjnZQuekRF90IL9bpsO2qxCWLs3mppDK&index=1
 - М. Степаненко «Білочка»
<https://www.youtube.com/watch?v=fnFY3c-YI2w&list=PLzjnZQuekRF90IL9bpsO2qxCWLs3mppDK&index=2>
 - Е. Гріг «Пташка»
https://www.youtube.com/watch?v=9nT_Uxo40Lw&list=PLzjnZQuekRF90IL9bpsO2qxCWLs3mppDK&index=3
6. Питання для обговорення творів музичного мистецтва:
 - Що ви уявили?
 - Якими звуками композитори передали рух білочки, ходу бегемотика і спів пташки?
 - У яких регістрах вони звучали?
7. Ритмічна гра «Бегемот». Дітям пропонується передати під музику твору «Бегемот» руками (кулачками) ходу бегемотика.
8. Робота з альбомом-зошитом: стор. 6 (завд.1,2)

9. Руханка «Черепаша-аха-аха»
https://www.youtube.com/watch?v=m_ZN5XiAlbE
10. Пластична імпровізація. Гра «Хто до нас завітав?». Уявіть, що ви перетворились на тваринку або пташку. Передай рух цієї тваринки та її голос.
11. Дихальна вправа «Квіточка». Вчитель пропонує учням наступну історію: «Уявіть, що ми з вами опинилися на галявині! Подивіться навкруги, як багато тут красивих запашних квітів! Давайте ми наблизимося до квітів, оберемо собі по квіточці і понюхаємо її (повільний безшумний неглибокий вдих, без підняття плечей). А зараз давайте заховаємо цей приємний запах, щоб він нам надовго запам'ятався, глибоко в животику і закриємо його там на «замочок». Тримайте міцно і не випускаймо цей запах. А я буду рахувати: 1, 2, 3, 4 ...» («сховати глибоко в животику» — означає зробити глибокий вдих; «закрити на замочок» — затримати дихання для опори звуку; вчитель рахує для того, щоб зафіксувати миттєву затримку дихання перед співом на 3-4 секунди).
12. Спів.
«Плаче черепаха» муз.М.Ведмедері, сл.В.Верховця — розучування (1 куплет, приспів), виконання з рухами. Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту.
Ноти і текст — підручник стор. 139-140
- Мелодія:
<https://www.youtube.com/watch?v=FyuQsY0gutM&list=PLzjnZQuekRF90IL9bpsO2qxCWLS3mppDK&index=5>
 - Плюс:
<https://www.youtube.com/watch?v=NrjgHMeMPKw&list=PLzjnZQuekRF90IL9bpsO2qxCWLS3mppDK&index=6>
 - Мінус:
<https://www.youtube.com/watch?v=g9v0Rkmg18k&list=PLzjnZQuekRF90IL9bpsO2qxCWLS3mppDK&index=7>

III. Підсумок уроку.

13. Виконання творчих завдань: підручник стор. 17 «Перевіряємо себе, граючись» (гра на платформі Learning Apps.org)
<https://learningapps.org/watch?v=pf9geugvt23>
14. Гра з Лего-цеглинками «Жирафи та равлики». Учитель програє або вмикає фрагменти творів, які слухали на уроці, завдання дітей поставити цеглинки LEGO вертикально коли звучать високі звуки («Жирафи»), горизонтально — низькі («Равлики»).
15. Відповіді учнів на питання, які були поставлені на початку уроку.
16. Рефлексія: визначення власного настрою і емоцій (альбом-зошит вкладка МіК і Мальовничка з емоціями).

Тема 1. До навчання братись час

Мета уроку: формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Очікувані результати навчання:

Учень/Учениця

Художньо-творча діяльність (ХТД): співає вокальні вправи, зокрема пісню Н. Май «Шкільна пісня» у відповідному настрої, характері; дотримується правил співу (постава, дихання); імпровізує на дитячих музичних інструментах (металафоні, ксилофоні, чайм-барах тощо); рухається в ритмі і темпі музики, узгоджує свої рухи з музичним супроводом (співом); імпровізує засобами пантоміми (міміка, жести); називає свої уподобання у мистецтві.

Сприймання та інтерпретація мистецтва (СІМ): сприймає твір мистецтва та висловлює враження, добирає із запропонованих слів співзвучні особистим емоціям.

Комунікація через мистецтво (КЧМ): презентує результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи).

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), елементарні музичні інструменти (ксилофон, металофон, чайм-бари тощо), мультимедійна дошка, проектор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: «Засмутилось кошеня» (музика І. Кириліної, слова П. Воронька).

Художньо-творча діяльність (спів): Н. Май «Шкільна пісня» – розучування

Основні поняття для засвоєння: мелодія, музика

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів (на розсуд вчителя). Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «До навчання братись час» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку; бесіда про літні мистецькі враження учнів. Обговорення питань: «Що таке музика? З яких звуків складається мелодія? Як вона записується?».
2. Ознайомлення з поняттями: мелодія, музика.

3. Робота з підручником стор.6 (розгляд ілюстрації «Зображення звукової хвилі», «Зображення звука в музичному еквалайзері», обговорення).
4. Бесіда про правила слухання музики.
5. Сприймання та інтерпретація творів музичного мистецтва: «Засмутилось кошеня» (музика І. Кириліної, слова П. Воронька)
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/HcfXm7animfe4tw>
6. Питання для обговорення твору музичного мистецтва:
 - З яким настроєм йшло до школи кошеня?
 - Чи бажало воно навчатися?
 - Чому кошеня вирішило іти до школи?
 - Як про це «розповіла» музика?
 - За допомогою яких музичних засобів?
 - А який настрій був у вас, коли ви йшли до школи?
7. Пластична гра-імпровізація за піснею: учням пропонується уявити себе в ролі кошеня, баранця та інших тварин. Під музику мімікою і жестами передати події, які відбуваються в пісні.
8. Перегляд трейлеру мультфільму «Школа зайців». Обговорення-порівняння, чому можна навчитися в школі і чому незвичному вчать в школі зайців.
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/r643gEQdRDFDk5H>
9. Руханка «Я і Ти» <https://www.youtube.com/watch?v=wEzPu5laVS4>
10. Обговорення питання «З чого складається мелодія» (за ілюстрацію с.7).
11. Імпровізація: слухання фрагментів мелодій і співставлення з зображенням мелодії на малюнку (с.7). Спів мелодії, рухаючи пальчиком по малюнку: підвищуючи голос при «крокуванні» пальчика вгору і понижуючи голос, при русі вниз.
12. Визначення поняття мелодія - це послідовність музичних звуків.
13. Дихальна вправа «Лего». Вчитель використовує лего різного кольору, домовившись з учнями, що, коли вчитель підіймає синю лего-цеглинку – діти роблять один довгий видих, коли червону – два коротких видихи через рот, жовта – короткий вдих, зелена – довгий вдих.
14. Спів.
«Шкільна пісня» муз. і сл. Н. Май – розучування, виконання з рухами.
Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту.
Ноти і текст – підручник стор. 142-143
 - Мелодія: <https://www.youtube.com/watch?v=9xowoM3h9o0>
 - Плюс:
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/XB6DgtNBdNqxA7z>

- Мінус:
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/495zPiqDDdNWPqL>

III. Підсумок уроку.

15. Імпровізація на дитячих музичних інструментах (с.7).
16. Виконання творчих завдань: альбом-зошит стор.2. Відповіді учнів на питання, які були поставлені на початку уроку.
17. Рефлексія: визначення власного настрою і емоцій, оцінювання власних досягнень за допомогою кубиків (альбом-зошит вкладка кубиків для рефлексії).

Тема 2. У чарівному лісі

Мета уроку: формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Очікувані результати навчання:

Учень/Учениця

Художньо-творча діяльність (ХТД): співає вокальні вправи, пісню Н. Май «Шкільна пісня» у відповідному настрої, характері; дотримується правил співу (постава, дихання); рухається в ритмі і темпі музики, узгоджує свої рухи з музичним супроводом (співом); імпровізує засобами пантоміми (міміка, жести); імпровізує голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах; називає свої уподобання у мистецтві.

Сприймання та інтерпретація мистецтва (СІМ): сприймає твір мистецтва та висловлює враження, добирає із запропонованих слів співзвучні особистим емоціям.

Комунікація через мистецтво (КЧМ): презентує результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи).

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: М. Степаненко «Лисиця», Л.Іваненко «Ведмідь».

Художньо-творча діяльність (спів): Н.Май «Шкільна пісня» - розучування (2 куплет), виконання пісні з рухами.

Основні поняття для засвоєння: пауза, тривалість звуків, четвертні ноти, четвертні паузи

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів (на розсуд вчителя). Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «У чарівному лісі» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку; бесіда про осінні музичні враження. Обговорення питань: Якими бувають звуки за тривалістю? Що таке пауза? Якими бувають паузи? Як рахується четвертна пауза?
2. Ознайомлення з поняттями: пауза, тривалість звуків, четвертні ноти, четвертні паузи
3. Робота з підручником стор.12, обговорення музичних вражень та фасиліт-дискусія за картиною Юрія Пацана «За грибами».
4. Сприймання та інтерпретація творів музичного мистецтва:
М. Степаненко. Лисиця.
<https://www.youtube.com/watch?v=lFyfyQJlRPM>
Л. Іваненко. Ведмідь.
<https://www.youtube.com/watch?v=eHliPOkRWV0>
5. Питання для обговорення творів музичного мистецтва:
 - З яких звуків складався ритм лисички й ведмедя — довгих чи коротких?
 - Які звуки за висотою передавали ходу ведмедя, а які - лисички?
 - У якому регістрі вони звучали?
 - Чи ти почув/почула в музичних творах паузи?
6. Пластична гра-імпровізація «Лисиця і Ведмідь». Дітям пропонується передати рухами ходу тваринок.
7. Руханка «Я і Ти» <https://www.youtube.com/watch?v=wEzPu5laVS4>
8. Музична грамота. Знайомство з поняттями: пауза, четвертна паузами (довга), співставлення паузи з четвертною нотою.
9. Пауза - це позначка мовчання у музиці. У кожної тривалості нотки є своя пауза, яка триває стільки, скільки може звучати нотка.
10. Дидактичний театр: секрет Міка (с.13).
11. Ритмічна гра «Осінні листочки» (с.13). Діти відтворюють ритм листочків, плескаючи у долоні і промовляючи «шурх», на паузі – розставляють руки в сторони і мовчать. Ритм повторюється декілька разів.
12. Дихальна вправа «Лего».
13. Спів.
Шкільна пісня» муз. і сл. Н. Май – розучування, виконання з рухами. Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту.
Ноти і текст – підручник стор. 142-143
 - Мелодія: <https://www.youtube.com/watch?v=9xowoM3h9o0>
 - Плюс:
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/XB6DgtNBdNqx7z>
 - Мінус:
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/495zPiqDDdNWPqL>

III. Підсумок уроку.

14. Виконання творчих завдань: альбом-зошит стор.4. Відповіді учнів на питання, які були поставлені на початку уроку.
15. Рефлексія: визначення власного настрою і емоцій, оцінювання власних досягнень за допомогою кубиків (альбом-зошит вкладка кубиків для рефлексії).
16. Домашнє завдання (за бажанням учнів/учениць): підручник стор. 13 – Спостереження за природою, за оточенням. Відчуті: які ритми тебе оточують? Чи всі ритми створені із звуків однакової довжини? Всі довгі чи всі короткі?

Тема 3. Уроки лісової школи

Мета уроку: формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Очікувані результати навчання:

Учень/Учениця

Художньо-творча діяльність (ХТД): співає вокальні вправи, пісню «Чапленьята» (музика Г. Васіної, слова Н. Бугай) у відповідному настрої, характері; дотримується правил співу (постава, дихання); імпровізує голосом (музичні, мовленнєві інтонації), на музичних інструментах; рухається в ритмі і темпі музики, узгоджує свої рухи з музичним супроводом (співом); придумує образи і створює їх знайомими засобами мистецької виразності;

Сприймання та інтерпретація мистецтва (СІМ): сприймання музичних творів та висловлювання враження; надання характеристики мелодії; визначає регістр (високий, середній, низький), характеризує мелодію.

Комунікація через мистецтво (КЧМ): презентує результати власної творчості (співає пісні, виконує танцювальні рухи); бере участь у колективному виконанні творчого задуму; дотримується правил творчої співпраці.

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), елементарні музичні інструменти (діатонічні дзвіночки, трикутник, маракаси, металофон або чайн-бари), цеглинки лего, мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: Опера-казка «Лісова школа» (музика Б. Фільц, слова Т. Савчинської-Латик). Пісня лісових мешканців. Пісня Воропа-вчителя.

Художньо-творча діяльність (спів): «Чапленьята» (музика Г. Васіної, слова Н. Бугай) – розучування (1 куплет, приспів), виконання з рухами

Основні поняття для засвоєння: опера, хор, солісти.

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

I. Емоційне налаштування на тему уроку: приклади музичних творів (на розсуд вчителя). Організаційний момент. Музичне вітання.

II. Основна частина. Розкриття теми уроку «Уроки лісової школи» через різні види музичної навчальної діяльності.

1. Постановка ключових питань уроку; бесіда про оперу. Обговорення питань: Що таке опера? Як відрізнити виконання пісні хором від виконання солістами?
2. Ознайомлення з поняттями: опера, хор, солісти.
3. Знайомство з оперою-казкою «Лісова школа». Умовна подорож до музичного театру – опери. Повторення поняття опера - музична вистава, у якій всі персонажі співають.
4. Робота з підручником: обговорення дидактичного малюнка «З чого складається опера?» с.19.
5. Перегляд будівель опери (Одеський оперний театр, Львівська опера тощо). Обговорення: будівля оперного театру схожа на палац. У оперному театрі всі актори і акторки не розмовляють, а співають!
6. Секрет Міка: Коли співаки й співачки співають всі разом, це називається ХОР, а коли співак або співачка співають кожен/кожна окремо, їх називають СОЛІСТАМИ.
7. Композиторка Богдана Фільц і поетеса Теодора Савчинська-Латик написали дитячу оперу-казку про лісових мешканців, які теж навчалися в школі. Ця казка навчає нас доброті, старанності, чемності. Давайте помандруємо до лісової школи і познайомимося з героями опери-казки. Як і в житті, в казці, є позитивні герої - звірятки-учні і Ворон-вчитель, Лісовик і Пташка-санітарка, Журавель і Журавка, Сорока, Квітка, а також і персонажі – нікчеми - Горобец-хуліган і зажерливий Крокодил.
8. Сприймання та інтерпретація творів музичного мистецтва: опера-казка «Лісова школа (муз. Б.Фільц сл.Т.Савчинської-Латик): Пісня лісових мешканців; Пісня Ворона-вчителя.
https://www.youtube.com/watch?v=rj5yDp4W6_c&list=PLzjnZQuekRF9oTxYP2C0hmUPGOaN4upD8&index=4
9. Питання для обговорення творів музичного мистецтва:
 - Які події відбулися в лісовій школі?
 - Які герої опери співали хором, а які — сольоно?
 - Як звучали мелодії їхніх пісень?
 - Що трапилося у лісовій школі?
10. Руханка «Капітошка».
<https://www.youtube.com/watch?v=ltP5JPVnsE8>

11. Ритмічна гра «Осінні листочки». С.18.
12. Гра з легоцеглинками. Учні пропонуються викладати з легоцеглинок ритми ходи лісових мешканців — ведмедика, зайчика, лисички, білочки та інших (на свій вибір). Після того, як учні виклали ритми, простукати цей ритм на клавішах або олівцями.
13. Дихальна вправа «Надуваємо кульку». Вчитель пропонує швидко носиком брати дихання (швидкий безшумний неглибокий вдих, без підняття плечей) і повільно видихати через рот («сховати глибоко в животику» — означає зробити глибокий вдих; «закрити на замочок» — затримати дихання для опори звуку на 3-4 секунди і повільно видихнути).
14. Спів.
«Чапленьята» (музика Г. Васіної, слова Н. Бугай) — розучування (1,2 куплет), виконання з рухами. Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту.
Ноти і текст — підручник стор. 144-145
 - Мелодія: <https://www.youtube.com/watch?v=VJwX4omwAr4>
 - Плюс: <https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/Gt7Bcczo2MFFpYs>
 - Мінус: <https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/sRjb2Ji2Jr5NJL>

III. Підсумок уроку.

15. Виконання творчих завдань: альбом-зошит с.6.
16. Відповіді учнів на питання, які були поставлені на початку уроку.
17. Рефлексія: визначення власного настрою і емоцій, оцінювання власних досягнень за допомогою кубиків (альбом-зошит вкладка кубиків для рефлексії).

5 клас

Тема 1. Народження музики

Мета уроку: формування і розвиток компетентностей - предметних мистецьких (музична), міжпредметної естетичної, ключових (вільне володіння державною мовою, культурна, математична компетентність, інноваційність, інформаційно-комунікаційна), виховання патріотизму.

Очікувані результати навчання:

Учень/учениця

- Пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, виявляє ціннісне емоційне ставлення до мистецтва (уважно сприймає твори різних видів мистецтва; передає враження від творів вербально/невербально, різними художніми засобами; висловлює власне ставлення до творів мистецтва; застосовує в процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію).
- Виявляє художньо-образне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва (бере участь у виконавській творчості: співає, грає на елементарних музичних інструментах; імпровізує (вокальні інтонації, ритмічні композиції); поєднує засоби музики, пластичного інтонування; використовує знання і вміння з інших освітніх галузей).
- Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом, регулює власний емоційний стан (розпізнає емоції й почуття від сприймання мистецьких творів і описує власні мистецькі вподобання; пояснює вплив творів на зміну емоційного стану), долучається до мистецьких заходів; дослідницьких проєктів; пояснює вплив творів на зміну емоційного стану.

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), елементарні музичні інструменти (клавеси та ін.), допоміжні засоби (стаканчики, мушля, папір) мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: Звуки природи, спів пташок; Луї Клод Дакен. Зозуля; Пер Нергар. Образ шуму (фрагмент)

Художньо-творча діяльність (спів): «Чудовий край» (муз. А. Олейнікова, сл. В. Шпорт) – розучування

Основні поняття для засвоєння: ритм, музичні інструменти (духові, струнні, ударні)

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

1. Емоційне налаштування на тему уроку: Звуки природи, спів пташок (зозуля), бесіда про народження музики, обговорення питань: Що таке музика? Чому і як виникла музика? Для чого вона існує?

2. Ознайомлення з поняттями: ритм, групи музичних інструментів

3. Робота з підручником: стор.11

4. Робота з зошитом: стор.1 (завд.1)

5. Сприймання творів музичного мистецтва.

Луї Клод Дакен. Зозуля

https://www.youtube.com/watch?v=sA7vG88dkB4&list=PLzjnZQuekRF_s6C_lqwzhswNUAqDXGk7j

Пер Нергар. Образ шуму (фрагмент)

https://www.youtube.com/watch?v=CAgnyY5MpNY&list=PLzjnZQuekRF_s6C_lqwzhswNUAqDXGk7j&index=2

6. Питання для обговорення творів музичного мистецтва: Як композитор передав звуками спів зозулі? Які групи інструментів відіграють головну роль у прослуханому вами музичному фрагменті? Які емоції викликали?

7. Імпровізація: створення «первісного оркестру»: учням пропонується за допомогою допоміжних засобів (стаканчики, мушля, олівці, папір тощо) створити шумові ритмічні композиції.

8. Руханка. «Щасливі діти»
<https://www.youtube.com/watch?v=bOAepb5ePeg>

9. Спів. «Чудовий край» (муз. А. Олейнікова, сл. В. Шпорт). Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту. Текст – підручник стор.13-14.

https://www.youtube.com/watch?v=XQG_Er7c6Rc&list=PLzjnZQuekRF_s6C_lqwzhswNUAqDXGk7j&index=3 (мелодія),

https://www.youtube.com/watch?v=Ytrk8erK5U4&list=PLzjnZQuekRF_s6C_lqwzhswNUAqDXGk7j&index=4 (мелодія),

https://www.youtube.com/watch?v=h9fF2LyIsTE&list=PLzjnZQuekRF_s6C_lqwzhswNUAqDXGk7j&index=5 (плюс)

10. Виконання творчих завдань підручник стор. 14, зошит стор.1 (завд. 2,3). Гра «Класифікація: музичні інструменти» на платформі Learning Apps.org
<https://learningapps.org/display?v=pzir19ijk21>

Тема 2. Таємниця впливу музики

Мета уроку: формування і розвиток компетентностей - предметних мистецьких (музична), міжпредметної естетичної, ключових (вільне володіння державною мовою, культурна, інноваційність, інформаційно-комунікаційна, математична компетентність), виховання патріотизму.

Очікувані результати навчання:

Учень/учениця

- Пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, виявляє ціннісне емоційне ставлення до мистецтва (пояснює засоби музичної виразності, уважно сприймає твори різних видів мистецтва; передає враження від творів вербально/невербально, різними художніми засобами; висловлює власне ставлення до творів мистецтва; застосовує в процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію).
- Виявляє художньо-образне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва (бере участь у виконавській творчості: співає, грає на елементарних музичних інструментах; імпровізує (вокальні інтонації, ритмічні композиції); поєднує засоби музики, пластичного інтонування; спостерігає за довкіллям, фіксує власні спостереження).
- Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом, регулює власний емоційний стан (розпізнає емоції й почуття від сприймання мистецьких творів і описує власні мистецькі вподобання; пояснює вплив творів на зміну емоційного стану).

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), допоміжні засоби для музикування (стаканчики, склянки, банки, пляшки, глечики), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: Кінофільм «Пригоди маленького Ремі» (Франція, 2018) (фрагмент); Ф. Шопен. Ноктюрн оп. 9 № 1, сі-бемоль мінор (фрагмент). Н. Паганіні. Каприз № 24 (фрагмент).

Художньо-творча діяльність (спів): «Чудовий край» (муз. А. Олейнікова, сл. В. Шпорт) – повторення, виконання

Основні поняття для засвоєння: мелодія, гармонія, акомпанемент

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

1. Емоційне налаштування на тему уроку: бесіда про роль музики в житті людини, сила музики, легенди і казки про силу впливу музики на все живе. Обговорення питань: Як музика впливає на людину? Чи може музика лікувати? Чи може музика змінювати емоційний стан?

2. Ознайомлення з поняттями: ритм (повторення), мелодія, гармонія, акомпанемент

3. Робота з підручником: стор.15-16

4. Сприймання творів музичного мистецтва. Кінофільм «Пригоди маленького Ремі»

<https://drive.google.com/file/d/10lnfU8AQWHQrGRPPmsSsD1zv71q-R9B1/view?usp=sharing>

5. Питання для обговорення творів музичного мистецтва: З якими емоціями Ремі наспівував свою мелодію? Як змінювався настрій людей, які почули цей наспів?

6. Сприймання творів музичного мистецтва.

Ф. Шопен. Ноктюрн оп. 9 № 1, сі-бемоль мінор (фрагмент)

https://www.youtube.com/watch?v=0CZ-lQ-K5NE&list=PLzjnZQuekRF_geuBaPNyDelHJ9dSdwlla&index=2

Н. Паганіні. Каприз № 24 (фрагмент)

https://www.youtube.com/watch?v=90HcPVhBR0Q&list=PLzjnZQuekRF_geuBaPNyDelHJ9dSdwlla

7. Робота з зошитом: стор.3 (завд.1)

8. Питання для обговорення творів музичного мистецтва: Які емоції у вас викликали ці музичні твори? Чи змінювався настрій під час прослуховування?

9. Музикування: учням пропонується об'єднатися в групи для музикування на склянках

10. Руханка. «Щасливі діти»

<https://www.youtube.com/watch?v=bOAepb5ePeg>

11. Спів. «Чудовий край» (муз. А. Олейнікова, сл. В. Шпорт). Повторення і виконання пісні

https://www.youtube.com/watch?v=h9fF2LyIsTE&list=PLzjnZQuekRF_s6C_lqwzhswNUAqDXGk7j&index=5 (плюс)

12. Виконання творчого мініпроєкту: підручник стор. 17, зошит стор.3 (завд. 2).

13. Домашнє завдання (за бажанням учнів): підручник стор.17, зошит стор. 3 (завд.3).

Тема 3. Народна пісня – душа народу

Мета уроку: формування і розвиток компетентностей - предметних мистецьких (музична), міжпредметної естетичної, ключових (вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися іноземними мовами, культурна, інноваційність, математична компетентність), виховання патріотизму.

Очікувані результати навчання:

Учень/учениця

- Пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, розрізняє види і наводить приклади українського фольклору (музичного, танцювального); виявляє ціннісне емоційне ставлення до мистецтва (пояснює засоби музичної виразності, уважно сприймає твори різних видів мистецтва; передає враження від творів вербально/невербально, різними художніми засобами; висловлює власне ставлення до творів мистецтва; застосовує в процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію).
- Виявляє художньо-образне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва (бере участь у виконавській творчості: співає, зокрема народні пісні та їх обробки (в хорі/ансамблі/соло), грає на елементарних музичних інструментах; імпровізує (вокальні інтонації, ритмічний супровід до пісні, танцювальні рухи тощо); поєднує засоби музики, пластичного інтонування, візуального ряду).
- Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом, регулює власний емоційний стан (розпізнає емоції й почуття від сприймання мистецьких творів і описує власні мистецькі вподобання; пояснює вплив творів на зміну емоційного стану).

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), елементарні музичні інструменти (чайн-бари), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: Норвезька народна пісня «Чарівний смичок»; Індонезійська народна пісня «Прогулянка з батьком»; Французька народна пісня «Братик Яків»

Художньо-творча діяльність (спів): Французька народна пісня «Братик Яків» — розучування

Основні поняття для засвоєння: Народна пісня, куплетна форма, канон
ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

1. Емоційне налаштування на тему уроку: бесіда про народну пісню, її роль в житті людини, популярність у наш час, будова пісні. Обговорення питань: Чому пісню називають душею народу? Як будується народна пісня?

2. Ознайомлення з поняттями: народна пісня, куплетна форма

3. Робота з підручником: стор.18

4. Сприймання творів музичного мистецтва.

Норвезька народна пісня «Чарівний смичок»

<https://www.youtube.com/watch?v=yu1qInKWVSE&list=PLzjnZQuekRF9-dnSy7b1rgNeWA2gmgnrA&index=2>

Індонезійська народна пісня «Прогулянка з батьком»
<https://www.youtube.com/watch?v=58iZMiG6pL8&list=PLzjnZQuekRF9-dnSy7b1rgNeWA2gmgnrA>

5. Питання для обговорення творів музичного мистецтва: Про що розповідається в піснях? Які їх особливості? У вільний час знайдіть і прочитайте українську народну казку «Чарівна скрипка» (<https://pidruchnyk.com.ua/122-muzichne-mistectvo-masol-aristova-5-klas.html> стор.56-57).

6. Робота з зошитом: стор.5 (завд. 2)

7. Сприймання творів музичного мистецтва.

Французька народна пісня «Братик Яків»
<https://www.youtube.com/watch?v=d8xlA6VAcM8&list=PLzjnZQuekRF9-dnSy7b1rgNeWA2gmgnrA&index=5> (франц. мова),
<https://www.youtube.com/watch?v=Tg6B5mHN89U&list=PLzjnZQuekRF9-dnSy7b1rgNeWA2gmgnrA&index=3> (німецька мова),
<https://www.youtube.com/watch?v=P6a8xvP0dIA&list=PLzjnZQuekRF9-dnSy7b1rgNeWA2gmgnrA&index=4> (англ. мова)

8. Музикування: зошит стор. 5 (завд.3) ритм пісні, на чайн-барах мелодії «Братик Яків»; виконання канonom

9. Повторення поняття: канон

10. Руханка. «Ти щасливий» https://drive.google.com/file/d/1B5nHp-HmYTB_gueBdVoWtBCh5Iq9W_4I/view?usp=sharing

11. Спів. Французька народна пісня «Братик Яків». Ознайомлення з піснею, розучування мелодії на «та», знайомство з текстом на різних мовах, розучування групами (учні за бажанням виконують пісню будь-якою мовою).
Текст – підручник стор.20. Мелодія
<https://cloud.orioncentr.com.ua/index.php/s/DSx2rPqRgcCy3a6> . Виконання канonom.

12. Виконання творчих завдань підручник стор. 20, зошит стор.5 (завд.1,4).

Тема 4. У родинному колі пісня звучить

Мета уроку: формування і розвиток компетентностей - предметних мистецьких (музична), міжпредметної естетичної, ключових (вільне володіння державною мовою, культурна, інноваційність, інформаційно-комунікаційна, екологічна компетентність), виховання патріотизму.

Очікувані результати навчання:

Учень/учениця

- Пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, розрізняє види і наводить приклади українського фольклору (музичного, танцювального); виявляє ціннісне емоційне ставлення до мистецтва (пояснює засоби музичної виразності, уважно сприймає твори різних видів мистецтва; передає враження від творів вербально/невербально, різними художніми засобами; висловлює власне ставлення до творів

мистецтва; застосовує в процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію).

- Виявляє художньо-образне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва (бере участь у виконавській творчості: співає, зокрема народні пісні та їх обробки (в хорі/ансамблі/соло), грає на елементарних музичних інструментах; імпровізує (вокальні інтонації, ритмічний супровід до пісні, танцювальні рухи тощо); поєднує засоби музики, пластичного інтонування, візуального ряду).
- Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом, регулює власний емоційний стан (розпізнає емоції й почуття від сприймання мистецьких творів і описує власні мистецькі вподобання; пояснює вплив творів на зміну емоційного стану).

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: Українські народні пісні «Ой ходить сон коло вікон», «Ой на горі жита много».

Художньо-творча діяльність (спів): українська народна пісня «При долині кущ калини» — розучування, французька народна пісня «Братик Яків» — виконання **Основні поняття для засвоєння:** Родинно-побутові пісні, колискові, жартівливі, ліричні пісні; інтонація.

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

1. Емоційне налаштування на тему уроку: звучання народної пісні (на вибір учителя), бесіда про народно-побутові пісні та їх різновиди: жартівливі, ліричні, колискові, інтонації в піснях. Обговорення питань: Які існують види народних пісень? Що оспівується в родинно-побутових піснях?

2. Ознайомлення з поняттями: родинно-побутові пісні, колискові, жартівливі, ліричні пісні; інтонація.

3. Робота з підручником: стор.21-22.

4. Робота з зошитом: стор.6 (завд.2)

5. Сприймання творів музичного мистецтва.

Українські народні пісні «Ой ходить сон коло вікон»
https://www.youtube.com/watch?v=f_XyTyg7l6w&list=PLzjnZQuekRF-qRuFBGMRxrSHz6yB621Ge

«Ой на горі жита много»
<https://www.youtube.com/watch?v=snLj08tGnkw&list=PLzjnZQuekRF-qRuFBGMRxrSHz6yB621Ge&index=2>

6. Питання для обговорення творів музичного мистецтва: Які образи ожили в музиці? Яка її основна інтонація? У якому темпі виконується? Яка динаміка? Чи співзвучна картина Катерини Дудник «Сон» (див. с. 21) пісні «Ой ходить сон»? Який характер пісні? Які інтонації? Чому ця пісня є жартівливою? Охарактеризуйте манеру виконання співаків. Чи відрізняється виконання пісні різними гуртами? Чим?

7. Руханка. «Привіт, привіт!»
<https://www.youtube.com/watch?v=PeMWpKpfBTs>

9. Спів. Українська народна пісня «При долині кущ калини». Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту. Текст – підручник

стор.23.

<https://www.youtube.com/watch?v=ShX8yPrYllk&list=PLzjnZQuekRF-qRuFBGMRxrSHz6yB621Ge&index=3> (мелодія),
<https://www.youtube.com/watch?v=xG78qpv2I2k> (караоке),
<https://www.youtube.com/watch?v=Zpw92UvMFJI> (плюс)

10. Виконання творчих завдань підручник стор. 23, зошит стор.6 (завд. 1,3). Гра «Знайди пару: народна пісня» на платформі Learning Apps.org
<https://learningapps.org/display?v=pigfmy4n521> кросворд «Народна пісня»
<https://learningapps.org/display?v=pkmf8o3rk21>

Тема 5. Календарно-обрядові пісні

Мета уроку: формування і розвиток компетентностей - предметних мистецьких (музична), міжпредметної естетичної, ключових (вільне володіння державною мовою, культурна, екологічна компетентність), виховання патріотизму.

Очікувані результати навчання:

Учень/учениця

- Пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, розрізняє види і наводить приклади українського фольклору (музичного, танцювального); орієнтується у календарно-обрядових дійствах, виявляє ціннісне емоційне ставлення до мистецтва (пояснює засоби музичної виразності, уважно сприймає твори різних видів мистецтва; передає враження від творів вербально/невербально, різними художніми засобами; висловлює власне ставлення до творів мистецтва; застосовує в процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію).
- Виявляє художньо-образне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва (бере участь у виконавській творчості: співає, зокрема народні пісні та їх обробки (в хорі/ансамблі/соло), грає на елементарних музичних інструментах; імпровізує (вокальні інтонації, ритмічний супровід до пісні, танцювальні рухи тощо); поєднує засоби музики, пластичного інтонування, візуального ряду).
- Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом, регулює власний емоційний стан (розпізнає емоції й почуття від сприймання мистецьких творів і описує власні мистецькі вподобання; пояснює вплив творів на зміну емоційного стану), бере участь в інсценізаціях календарно-обрядових дійств, народних ігор з використанням пісенного матеріалу, танцювальних рухів, елементів костюмів, атрибутів, гриму.

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), елементарні музичні інструменти (діатонічні дзвіночки, бумвокерси, чайн-бари, ксилофон та ін.), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: українська народна пісня «Вийшли в поле косарі», українська народна пісня «Свят вечор, свят», українська народна пісня «Ой, нумо, заплетемо шума», пісня «Шум» (у виконанні гурту «GO_A»).

Художньо-творча діяльність (спів): українська народна пісня «При долині кущ калини» — виконання

Основні поняття для засвоєння: календарно-обрядові пісні: жниварські, щедрівки, колядки, веснянки; обробка

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

1. Емоційне налаштування на тему уроку: жниварські пісні, бесіда про календарно-обрядові пісні та їх різновиди. Обговорення питань: У чому особливості календарно-обрядових пісень? Які різновиди? Чи використовують сучасні гурти давні народні пісні? Чи змінюється народна пісня в сучасному її виконанні і сприйнятті?

2. Ознайомлення з поняттями: календарно-обрядові пісні: жниварські, щедрівки, колядки, веснянки; обробка

3. Робота з підручником: стор.24-25

4. Сприймання творів музичного мистецтва.

Українська народна пісня «Вийшли в поле косарі»
https://www.youtube.com/watch?v=1vPKMPSV_1o&list=PLzjnZQuekRF_8eDjslSuH136dH_KyACDB

українська народна пісня «Свят вечор, свят»
https://www.youtube.com/watch?v=5tNRK9iu62M&list=PLzjnZQuekRF_8eDjslSuH136dH_KyACDB&index=2

українська народна пісня «Ой, нумо, заплетемо шума»
https://www.youtube.com/watch?v=9nBDpGPOEZg&list=PLzjnZQuekRF_8eDjslSuH136dH_KyACDB&index=3

пісня «Шум» (у виконанні гурту «GO_A»)
https://www.youtube.com/watch?v=lqvzDkgok_g&list=PLzjnZQuekRF_8eDjslSuH136dH_KyACDB&index=4

5. Питання для обговорення творів музичного мистецтва: Який характер прослуханих пісень? У чому їх особливості? Що оспівується в піснях? Чи здогадались, до яких календарно обрядових пісень належать прослухані пісні? Порівняйте мелодію веснянки й сучасну пісню «Шум» гурту «GO_A». Чи змінюється народна пісня в сучасному її представленні й переосмисленні? Порівняйте засоби виразності мелодій пісень (ритм, характер мелодії, темп, динаміка).

6. Ознайомлення з поняттями календарно-обрядові пісні: жниварські, щедрівки, колядки, веснянки; обробка

7. Руханка. «Привіт, привіт!»
<https://www.youtube.com/watch?v=PeMWpKpfBTs>

8. Спів. Українська народна пісня «При долині кущ калини». Повторення і виконання пісні.

9. Гра-імпровізація «Віночок народних пісень»: учні об'єднуються у три команди. На дошці кожна команда пише назви пісень, які хоче виконати. Ведучий/ведуча умовним рухом руки надає можливість групі заспівати пісню, яка їй подобається, а решті груп її підхопити. Виграє та команда, яка виконає найбільше пісень.

10. Музикування на елементарних музичних інструментах.

11. Робота з зошитом: стор.7 (завд.1-4)

12. Виконання творчих завдань підручник стор. 26.

Тема 6. У народних ритмах

Мета уроку: формування і розвиток компетентностей - предметних мистецьких (музична), міжпредметної естетичної, ключових (вільне володіння державною мовою, культурна, навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності), виховання патріотизму.

Очікувані результати навчання:

Учень/учениця

- Пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, розрізняє види і наводить приклади українського фольклору (музичного, танцювального); виявляє ціннісне емоційне ставлення до мистецтва (пояснює засоби музичної виразності, уважно сприймає твори різних видів мистецтва; передає враження від творів вербально/невербально, різними художніми засобами; висловлює власне ставлення до творів мистецтва; застосовує в процесі вербальної інтерпретації відповідну термінологію).
- Виявляє художньо-образне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва (бере участь у виконавській творчості: співає, грає на елементарних музичних інструментах; імпровізує (вокальні інтонації, ритмічні композиції); поєднує засоби музики, пластичного інтонування; спостерігає за довкіллям, фіксує власні спостереження; створює пластичні рухи під музику).
- Пізнає себе через взаємодію з мистецтвом, регулює власний емоційний стан (розпізнає емоції й почуття від сприймання мистецьких творів і описує власні мистецькі вподобання; пояснює вплив творів на зміну емоційного стану).

Обладнання уроку: музичний інструмент (ф-но та ін.), мультимедійна дошка, проєктор, презентація (за потребою).

Музичний матеріал: український народний танець «Аркан», польський народний танець «Краков'як», американський народний танець «Кантрі»

Художньо-творча діяльність (спів): «Гопак» (муз. О. Злотника, сл. Л. Ямкового) — розучування

Основні поняття для засвоєння: аркан, краков'як, кантрі

ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

1. Емоційне налаштування на тему уроку: танцювальна музика, бесіда про роль танцю в житті людини, різновиди народних танців. Обговорення питань: Як виникли танці? Якими бувають танці? У чому особливості народних танців світу?

2. Ознайомлення з поняттями: аркан, краков'як, кантрі

3. Робота з підручником: стор.27-28

4. Сприймання творів музичного мистецтва:

український

народний

танець

«Аркан»

https://www.youtube.com/watch?v=hE7xOhfVMYg&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k&index=1

польський народний танець «Краков'як»
https://www.youtube.com/watch?v=jvvDtsbA15k&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k&index=3

американський народний танець «Кантрі»
https://www.youtube.com/watch?v=Un0pOADMV84&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k&index=4

https://www.youtube.com/watch?v=Kcp36iokAKk&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k&index=5

5. Питання для обговорення творів музичного мистецтва: У чому особливості переглянутих танців? Які характерні фігури ви запам'ятали? У чому особливості костюмів танцівників/танцівниць? Які характери танців? Охарактеризуйте контрастні елементи музичної мови.

6. Пластичне інтонування, музикування: учні об'єднуються у групи танцівників і музикантів, за другим слуханням одного з танців перша група виконує рухи танцю, а друга — ритмічний супровід до танцю.

7. Робота з зошитом: стор.8 (завд.1)

8. Руханка. Виконання рухів під танці, які слухали на уроці.

9. Спів. «Гопак» (муз. О. Злотника, сл. Л. Ямкового). Ознайомлення з піснею, розучування мелодії та тексту. Текст – підручник стор. 29.
https://www.youtube.com/watch?v=hE7xOhfVMYg&list=PLzjnZQuekRF_FNWdkK2ZmlkmO_AigEY7k (мелодія), https://www.youtube.com/watch?v=9KwicPnJ_Bk&t=46s (плюс), <https://www.youtube.com/watch?v=120JmhaUVKU> (караоке).

10. Музикування: виконання інструментального супроводу до пісні (клавеси, діатонічні дзвіночки, маракаси, бумвокерси, кастаньєти тощо).

11. Виконання творчих завдань: підручник стор. 17, зошит стор.3 (завд. 2).